

Horváth Dezső

A röhögő katona

Szerkesztette: Tóth Károly

© Horváth Dezső, 1996.

Készült a Szegedért Alapítvány támogatásával
A könyv megrendelhető az Agora Print Kft-nél
6725 Szeged, Kálvária sgt. 40.
Tel. (62) 326-966

Szeged, 1996.

TARTALOM

ELSŐ FEJEZET

Obsit helyett
Örömkatonák
Perzsavásár
Ürge
Értettem
Szimuláció
Riadó
Durrantás
Esküvő
Kimenő
Bemenő
Elvágólag
Leszerelés
A lövés

MÁSODIK FEJEZET

Ez is Magyarország
Maksa őrnagy
Csillagleső
Megint hadbíróság?
Fürdő
Éjjeli roham
Hazatérés, portóval

HARMADIK FEJEZET

Kilenc év után
Vasárnapi söröző
A kovács
Pitricsom
Telefon
A víznél
Czigány
Kicsillagzott
Kútágas

ELSŐ FEJEZET

Obsit helyett

Mostanában kellene megkapnom az obsitot. Sokáig viszolyogtam tőle, mert sokáig úgy volt, hogy újra behívót kapott a katona, egy napra szólót, betereték sokadmagával egy nagy terembe, és katonai cirkuszok szerint még egyszer vezényeltek: Föl, vigyázz! Fogadás jobbról, jobbra nézz! Vén bolondnak nem való a cirkusz, engem senki emberfia ne ugráltasson. Erősen megfogadtam, oda én el nem megyek. Kitalálták közben, sokkal olcsóbb, ha az obsitlevelet postán küldik el. Megkapja a kiszolgált katona, aztán vagy összetépi, összegyűri, leköpködi, vagy odaadja az unokájának, hadd játsszon vele.

Vannak hibbantfejúek is, akik bekeretezik, mint a ferencjós-kás időkben tették, és ugyanúgy kiakasztják a falra. Csakhogy akkoriban az obsitlevél majdnem olyan cirkalmasan szép volt, mint mostanában a jogászok doktori diplomája, amely így kezdődik: Nos Rector... A bölcsészféle mindig így olvassa: nos, rektor? És kineveti a jogászt, amiért képes drága pénzekre ékes keretbe foglalni.

A mostani obsit? Alig különb, mint a kutyaoltási igazolás.

Igaz, engem időnap előtt kiszuperáltak a hadseregből, először föltételesen, aztán véglegesen, nem tudom tehát, kapnék-e egyáltalán, ezért gondoltam egyet: megírom inkább katonai „emlékirataimat”. Első bevonulásom első napjától írom, de csak fejben. Többször neki-rugaszkodtam, de mindig féltem. Halálos véteknek számított, ha valaki nyilvánosan, nagy példányszámban kiröhögi a hadsereget. Mert az én visszaemlékezéseim a legkomolyabb hadtörténészt is röhögésre fakasztják. Azt se szerettem volna, ha emiatt ugráltattak volna. Mostanra vagy a bátorságom lett nagyobb, vagy a veszély kisebb. Essünk neki! Legföljebb elteszem az unokámnak.

Aki pedig nem tud röhögni saját balsorsain, nem érdemli meg, hogy éljen. Nem is nagyon szokott életben maradni. Megöli a savanyúság.

Örömkatonák

A seregben mondták ránk, hogy örömkatonák vagyunk, mert aki csak egy hónapig katona, az örülhet. Ha viszont ekkora a szerencséje, hálaából járja végig térdencsúszva a kálváriát, csókolgassa az anyaföldet, mert nagyobb jótétemény a hadseregben nem létezik.

Jól kitalálták, akik kitalálták, hogy a szerencsétlen egyetemistát meleg vízből hideg vízbe lógassák, bár sokkal pontosabb úgy mondani, meleg vízből forróba. Alig álltunk föl szegény Samu bácsi vizsgáztató asztalától. Jó óráig eltartott, amíg a Spartacus-fölkelést sikerült a feje tetejéről a talpára állítanunk, és ez igencsak meleg helyzet. Szerencsétlenségemben én ott kezdtem, ahol véget ért. Már ott látszott rajtam, jó katona soha nem lesz belőlem, ha mindjárt a végét keresem. Mentőkérdések sorozata indult, aztán pótkérdések következtek, és akkora letolással zárult a hadi cselekedet, biztosra vettem, ki vagyok rúgva. Vészkapcsoló működött a fejemben: én pedig haza nem mehetek. Mit szólna az egész falu, ha megtudná, eljöttem ugyan az egyetemre, de mindjárt, az első évben magam alá rondítottam? Ekkora szégyent meg nem érhetek, tehát világgá megyek. Aranyos szózatként ért a kemény bejelentés: azt hittem, végre van egy munkásjelesem! De vegye tudomásul, nem játszhatunk az osztályzattal, négyesnél jobbat nem adhatok! Legszívesebben megcsókoltam volna, de annyira tátva maradt a szám, megszólalni se tudtam. Rohanás a kollégiumba, és gyerünk katonának!

Egy hónap nem a világ, a füstön is ki lehet bírni.

Lehet, hogy füstön igen, de katonáéknál az örökkévalóság is füstön lóg.

Hatalmas ráció volt pedig benne. Két nyáron egy-egy hónap, a harmadikon három, és tartalékos tiszt lesz belőlünk. Eladtam volna ugyan egy tál lencséért, ahogy Ézsau eladta elsőszülöttségét, mert minden akartam én lenni, de tartalékos tiszt nem, csak hogy senki nem tartott rá igényt. Meg se kérdezték, mi akarok lenni, és mi nem. Jobbra át, lépés indulj! Iskolapadban is meg lehet tanulni a puska alkatrészeit, az összes hornyot, csappantyút és závarzatot, de még azt is, mi az a tűzhenger, és hogyan lehet tűzharangot kérni. A Magyar Néphadsereg fölépítését is, szervezeti szabályzatát is, sőt vizsgázni is lehet belőlük, a gyakorlatra pedig majdnem elég a kétszer egy hónap. Azért majdnem, mert ilyen komoly tudományra a teljes élet is rövid.

Jámbor együgyűség az a vezényszó, hogy Lépés, indulj! Egy jó rajparancsnok azonnal föltupírozza, hadd essen le az egyetemista álla. Első század, vigyázz! Irány a konyha, igazodás jobbra, oszlop az első szakaszra, kétszer balrakanyarodva, lépés, indulj! Ehhez, persze, hangkazettát is mellékelnem kéne, mert zamatát a pattogása adja. Meg a rímei. Hadd lássa a nyamvadt egyetemista, hogy a néphadseregben a tizedes is poéta.

Hát ezt megláttuk.

Hogyan tudnám én betűvel elmondani ezt az őrnagy mondattal is: Elvtársok! Maguk a műveltség igen alacsony fokán állnak! Értem? Lapátot röviden vállra! Lépés, indulj!

Aki mondta, két elemít végzett, azt is a hadseregben, hozzá képest a legtermészetesebb, hogy az egyetemista áll a műveltség igen alacsony fokán. Feje tetején a világ, és remény sincsen rá, hogy talpára forduljon, ahogy a Spartacus-fölkelés mégiscsak talpára talált.

Ne siessünk azonban, lesz még rá időnk, ha odaérünk.

Teljes szerelvény várt bennünket az állomáson. Beszállás rajbeosztás szerint. Ahogy ebédnél a leves előtt azt kérdezi az ember, mi lesz a második, még be se szálltunk, már azt kérdeztük: hová megyünk? Az kéne még, hogy az ellenség is megtudja! Még azt se mondták meg, mikor

indulunk. Nyár közepén döglesztő meleg volt, le akartunk szállni. Inni? Víz? Mit gondolnak maguk? Beütött a hadiállapot, az ellenség megmérgezte a kutat. Hogy az állomás balga népe semmit nem tudott a mérgezésről, és felelőtlenül ugyanúgy itta a vizet, mint bárhol a világon, az nem számított. Ők teheték, nem voltak katonák. Másnap reggelig egy korty nem sok, annyit se ihattunk. Katonásdit játszottunk, és játékból szomjaztunk. Enni ettünk, de vízről legfőljebb álmodhattunk csak.

Álmodhattunk volna, mert akár az egész éjjelt végigalhattuk volna, de minduntalan beleszólt a kalauz. Külön katonai kocsiban utaztunk, de a vasút megmutatta, tud ő komiszabb lenni még a seregnél is. Minden új körzetbe belépve új kalauzt kaptunk, és az mindig meg akart győződni róla, nem vagyunk-e véletlenül eggyel többen. Hátha éppen katonáékhoz akar megszökni valami éhenkórász egyetemista? Gyalogsági hadászat kezdődött: mi lekapcsoltuk a villanyt, ő meg fölkapcsolta. Sötétben a vonat el se indulhat! Aki viszont fönn aludt a felső polcon, a csomagtartón, annak a szemét majdnem kiszította a villany. Lepakcsoltuk, megint fölkapcsolta. A végén üvöltött már: mindenkit kiszórok a vagonból. Mi meg kiröhögtük: de jól tenne velünk!

Nem hittem a szememnek. Itt vagyunk? Ennél jobb hely a világon sincsen! Akkor még úgy tudtam, csak egy kislány van a világon, és az éppen idevalósi. Egy osztályban jártunk négy évig. De jó lenne kiszökni a laktanyából! Pécsre jelentkezett jogásznak, egész évben ingajáratban a posta Szeged és Pécs között, de a végén összegabalyodtak a szálak. Hej, ha legalább az utcán megláthatnám!

Utcán? Ugyan! Ki se mehettünk. Hát kiszökni a laktanyából? Laktanya ugyan volt, de mi nem benne laktunk. Tölgyfaerdőben, a laktanya mellett. Azt mondanánk, kempingeztünk, de ezt a fogalmat legfőljebb Nyugat ismerhette, ha ismerte már egyáltalán. Garantáltan a legfrissebb levegő, garantáltan a legegészségesebb életmód, garantáltan a legundorítóbb latrina, és garantáltan a legostobább „személyzet”, a műveltség legmagasabb fokán.

Még mielőtt beléptünk volna a táborba, névsort olvasott Árgyelán örvezető. Mi azonnal Surgyelánnak neveztük el, szegény Ábelnek érezvén magunkat a rengetegben. Volt magasabb rangú is a hadseregben, hogyne lett volna, de a legnagyobb hatalom az örvezető. Olvassa tehát a névsort, és „jelen szóval jelentkezik”, aki hallja. Egy jelen, egy jellen, mert volt olyan is, aki ki nem állhatta, hogy el ne dicsekedjen vele, volt ám ő már katona. Máris Magyar V. Lászlónál tartunk. Megáll az olvasásban az örvezető, mint akinek a torkán akadt a gombóc, nyel egyet, aztán kivágja, mintha most találta volna föl a spanyolviaszt:

- Magyar Ötödik László!

Se jelen, se jellen, csak hatalmas röhögés. Ötödik László előttünk csak egy volt, de az magyar király volt, ha nem is a legjobb hírből való, nem pedig itteni katona. Jó Budavár magas tornyán az érckakas csikorgott élesen, amikor uralkodott.

Az első lecke: a katona nem röhög! Hátra arc! Irány az erdő, futás, indulj! Még civilben. Ötödik Lászlóval egyetemben. Jó messze volt az erdő, jól kifuthattuk magunkat. Alig hallottuk meg az utánunk küldött vezényszót: Futás, állj! Hátra arc! Futás, vissza! Belénk állt az ördög, amikor visszaértünk, még hangosabban röhögtünk. Megint futás, megint vissza. Még mindig röhögtünk. Azt az egy hónapot röhögve is kibírjuk! Ötször biztosan futottunk, és ugyanannyiszor vissza is. Kijött a századparancsnok, addig még nem is láttuk. Rettenetesen ráripakodott az örvezetőre, ennélfogva azonnal belopta magát a szívünkbe.

Most jut eszembe, annak a névsornak azóta se jutottunk a végére. Elhitték inkább, hogy valamennyien megvagyunk, pedig a hadsereg is van annyira gyanakvó, mint a vasút.

Egyezség se kellett hozzá, hogy megállapodjunk magunkba: ha az őrzetőket és a tizedeseket röhögéssel lehet legjobban hergelni, akkor röhögünk reggeltől estig. Majdcsak megüti őket a guta.

Ütögette is, de annak is mi ittuk meg a levét.

Civil szaggal természetesen tilos bemenni a táborba, előtte fürdés tehát. Rogyásig való futtatás után! A gatyánkban tocsogott már a saját levünk, úgy megizzadtunk. Disznópörzsölés helyett fölhalálta a hadsereg a forrázást, valaki azt hihette, megjöttek a legújabb disznók, olyan forró vizet eresztett tehát ránk, majdnem minden szőrünket levitte. Üvölthettünk, ahogy a torkunkon kifért, most a katonák röhögtek. Aztán csavartak egyet a csapon, és zuhogott ránk a jéghideg víz.

Amikor fölvetelizni jöttem Szegedre, délutántájt nekihasaltam egy vízcsapnak. Majdnem fölfordult a gyomrom, olyan meleg volt. Hej, ha én még egyszer igazi hideget ihatok! Amitől majdnem kipotyog a fogam! De a tűzforró föl váltó jegesre gondolni se mertem. Nem tehetünk róla, eszünkbe jutott Auschwitz, ott is fürdés közben történtek az első disznóságok.

Nagy baj nincsen, fürdés befejezve, amikor még jószerivel el se kezdtük. Tetőtől talpig beszappanozva, amikor elzártak minden csapot. A ruhánkat összeszedték már, bedobálták a komisz gatyát, komisz trikót. Ki is röhögték, aki mindjárt föl is akarta venni.

- Hintőpor nélkül, katona?! Otthon a mamácska is behintőporozta a babácska popsikáját, nem emlékszel? Csakhogy a mamácskának nem volt ilyen hintőpora, arra mérget vehetsz! Terpeszállás, karokat magasba!

Egy teljes marék DDT a jobb hónunk alá, egy másik balra, és a harmadik egy kicsit lejjebb, középre, ahol a forrázás nem járt teljes sikerrel. Nehogy tetűt vigyünk be a koszos egyetemről a patikatiszta táborba!

Ördögi vigyorral szórták. Mi pedig ott álltunk anyaszült meztelen, mint a megporzásra váró virágszál. A szappant megtarthattuk, mert az személyi tulajdonunk lett, és a törülközőt is vihettük magunkkal.

Perzsavásár

Sorakozó! Irány egyenes, igazodás jobbra, oszlop az első szakaszra, kétszer balrakanyarodva, lépés, indulj! Bal, jobb, bal! Mezítláb! Odabenn, mire a bebújós gimnasztyorka is rajtunk volt, újrafürödtünk saját levünkben, akkora volt a gőz. Legalább leázott rólunk a szappan! Idekint viszont a bőjti időkre emlékeztető hűvösben majdnem ránkfagyott minden. Ha ebből se lesz tüdőgyulladás, akkor sokáig élünk!

Át a laktanyából a táborba. A tábor túlsó végén a szolgálatvezető sátra, ott álltunk meg előtte. Minden egészséges katonának két lába van, két csizma röpült ki tehát a sátorból, párba kötve, nehogy elcsámborogjanak egymástól röpülés közben. Talán egy se akadt köztünk, aki megfelelőt kapott volna. Sapkából se.

Emlékszem rá, már itthon voltunk, amikor valami kabaré-habarékot adott elő az egyik évfolyam. Az volt benne a poén, hogy a sapkát középen összetűzte biztosító tűvel a hallgató elvtárs, így osztván kétfelé. A kisebbikbe beletette a fejét, a nagyobbik meg úgy úszott utána, mint az üstökös farka.

Csak hogy a csizmát biztosító tűvel se lehet kettőbe osztani. Nekem szerencsém volt, az egyik úgy passzolt a lábomra, mintha mértéket vett volna róla a hadi suszter. A másik, a ballábas viszont akkora, belefért volna mellé a jobb láb is, csizmászul.

Röhögésbe fulladt a csizmaosztás is.

Amikor mindenki kapott már kettőt, a maradékot kiszórták a sátor elé. Kezdődött a perzsavásár. Nadrág már rajtunk, nadrágszíjjal együtt, a gimnasztyorka is, derékszíjastól, de a csizma a kézben. Nekem csak az egyik, mert a másik a legjobb helyen volt. Kapca föl, kapca le, majdnem az összes ballábast fölpróbáltam, de egyik se közelítette meg a méretemet. Mire a végére értem, azt is elpróbálta előlem valaki, amelyiket előzőleg rámosztott a sors.

Beszóltam a szolgálatvezető őrmesternek, hogy itt vagyok nyár derekán, csizma nélkül, mert elfelejtettem hazulról hozni. Veretes rövidséggel elküldött az anyám valagába.

- Értettem!

Legalább tízméteres szeszgőz lövellt ki a szájából.

Előjött viszont Horváth Zoltán szakaszvezető - furcsa módon előre megmondta a nevét -, és megkérdezte, ki lenne hajlandó segíteni neki. Legalább mi, Horváthok tartsunk össze jeligével megkérdeztem, mit kellene csinálnunk.

- Fára mászni.

- Madarászgatunk, madarászgatunk?

- A madarakat is kisedheted, ha maradt még kedved hozzá, de jobb, ha a vezetékek fölrakásában segítesz.

Bátyám villanszerelő, láttam már drótot életemben.

Táborban hangszóró nélkül nem élet az élet. A madárcsicsergést is hangszóróval lehetett legjobban elnyomni ébresztő után, és délutáni „pihenőben”.

Még jó, hogy csak az egyik lábomról kellett lehúznom a csizmát, amikor az első fára föl akartam mászni, a másik lejött magától. Vittünk magunkkal létrát is, de mikor hencegjen az ember fáramászó tudományával, ha nem kezdő katonaként? Akárki akármit mond, jobb a

fáramászás, mint a laposkúszás. De nem a gyerekméretű nadrágban! Az első huzakodás közben azonnal körbepedte. A sliccgombtól a hátul lévő nadrágszíjig.

Megijedtem. Nem azért, mert kivillog a fenekem, hanem azért, mert az a nadrág már az enyém volt. Alá is írárták velem, hogy átvettem. Zoli azt mondta, rá se rántsak. Nem szégyenlős, attól ne féljek, a végén meg majd kicseréljük. Bár nem érti, hogyan lehettem ennyire süket, hogy ennyire szűket választottam. Mondtam neki, a katona nem választ, a katona kap. Ez jutott, ezt kell viselnem.

Azt az egyet nem lehet ránkfogni, hogy nagyon siettünk volna. Nem lóverseny a katonaság. És legalább fölülről nézhettem, hogyan ugráltatják a többieket. Milyen az ember, még örül is neki. Már a Nap is lemenőben, mire végeztünk.

Szolgálatvezető sehol, de nem mentünk érte a kantinba, Zoli úgy tett, mintha ő is szolgálatvezető lenne, és nem villanyszerelő. Kifűztük a sátrat, szebbnél-szebb nadrágok, aranyos gimnasztyorkák, sapkák, kapcák voltak stószba rakva. Mintha a világ minden legjobb szabósága a hadseregnek dolgozott volna. A mesebeli szultán kincseskamrája lehetett bőségben hasonló. Persze, csak addig, amíg rájuk nem tettem a kezemet, mert nagy dülást csaptam közöttük.

Volt ott egy nagy oszlop, nadrágból hajtogatva, mintha ki is vasalták volna mindet. Ebből nem lehetne? - kérdeztem Zolit. Amelyik tetszik, azt viszed! Igazándiból egyik se tetszett, de a legszebbet azért föl húztam. Gyűrött gimnasztyorka se illik a vasalt nadrághoz, vettem hozzá vasalt gimnasztyorkát is. Díszszemlére is elmehettem volna, olyan nyalka katona lett belőlem. Oldalt pislantva vettem észre, aranyostiszta, csillogó, fényes, agyonboksolt, gyönyörű pár csizma állt a sarokban. A szolgálatvezető kimenő csizmája. Amekkora a bal, hajszálra akkora a jobb. És kiköpött az én méretem! Balett-táncos nem örülne jobban, ha két piciny, fehér balett cipőt találna. Katonai regula szerint körütekerve a szára kapcával. De micsoda kapca! A szultánnak se lehetett külön, ha egyáltalán kapcában járt. Úrigyerekek pelenkája nem lehet puhább.

Villámgyorsan váltott az eszem, és hasonló gyorsan járt a kezem. Állani ugyanúgy tud az enyém is, csiribi-csiribá, kicseréltem a kettőt. Csak nézett a Zoli. Megígérte, istenbizony, el nem árul. Annyi tanácsot azért adott, amikor készen lettem az újrabeöltözéssel, irány a tócsa alsó széle közepe. Mert a tábor központjában volt egy nagy kacsáuszató. Medárd huzata még tartott, tele volt tehát vízzel.

Kacsát ugyan nem tartott a sereg benne, de a többiek abban mosták már a csizmájukat. Jól föl zavarták tehát. Nekem éppen ez kellett. Amíg bele nem akart folyni a szárába, addig mentem bele, és egy darabig még ácsorogtam benne. A vízjel ott maradt rajta, mint árvíz után a fafandzsa az ágakon.

Biztosra vettem, ha kialussza részegségét a szolgálatvezető, elindul, hogy legkedvesebb csizmáját megkeresse. Este, lefekvéskor azon sárosan tekertem körbe én is tartalék kapcámmal - hogy le ne buktasson a legpuhább -, és egymás mellé állítva, elvágólag, mint a legjámborabb két édestestvért, oda tettem az ágyam elé. Alig hajtottam le a fejemet, el is aludtam. Éjfél lehetett, amikor a bika elszabadult.

Itteni műveltségünk része már a bika. Magyarra fordítva: megjött a szolgálatvezető. A bika pusztá említése azonban ide kevés, a teljes Ilosvai idézet kellene inkább a pesti nép rémületével, amikor bika rugaszkodván, kötél szakadt vala. Vagy inkább Arany szavaival?

„A bika azonban, mint a zúgó szélvész,

Nem nézte az útnak se hosszát, de szélét...”

Valahogy kikétszerkettőzte, hogy az a két csizma nem az övé, és aminek ott kellene állnia, az sehol nincsen, de valahol csak itt lehet a táborban. Ha pedig itt van, akkor elő kell kerülnie. Őrjöngve járta végig ingben-gatyában a sátrakat, tört, zúzott és vagdalkozott örök másnaposságában. Zseblámpával kajtatott az aranyostiszta csizmácskák után.

Amikor beért a mi sátrunkba, megint erőt vett rajta a csizmaröptető mozdulat, és a kettőt összefogva úgy vágta ki a sátorból, mint tyúk a taknyot. Majdnem beleröpült a tócsába.

- Katona! Hogyan tud aludni, amikor nyakától talpáig szaros a csizma? Puculla meg, de azonnal!

Éjféli álmomból soha nem riasztottak ennél kedvesebb szózáttal. Vén marha vagy, ecsém! Ha tudnád, hogy a magadét szórod!

Másnap reggel kiállt a tábor sarkára, és karvalyszemekkel végignézte minden szakasz csizmáját. Kiszólitott, amikor odaértem.

- Nem megmondtam, hogy puculla meg? Ha még egyszer így látom, beleszórom a latrinába. Otthon talán a drága jó anyucikája pucullgassa a csizmáját?

Nem akartam hergelni, és ennek érthető oka volt. Nem mondtam neki, hogy otthon nem anyucikám van, hanem Édesanyám, és se sáros csizmám nincsen, se tiszta, anyánk pedig egyikünk lábbelijét se tisztította. Nem is győzte volna, annyian voltunk. Nem szóltam egy szót se. Evvel hergeltem legjobban:

- Kiváglok a seregből!

Akár kalauznak is elmehetne, ha ennyire kivágós a kedve. A lényeg: a saját csizmáját se ismerte meg. Egész hónapban érezhettem, nekem van a legjobb. Könnyű és puha, álom benne a járás.

Katonai álom.

Mostanában azonban furcsa dolgokat gondolok. Kemény árat fizettem én ezért a csizmaért. Gombaféreg esett a lábkörmeimbe. Biztosra veszem, a szolgálatvezető átka kísér most is. Az ő retkes lába lehetett a gombák fészke. És én, marha, még örültem is neki, hogy abban járhatok.

Kipróbáltam már minden praktikát, hogy elűzzem. Az orvosok azt mondják, tövestül kell kitépni mindegyik körömöt. Száz nap múlva kinő mind a tíz ujjamon. Inkvizíció kezére adjam tulajdon lábomat? Ha közben elmesélném a körömleszedegető orvosnak, hogy szolgálati időm emlékeként viselem, betegre nevetné magát. Én meg közben a kínok kínját állnám ki? Mondják ugyan, egyáltalán nem fáj a beavatkozás, de én ezt is úgy értelmezem, az orvosoknak nem fáj.

Ürge

Az első reggeli után még bemehettünk a sátorba. Öt ágy volt benne, az egyik Miskáé, a másik Gyulucié, a harmadik Bertucié, a negyedik Öcsödié, az ötödik az enyém. (Szegény Bertuci, ezen a héten temettük. Talán nem sértem emlékét, ha néha-néha előhozom.) Bemegy tehát az öt hadfi a sátorba, és rávágja a csajkáját az ágyra. Velünk jön azonban Rácz tizedes is, aki bevonulása előtt dunai hajón volt matróz, és föltehetően tévedésből lett tizedes, mert nála jámborabb lelket elképzelni is nehéz lenne. Szavát is alig hallottuk, amikor ránk szólt:

- Az ágy nem arra van rendszerezítve.

Úgy néztünk rá, mint borjú az új kapura, és azt mondtuk, mi pedig azt hittük. Megszólalt Gyuluci, szokása szerint taszítván egyet sapkáján először hátra, aztán előre, hogy majdnem takarja a szemét:

- Tudom én, tizedes elvtárs! Voltam én már katona!

- Mi a neve magának?

- Nagy Gyula.

- Látják, emberek? Meg is látszik, hogy a Nagy volt már katona.

Azt nem mondta meg, mitől látszik, mi pedig nem kérdeztük. Attól kezdve rajunk kirendelt példaképe lett. Nézzék meg Nagyot! Látszik rajta, hogy volt már katona. Nem győztük röhögni.

Hatalmas csalódás lett a vége, de az még hátrább van.

Nagyot téved azonban, aki azt hiszi, ritka nehéz gyakorlatokban volt részünk, hogy az egyetemi katonai ismereteinket kiegészítsük. Félnapokon át gyakoroltuk például a célratartást. Hason feküdtünk, és úgy tartottuk a puskát, mintha céloznánk. Ha esett, akkor is, ha dögmeleg volt, akkor is. Máskor meg a sorakozót gyakoroltuk rajkötelékben. Oszolj! Sorakozó! Oszolj! Sorakozó! Tízszor, hússzor, ötvenszer még csak hagyján, de akár ötszázötvenezer is! Elöttem, vonalban, sorakozó! Fogadás középről, puskával tisztelegj! Aztán fogadás előlről, hátulról, alulról, fölülről. Hátizsák a vállon, gázálarc az oldalunkon, gyalogsági ásó a derékszíjon, puska a kézben, gyíklesővel persze, és sorakozz, oszolj! Sorakozz, oszolj! A fű kikopott, ahol mi ugráltunk.

Rajunk közepén Ürge, mint derék katona. Amikor már halálos kórként tört ránk minden kárhozat, fél szava visszatáncoltatott bennünket a röhögő világba. Belebújt most az ördög, és nem mozdult. Minek ugráljon, ha ugyanoda sorakozunk, ahonnan oszoltunk? Megakadt rajta Rácz tizedes szeme:

- Ürge, maga miért nem oszlik?

A tőle megszokott flegmával mondott valamit Ürge, de mi azonnal félholtra nevettük magunkat. Többször kényszerítenek majd a körülmények, hogy vaskosan fejezzem ki magamat, mert a katonaság nem hittudományi főiskola, nem is apácázárda, de az elején türtőztetem magamat. Férfiúi képességeire hivatkozva mondja, miért nem oszlik.

Nincsen ennek így se íze, se bűze, kimondom tehát:

- Mert áll a brokim, azért.

Tátva maradt a tizedes szája. Mert az se arra van rendszeresítve, hogy ilyenkor álljon. Nem is jutott eszébe hirtelen, mit ír elő ilyenkor a szolgálati szabályzat, teljes jámborságával elkocogott a bokor alatt szundikáló szakaszparancsnokhoz, és szabályosan jelentette:

- Hadnagy elvtársnak Rácz tizedes jelentem, az Üрге azért nem oszlik, mert áll a brokija!

Fölpattant a hadnagy:

- Mije áll?

- Azt mondja, a brokija.

Ifjonti legénységétől nemrég megszabadult újházas katona volt a hadnagy, azonnal jött, és nevetve kérdezte:

- Áll?

- Áll.

- De jó magának!

Csapkodta a térdét, úgy nevetett. Körülnézett, sehonnan nem fenyegetett megfigyelői veszély, ennél fogva azt mondta: na, üljetek le! Ha senki nem hallotta, mindig tegezett bennünket. Délig egyfolytában anekdotáztunk. A lányokról persze. A többi raj is észrevette, hogy lazítjuk a munkafegyelmet, jöttek ők is, hogy leülhessenek.

Eljött a dél, mentünk ebédelni. Grízes tésztát főztek. Se jó, se rossz, csak száraz, mint a smirgli, de éhesek voltunk, megettük. Elmegy az asztalunk előtt a hadnagy, és odaszól:

- Na, Üрге?

- Ugyan, hadnagy elvtárs! Ilyen kaja mellett?

- Nem ízlik?

- Kevés.

- Hozd a tálat!

Megfogta, és vitte. Púposra rakatta a konyhásokkal. Jött vele a hadnagy.

- Ha egy szál tészta is megmarad, akkor az Üрге le van csukva. Mert a Néphadseregben sok minden elhangzott már, de ilyen még nem. Értjük egymást?

Értettük, hogyne értettük volna. Kiürült már az egész ebédlő, mi még tömtük magunkba a grízes smirglit. Hadi föladatot hajtottunk végre: ettünk, hogy Ürgének fölállási gondjai ne legyenek. Mintha libát tömtek volna, úgy ettünk. Egy kanál tészta - mert csak kanalunk volt, villánk nem -, egy korty víz. Megint tészta, megint víz.

Nem akarhattunk fogdát Ürgének.

Értettem

Egyetlen válasz volt nekünk mindenre rendszeresítve: Értettem! Akár értettük, akár nem. A mi fülünkben hamarosan ezt jelentette: hallottam! Nincsen elvágólag az ágy széle a sátorkaróval? Értettem! Nem jól vertem a vigyázzmenetet? Értettem!

Ha mégse értettem, mert megérteni hétköznapi normális ésszel nem lehetett, előbb-utóbb kiderült. Elmondták még egyszer, és a katonás felelet arra is ez volt:

- Értettem!

Jó játék, teljes hónapig kitart. Az igazán katonás parancsra azonban nincsen válasz, csak koppanás van. Nagyot tud koppanni a csizma sarka.

Többnapos gyakorlás után eljutottunk odáig, hogy a rajbéli sorakozások összekapcsolásával már szakaszsort is tanultunk. Nagyot téved, aki azt hiszi, ha már egyszer tudtunk szakaszban indulni, akkor előtte sorakozni is tudtunk. Ha a fürdőben mezítláb is meneteltünk, szakaszban, akkor mit kell itt még gyakorolni?

A katona nem tud semmit, mert a katona nem gondolkodik, csak engedelmeskedik.

Hogyan tudhatnánk sorakozni, ha nem kaptunk rá parancsot? Szegény Üрге, most volt ám bajban. Amikor a szakaszos oszloj elhangzott, úgy rebbentünk széjjel, mintha atombomba csapott volna közénk, és elsodortuk harcias kiállításait.

A katonai pedagógia legfontosabb módszere a bevézés. Nem elég tudnom, hogy te vagy előttem, ő pedig mögöttem, én tehát csak kettőtök között lehetek, ezt be kell sulykolni. Aztán itt vannak a csemegeformációk. Ha például egysoros vonalban sorakozik a szakasz, hogyan kell ebből oktató négyszögbe fölállni? Nagyon szerették ezt katonáéknál, akár bekötött szemmel is meg kellett találnunk a helyünket. Vagy: egysoros vonalból fél fordulattal, menet közben fölfejlődni szakaszba. Ha az őrzetető kidőlt a nagy vezénylésben, váltotta a tizedes, de minket nem váltott föl senki. Nekünk csak éreznünk kellett rettenetes öntudattal, hogy addig soha nem lesz legyőzve az ellenség, amíg szabályosan sorakozni nem tudunk.

Megszólításunk: Ön, Hallgató elvtárs! Ha mi neveztük meg magunkat, akkor harchelyzettől függően hol egyesharcos voltunk, hol csak sima honvéd. A mindig hangoztatott szocialista békepolitika azonban mintha szívesebben hallotta volna a honvéd szót. A honvéd eleve harcos. Az őrzetető és a tizedes szemében azonban csak ennyi: egy senki. Egy eltaposni való féreg. Az, hogy magának hány érettségije van, a lelki megszegényítésnek csak a legalsó foka. Benne virított az is, hogy nekem, mint őrzetetőnek ugyan egy sincsen, de a katonai tudományokban akár akadémikus is lehetnék. Meg ez is: egyetemista létedre hogyan lehetsz olyan barom, hogy meghallván a parancsot - villanás balról! -, nem vágod bele magadat azonnal a véletlenül éppen előtted lévő pocsolyába vagy tehénlepénybe, amely természetesen még gőzölög, annyira friss, magad alá húzva a fegyvert, mert a hadseregben a fegyver a legfontosabb, hanem elkezdted nézegetni, hová tespedj el egyáltalán. De ha belevágod magadat a téhenszarba, magad alatt a fegyvered, akkor meg az a legnagyobb baj, hogy nem igazán véded a fegyvert. Hogyan lehet azt ennyire összekoszolni, amikor az a béke fegyvere?

Soha nem tudtuk kitalálni, hogyan veszi észre a vezénylő tizedes, hogy fölrobbant az atombomba, de az biztos, hogy kivonuláskor és bevonuláskor mindig ledobták a piszkos imperialista fasiszták. És mindig olyankor, amikor röhögni lehetett rajta, hogyan vetjük bele magunkat a katonáélet gyönyöreibe. Legtöbbször sorozatban villant. Ha nagyot loccsant a tócsa, gyakorolnunk kellett, hogy el ne felejtjük, ha nem loccsant nagyot, akkor meg azért,

hogy loccsanjon. Amikor szemünk-szánk tele volt sárral, vagy a tehéntől származó mással, akkor kérte el valakinek a fegyverét a tizedes. Kapásból kellett mondania: 25-42, a cső üres. Mert aki nem mondta, azét belevágta a sárba. Vagy beletaposta a tehénébe.

Vegyük azt az esetet, hogy bemondta a számot pontosan a katona, mert tanulékony lélek akkor is, ha egyetemista. Következett a szakszerű, bár rögtönzött fegyvervizsga. Mert atomrobbanás ide, atomrobbanás oda, a mi negyvennyolcmintájú egyszál dióverőnknek akkor is tűzbiztosnak kellett lennie, ha éppen ránk esett az atom. De lehet-e harcra fogható az a fegyver - soha nem puska, csak fegyver! -, amelyiknek a csöve sárral van tele? Nem kell ahhoz érettségi, mindenki tudja, nem lehet. Kaján vigyorral fűszerezett letolás következett minden alkalommal, azzal a megmásíthatatlan parancssal, hogy puculla meg, de azonnal. Hogy a sáros kezével még jobban összekente? Még jobban puculla! Ha netán így se érte el a katonai tisztaság fokát - soha nem érhetette el! -, akkor irány az erdő alsó szélé közepe, futás, indulj! De nem egyedül, ahányan voltunk, annyian futottunk. Kínunkban mindig elővettük csodafegyverünket: röhögtünk. Futtatás oda, futtatás vissza. Még mindig röhögtünk? Futás közben is villanás, hiszen az atombomba nem lehet figyelemmel rá, hogy mi most éppen léleknevelő futásban tobzódunk. Még mindig röhögtünk. Gázriadóval kombinált futás! Hiába operáltuk ki a szelepet a gázálarcból, akkor is poklok poklát jelentette. Visszatérve kiönthettük orcánk benne összegyűlt verítékét, de mivel még mindig vigyorogtunk, megint gázriadó, és megint futás. Ha még jobban ütögette őket a guta, még tovább futottunk.

Ellenrakétája természetesen a szelepek kiszerezésének is volt. Egyik reggel betereltek bennünket valamilyen könnyeztető, köpködtető, taknyunk-nyálunk egybefolyatós gázzal töltött sátorba, teljes felszereléssel. Előtte természetesen gázriadó, tehát gázálarccal vonultunk be, rajkötélékben. Odabent aztán elhangzott a mai vasedényes reklám elődjének tekinthető hangon a parancs: Ül le! Azért vasedényes, mert aki mondta, az is gázálarcban volt. Csorgott a könnyünk, köhögünk, krákogunk, de láthattuk is a kikiáltó röhögését. Ő természetesen nem szerelte ki a szelepet, hiszen őt nem futtatta senki. Ha netán valaki kéznél tartotta, és hirtelen a helyére pattintotta, az jutalomból előbb kimehetett. Aki tehát annyira marha volt, hogy magához való esze se volt, az szenvedjen! Az is előfordult, nem a mi bandánkban, hogy rosszul lett valaki. Időbe tellett, amíg megállapították, valóban nem szimulál, és csak utána adták parancsba, hogy Ön, Hallgató elvtárs, meg Ön, Hallgató elvtárs, fogja meg ezt a marhát, és vigye ki! Amire nekik természetesen össze kellett ütniök a bokájukat, és mondaniok kellett: Értettem! Vasedényhangon.

A katonai pedagógia mindenesetre most is bevált. Aranyat adtunk volna egy jó szelepért.

Szimuláció

Elejtettem az előbb a szót: szimulál. Neves emberhez fűződik katonai alkalmazása is.

Volt egy tömzsike kis századosunk, a zászlóalj politikai tisztje. Természetesen nem gyalog járt, nehogy a földön járjon, hanem lóháton. Lovat adott mélyenszántó gondolatai alá is a hadsereg. Súlyt helyezett rá, hogy nálunk a politikai foglalkozásokat vagy ő vezesse, vagy ő nevezze ki alkalmi helyettesét. Fegyvere a brosúra volt, de azért a pisztolyát se hagyta otthon.

Épületes sóderolások mentek akkor politikai címkével.

Bevésni, belénk sulykolni leginkább azt kellett, hogy a mi hadseregünk a világ legjobb hadserege, mert ide a dolgozó nép legöntudatosabb fiai kerülnek, hogy vérükkel is megvédjék az épülő szocializmust, és eltapossák a fasiszmus írmagját is.

Mi annyira tapostuk, felemás csizmákban, volt, akinek első nap föltörte már a lábát. Jött a Tömzsike, elmondták neki.

- Elvtársak! Én megtanultam a marxizmust, vegyék tudomásul, lábföltörés nincsen. Az csak szimuláció.

Azóta tudjuk, gyalogjárónak a szimuláció a legfájdalmasabb.

Mindazonáltal, amikor a legvehemensebb támadások előkészítése közben is megláttuk, hogy felénk üget kicsike lován, azonnal leeresztett bennünk minden feszültség. Tudtuk, azonnal lefűjja a gyakorlatot, oktató négyyszögbe vezényeltet bennünket, lehetőleg árnyékba, és le is ültet, ha nem is úgy, ahogy a gázátor alatt történt. Elővette táskájából szédületes politikai tájékozottságát, és ismertette velünk a Szabad Nép aznapi elvi és ideológiai eszmefuttatásait. A Szabad Nép volt az istene. Fölgyűjtotta volna ő is a világ összes könyvtárát, ahogy ókori elődje megtette az egyikkel, mondván, ha benne van a Koránban, ami itt van, akkor fölösleges, ha meg nincsen benne, akkor minek. Azt az egy-két brosúrát hagyta volna csak meg, amiből éppen atyai szeretettel agitálta a dolgozó nép egyszerű fiait.

Jólesőbb érzéssel soha nem mosolyogtunk, mint együgyű előadásait hallgatva. Közös erővel úgy megvédtük a békét minden alkalommal, hogy máskor is legyen kedve kilovagolnia hozzánk. Nagyon élvezte, mennyire érdekel minket a napi politika, és azt is, hogy a súlyos kérdésekben a döntést mindig ráhagytuk. Nekünk annyi is elég volt, hogy a fűben elheverhettünk. Pedig akkor már kemény kérdéseket is föltettünk. Ötvenöt nyara volt! Hergelésnek vette, ha az itthoni szemináriumok vágányán akartunk haladni, mivel az egyistenhívőnek a köztörvény is istenkáromlás. Menekült tőlünk ilyenkor, mint ördög a szenteltvíztől. De az ördögűzés öröme is dolgozhatott benne, mert kereste az alkalmat később is, hogy együtt védekezzünk a káros ideológiák ellen. Átláttuk első pillanatban már, nem lehet igazi társunk a politikában, de azt is, a legmaradibb nézeteket is el tudnánk hallgatni órákig is, csak a laposkúszás maradjon el. Vagy a gázriadó. Vagy az örökös villanás. Fotósok nem villantottak annyit, amennyit nálunk villant az atom.

A végén mindig megkérdezte jószágon: panasz, van, elvtársak? Amikor azonban belekezdünk, mindig megszökött, mert panasszal a világ legjobb hadseregeit is le tudtuk volna győzni. Ekkor hangzott el először a lábföltörésről és a szimulációról szóló, szigorúan marxista tétele, de amelyet minden alkalommal előszeretettel és pontosan visszaidézett.

- Elvtársak! Én megtanultam a marxizmust, vegyék tudomásul, a Magyar Néphadseregben lábföltörés nincsen. Ha van, az csak szimuláció.

Értettük.

Történt viszont, hogy Dobó egyesharcosnak mégis úgy föltörte a csizma a lábát, hogy a gyengélkedő is eltántorodott egy pillanatra a marxizmustól: megengedte, mezítláb jöjjön a szakaszunk mellett, amikor ebédelni mentünk. Tornacipő kellett volna leginkább, de akkora éppen nem volt az egész tartalékban, amekkora az ő lábára föltöretlenül is jó lett volna. Kész kabaré volt minden kivonulásunk. Figurázott mellettünk, ahogy pihent esze megengedte. Egyszer, kikanyarodván az erdő bokrai közül, elébe toppan Tömzsike, kantárszáron vezetett hadi paripájával. Megérezтік, korszakos eseménynek lehetünk tanúi, ennél fogva minden parancs nélkül egyszerűen megálltunk.

Borzalmas dolog parancs nélkül megállni, a rajvezetők nem is vették észre mindjárt. Úgy vezényelték az egy-kettő-egyet, kottázni lehetett volna, hadd hallja a politikai helyettes, milyen jó katonák ők. Csakhogy a százados most egyedül a mezítlábos Dobó harcost vette észre. Össze is ütötte Dobó azonnal meztelen sarkait, csak úgy csattant, és beadta a világ legszabályosabb jelentését:

- Százados elvtársnak Dobó egyesharcos és hallgató elvtárs tisztelettel jelentkezem!

Csípejére fogta a kantárszárat is a százados, úgy kérdezte:

- El méltóztatott veszíteni két kicsike cipellőjét, Dobó hallgató elvtárs?

Megint bokázik egyet Miklós, és mint aki mindig erre készült, röptében válaszolta:

- Jelentem, kiírtak a gyengélkedőn.

- Igeen? És miért, ha meg nem sértem?

Titokzatosan mondta, majdnem súgva:

- Nagy a baj, Százados elvtárs! Pragmatica sanctio, és lábföltörés.

- Ja? Az más! Leléphet!

Ezt a kombinációt nyilván nem hallhatta ő se, noha megtanulta a marxizmust. Fölpattant álmélkodó lovára, és katonásan otthagyt bennünket. Nyereg alatt zötyögtethette a kérdést: mi lehet a pragmatica sanctio, marxista alapon? Mert lábföltörés, természetesen, nincsen.

Most a szimuláció is elfelejtődött.

Riadó

Mi nem tudhattuk ennyire a marxizmust, ennél fogva minden lépésre beleestünk abba a csapdába, ha töri a lábat a csizma, akkor a csizma a hibás. Kegyetlen nagy eltévelyedés ez az örök eszméktől, de szerencsénkre akkor már nem feszítettek bennünket keresztre érte. Élni élt még ugyan a gyakorlat, hogy inkább egy vödör veríték a gyakorlótéren, mint egyetlen csöpp vér a harctéren, de kiírva már nem volt. Összes megnyuvasztásunk mégis ennek a kőkemény eszmének volt a következménye.

Alapelv volt, a katona ténykedjen. Mindegy, hogy mit, csak a keze-lába járjon, ne az esze. Mert minden bajok mindig abból származnak, ha az ész valahol elkezd mozdulni. Volt viszont „tantervünkben” mindennapra kulturális foglalkozás is. A létező legjobb alkalom krumplihámozásra, cigarettacsikkok laposkúszással való megközelítésére, és mindenféle haszontalanságra. Ellenrakétának ott volt ugyan a latrina, de az egész zászlóalj nem ülhette végig egész délután a latrinát. Gusztusunk se volt rá. Ha már egyszer erdőt adott nekünk a hadügyminiszter, gyerünk be az erdőbe!

Öten voltunk a sátorban, mind az öten mentünk. Le a csizmát, le a nadrágot, le a gimnasztyorkát, és elvetettük magunkat a bokor alatt, nagy keleti kényelemmel. Öt perc múlva mind az öten úgy aludtunk, mint a bunda.

Nem minden bunda egyforma azonban. Addig-addig mocomog Miska, amíg mindnyájan föl nem ébredünk. Ahogy belehallgattunk az ájerba, mindnyájan elhittük, odakinn a táborban, vagy odabenn a táborban olyan dolgok történnek, amilyenek azelőtt még nem történtek. Bolond dolgok jutnak eszébe az álmából fölvert embernek, még az is előjött, teljes csorda nekivadult bika törhetett be, csizmakeresés céljából. De jó, hogy mi nem vagyunk ott! Pár perc múlva addig is eljutottunk eszmeifuttatásainkkal, nem is annyira biztos, hogy jó. Nyílt szavazással megbíztuk Miskát, kapkodja magára a gönceit, és óvatosan közelítse meg a szélső bokrot úgy, hogy mindent lásson, de őt ne lássa senki. Ha ő vette észre a gyanús zajokat, akkor őt illeti meg ez a nagy és szép föladat. Miska se volt azonban a legfürgébb legény, most se siette el a dolgot. Csizmáját föl se húzta, úgy ment ki igazlátónak.

Vissza azonban trappban jött. Elnyelte a föld a tábor! Egyetlen sátor áll csak, a mienk! A katonák pedig úgy szaladgálnak, mint a hangyák, amikor tojásaikat mentik.

Az első gondolat megint: de jó, hogy nem vagyunk ott! A második: de nagy marhák vagyunk mi, Istenem! Ha csak a mi sátrunk áll, mindenki tudja, csak mi hiányzunk. Ennél nyilvánvalóbb lebukás nem létezhet. Úgy ugráltunk bele a nadrágba, hogy a csizmában is benne legyünk azonnal, gimnasztyorka, derékszíj futtában, és rajkötélékbe nyargaltunk ki az erdőből, sátrunkat menteni. Akkor még nem tudtuk, hogy minden nyáron van legalább egy tűzriadó, amikor mindent menteni kell, mintha igazi tűz lenne. Azt tudtuk már, a sereg nagyobb illuzionista, mint a gyerek, mert az csak a fadarabra mondja, hogy repülő, és képes naphosszat berregni hozzá, anélkül, hogy bárkinek ártana vele, de ha a hadsereg azt mondja, most azt játsszuk, hogy meg van mérgezve a kút, abból egy csöpp vizet nem ihat senki függelemsértés veszedelme nélkül.

Tűzriadó van tehát, illúziókból kirakva.

Rohantunk, ahogy a lábunk bírta. Rácztizedes tipródott csak sátrunk előtt, mint a tojógálamb, és aggodalmas szemi úgy jártak, mint az ólajtó. Bele is kezdett volna lassújárású szentbeszédébe, ha Gyuluci félre nem lökte volna. Beugrott a sátorba, és kiemelte a középső karót. A romhalmazon trónoló utolsó sátor is leomlott tehát. Mi a sarokkarókat kapkodtuk ki,

és fél pillanat múlva már vittük is a sátrat az árokba, másik fél pillanat múlva pedig az ágyakat. Más holmink pedig nem is volt. Mire a többiek egyenként kihordták szalmazsákjaikat, meg az ágyaikat, a mienk is ki volt mentve az „invitált” tűzből.

Az igaz, ennyire gyorsan csak akkor röpült ki az álom a szemünkből, amikor a bika a csizmáját kereste.

Már jött is a parancsnokság, értékelni az akciót.

Elsők lettünk, akiket letoltak, de kegyetlenül. Harci föladat bűnös elszabotálása volt a vád ellenünk. Mit képzelünk mi? Hirtelen baj üti fel a fejét, kapkod az egész század, mi pedig bujkálunk? Kifosztott sátorgödrünk előtt álltunk, vonalban, lehajtott fejjel, és nem szóltunk semmit. Ez volt a szerencsénk. Mert azonnyomban át is vedlettünk példaképpé. A szervezettség legmagasabb foka, ahogy mi menekítettük ki leghamarabb sátrainkat. Ezt természetesen csak úgy lehetett végrehajtani, ha előzetes akcióprogramunk volt rá. Ki is húzta magát azonnal Rácz tizedes, és meglepődéssel fogadta a parancsnoki kézfogást, ami az alkalmi dicséretnek teteje.

Azt még ő se tudta, szegény, mekkora egyetértéssel dolgoztuk ki mindenféle kulturális krumplipucolás és latrinabővítés elleni akcióinkat, és mekkora egyetértés volt közöttünk minden délután a bokrok alatti alvást illetően, illetve mekkora közösségi szellemmel marháztuk le az előbb Miskát, amiért nem hagyott bennünket aludni. Abban is megmutatkozott az összhang közöttünk, hogy egyikünk se tudta hirtelenjében, mit kell csinálnunk, de szerencsénkre velünk volt Nagy, aki volt már katona, és átlátta a helyzet komolyságát, ezért rogyasztotta magára mindjárt a sátrat. Mi, a súlyos többség, teljes négyen azt se tudtuk addig, eszik vagy isszák a tűzriadót. Amit az álmából kivert ész diktált, azt csináltuk.

A riadót eddig senki nem sorolta a fertőző betegségek közé, pedig úgy terjed ez is, mint a ragály. Éjnek évadján is csatazaj vert föl bennünket. Már éppen ki akartuk kapni tövestül a sátorkarót, amikor hangszórói parancsba foglalva az az utasítás jött, csak az összes hóbelevancunkat vigyük magunkkal, természetesen gálaruhába fölöltözve. A tábor teljes szegedi népe ott állt egysoros vonalban, hátizsák a lábnál, és hallgatta a kenetes szózatot, hogy a nyavalya ütött volna bele. Azért kellett fölriadnunk, hogy apánk, anyánk, minden testvérünk békében hajthassa le otthon a fejét, mert tudja, békénk őre, az erős Néphadsereg, hús a húsunkból, vér a vérünkben, szövetségben a még erősebb Szovjetunióval, a Varsói Szerződés tagjaként vigyázza álmát.

Vihar készülődik, zeng az erdő, villámlik és mennydörög, de nekünk csak az a dolgunk most, hogy előtárjuk titkos gatyáinkat, trikónkat, kapcáinkat. Első menetben Rácz tizedes vizitált bennünket, de Gyulucinál elakadt.

- A tartalék kapca?

- Itt van a lábomon.

- Hooool?

- A lábomon.

- Nagy, maga volt már katona, mégse érti? Nem azt keresem, amit a lábán hord, hanem azt, ami a hátizsákba van rendszeresítve.

- Értem én, mert voltam már katona, de az is a lábomon van.

- Hogyan lehet az a maga lábán?

- Föltekertem, nehogy elvigye az ellenség.

- Van pofája éjszaka hülyéskedni?

- Ejnye már, Tizedes elvtárs, a szentségit magának, nem érti? Higgyen nekünk, legalább éjfél után!

A tizedes azonban nem hitt. Húzza le Gyuluci mindkét csizmáját! A csizma azonban olyan jószág, fölhúzni könnyebb, mint levenni. Ahhoz előbb le kellett ülnie, de hogy leülhessen, a kezében lévő holmikat le kellett raknia. Miska állt az egyik oldalán, én a másikon, mi is lepakoltunk tehát mindent. Miska jól megfogta Gyuluci vállát, én meg színházi mozdulattal lábam közé vettem a jobb lábát, miközben ő ballal a fenekemet tolta. Soha nem gyakoroltuk még ezt a műveletet, ennélfogva méterekre kicsúsztunk a sorból. Parancsba kaptuk, azonnal állítsuk vissza a törvényes rendet, de fenéken ülve nem lehet ugrálni, Gyulucit tehát a raj minden embere cibálta vissza a sorba. Amikor végre sikerült megszabadulnia jobblábos csizmájától, akkorát lökött rajtam a lendület, majdnem a szemköztiék ölébe pottyantam. Győzelmi hurrá is kísérte mozdulatomat, ami éjféli riadón megintcsak föltűnő volt. Rajtunk röhögött már az egész tábor, pedig ez csak az első fölvonás volt, és nem is a legszerencsésebb. Mert a jobb lábán Gyuluci ugyanúgy egy kapcát hordott, mint bármelyik emberfia, a másik három rejtélye azonban továbbra is idegesítette a tizedest. Cseréltünk, most Miska lett a rudas, ő fogta lábai közé a ballábast, és őt tolta jobbjával Gyuluci. Annyira belejött azonban, az egész béketáborból kitolta volna, ha Rácz tizedes útját nem állja. Újabb csatakiáltás rázta meg a felhőket, és akkorát csattant az ég, majdnem becsináltunk. Lelepleződött azonban minden üzelve, előkerült mind a négy kapcája. Csalódottan mondta a tizedes:

- Magáról ezt nem gondoltam volna!

- Fantázia nélkül nem megy, Tizedes elvtárs.

Mire eddig jutottunk, megérkezett a föllebbviteli hatóság a szolgálatvezető képében. Ő is letolta Gyulucit, mert rendnek muszáj lenni. Még följebb is volt azonban ellenőrző hatóság, maga jött a századparancsnok. Ő meg agyba-főbe dicsérte Gyulucit. A katona legyen leleményes! Ha hosszú a csizmád, toldd ki kapcával! Ha egy kevés, kettővel. Különben is az a fontos, hogy a tartalék kapca mindig kéznél legyen. Ha lábnál van mindjárt, még jobb.

Mi pedig láthattuk, ilyen fontos kérdésekben a hadsereg se egységes. Még csak egy hónapja jelentették be a Varsói Szerződéshez való csatlakozásunkat, máris ropog eresztékeiben az egész rendszer? Gyuluci kapcáján már látni lehetett, ez a szerződés tönkremegy hamarosan.

Éjszakai túlzengése ez azonban csak a normális nappali reflexeknek, nem szabad komolyan vennünk. Azt viszont igen, hogy akkora zivatar szakadt a nyakunkba, amekkorát régen láttunk már. Ilyen akadály természetesen nem állhatja útját az előre eltervezett riadónak, még csak nem is siettek jobban az igazlátók. Minden tartalék holmink az összes szolgálatban lévővel egyszerre ázott el, de kegyetlenül.

Más tapasztalatot is hozott azonban az éjszaka. Nemcsak mi áztunk el, de a sátraink is. A minapi visszaköltözéskor csak arra volt gondunk, hogy valahogy álljon fölöttünk a födél, de arra már nem, hogy be ne ázzon. Dehogyan raktuk körbe földdel az alját, ott jött be a lé, ahol a ponyváról lefolyt. Csakhogy mégse folyt le mind, mert abban a sátorban valamikor kézigránát is robbant, ennélfogva olyan lett, mint a rosta lika. Újságpapirost szoktunk kívülről rátéregetni, de most másrendbéli elfoglaltságunk miatt nem jutott rá időnk.

Eddig csak egy Ürgénk volt, most ázott ürgévé váltunk valamennyien. Lukából is kiöntött ürgévé. Biztosan el is sirtuk volna magunkat ekkora csapások sorozatán, de hadi körülmények között ezen is csak röhögtünk. Mire lefűjták a riadót, elállt az eső, még újságpapirost se kellett keresnünk a rostalukák befödésére. Igaz, hogy csuromvíz volt az ágyunk, igaz, hogy bőrig

áztunk magunk is, és hogy teljes legyen az összhang, tartalék holminkból is csorgott az eső leve, de ebből a hármas igazságból egyenesen következett: ahogy voltunk, vizesen, ruhástul, rávetettük magunkat a vizes ágyra.

Reggelig szépen megszáradtunk.

Az is igaz, reggel is vacogtunk, és ha most se esik belénk a nyavalya, megintcsak hosszú életűek leszünk.

Új elmélet is született, kár, hogy az orvosok nem vették észre. Az összes bacilus és valamennyi vírus legalább úgy utálja a komisz holmit, mint a civil ember, ennél fogva nagy ívben kerüli el azt is, aki benne van.

Legalább most figyeljenek rá!

Durrantás

Van olyan gyerek, aki ne szeretne célba löni? A kődobálás lényege is a célbatalálás volt, ez pedig azt jelenti, a kőkorszak óta ismerős a járvány. Számíthatott az is, ki tudja messzebb dobni, ha az volt a tét, de a célbatalálás nemesebb. Ha tíz dobásból tízszer találod el azt a fát, akkor te vagy a Jani! Ha csak kilencszer, gyakorolnod kell még, különben nem te leszel az első. Ha csak nyolcszor, még inkább. Ha ötször, nagy baj nincsen még, minden versenyben utolsónak is lennie kell.

Szép dolog, ha eltalálsz tízszer a fát, de még szebb, ha első dobásra le is esik róla a csurimadár. Pontba dobásnak mondanám, ha nem hamisítanám vele gyerekkoromat. Ilyen szép kifejezés akkor még eszünkbe se jutott volna. Aztán ott a csúzli. Kimondottan verebek lelövésére való, vagy ablakok kilövésére. Az ágasfa közepén úgy állítod be az ujjadat, hogy az igazi puska célzó tüskéjét pótolja. Mindig kéznél van, baj nem lehet belőle. Gyakorlat kérdése a többi. Hetek, hónapok, sőt évek gyakorlataé. Van rá idő, az egész gyerekkor arra való. Az ujjaiddal történő füttyentést is addig gyakoroltad, kipállott tőle a szád, mire sikerült.

A céllövészet azonban más. Király a játékok között. Ünnepi alkalom rá a búcsú, egész banda figyeli, hogyan hunyod be a bal szemedet. Aki csak a másikat tudja becsukni, vagy egyszerre a kettőt, az oda se álljon a sátor elé. Lehet, hogy eldurran még a Piroska, vagy a Farkas, netán a félszemű rabló is - arra lönek legtöbbet, és az durran a legnagyobbat -, de a csurimadarat lelőni mégis más. Búcsúban a célt majdnem eléri a puska hegye, de a veréb soha nem várja be ilyen közelre a puskás embert. És olyan nyugodtan is ritkán ül, mint a félszemű rabló célzókája.

Nagy gyakorlattal meg lehet tanulni a balos lövést is, mert ha semmiképpen nem tudod becsukni a bal szemedet, csak a jobbot, akkor nyilván átteszed a másik pofádhoz a tusát - mindig tusájának mondtuk, ami édestestvére a ragok emeletében a szegedi paprikásosnak -, de kinek van annyi gyakorlásra pénze?

Mi, ágrólszakadt szegények, búcsúban ugyan soha nem lőhattunk, mert pénzünk soha nem volt, de legidősebbik bátyám azért összeüzetelt egy légpuskát. Kilőtt tankok és teherautók döglött akkumulátorai szolgáltatták hozzá az ólmot, amiből elsőrendű bokszert is lehetett repába önteni, de légpuskába való golyót is lehetett nyomni belőle.

Az már csak hecc volt, ha golyó nem volt, papirossal is lőttünk. A szomszéd Jenő mondta egyszer, akárki puskája elé ki mer állni, ha papirossal van megtöltve. Nem volt azonban olyan gyerek a mi utcánkban, aki eleven emberre rá mert volna löni. Még a kitarzott kezére se. A cirkuszi lövöldéseket is azért figyeltük nagy áhítattal, mert akár az asszony szájából is kilőtték a cigarettát. Pedig igazándiból csinálták, nem lehetett előre megegyezni, hogy csak úgy teszünk. Azért is elismertük lövési tudományát, mert egybehangzóan vallottuk, a cigaretta nem asszony szájába való.

Egyszóval: senki nem vállalta Jenő kezét. Elkérte a puskát, maga tömte meg jól papirossal, és elhúzta a ravaszt. De előtte odatartotta a cső elé a tenyerét. Akkorát bödült utána, mint egy oroszlán. Mind a bőre alá ment a papiros, hetvenhét sugárra ágazva. Mintha napraforgó virágzott volna ki a tenyerében. Még csak nem is vérzett. Pedig akkor veszélyes minden seb igazából, ha nem vérzik. Orvos csipeszelte ki a cafatokat, a helye talán még most is látszik.

Bátyám annyira megijedt, azonnal elrontotta a puskát, és el is dugta. Ha mégis kikotyogná Jenő, ne találják meg, vagy ha megtalálnák is, láthassák, avval ugyan senki emberfia nem tudott löni. Ahogy a párna alatt is megtaláltak mindenféle gyilokszerszámokat vagy röp-

cédulát, amit maguk dugtak oda. Hogy Jenő mit hazudott mentségünkre, nem tudom, de a házkutatás elmaradt.

Oda akarok kilukadni, hogy csúzlin kívül is volt puska a kezemben. Ha alkonyattájt elindultam verebet vadászni - akkor már elülőben van minden madár -, jött velem a macska, mint vadász után a kutya. A leszédülő madarat már a levegőben elkapta. A verebet minálunk nem sajnálta senki. A fecske az más volt, az szent madár, Isten madara, azt talán meg is győnta volna, aki egyáltalán ráfogta a csövet. Emberre és fecskére soha. Gólyára se. A veréb viszont a legjobb cél. A kínaiak addig kergették, leszállni se engedték, amíg fáradságában le nem esett, mi puskával pusztítottuk. És a macskánk se maradt éhen.

Időbe telt, amíg fölismertem, a veréb is élet, akár az ember.

Nem hencegni akarok vele, de a szalmaszálat is ellöttem utána. Annak vére sincsen. Először gyufaszálat tűztünk a kút kávéjára, de amikor már eltaláltuk, rájöttünk, drága a gyufa. Befűztem a szalmát a repedésbe, lőttem, és biztosan csak a fele maradt meg. Azért hozom mindezt ilyen terjedelmesen elő, mert amikor viszont igazi puskát adtak a kezembe, tölténnyel megtöltve, és parancsba adták, hogy lőjek, inamba szállt minden bátorságom. Gyűlöltem az igazi puskát, mert ember ellen is jó volt. Utáltam is, mert a rengeteg célratartás is kihozott a sodromból.

Egyikkel se voltam egyedül.

A kiképzési terv előttünk titkos volt, nehogy az ellenség is megtudja, de a lövészetről hetekkel előtte beszéltek már. Talán azért, hadd tojjanak be azok a mocskos impelialisták. Volt időnk méltatlankodni is. Ezekkel az ócska dióverőkkel akarnak lövetni? Legföljebb a bolond tud velük célba találni, az is véletlenül. Kutyát ütni lehetne a másik végével, marhát terelni is, de löni? Legföljebb durrantani egyet. Mert ha ráüt a kapszlira az ütő, biztosan eldurran, de célba nem talál. (Mindig letoltak bennünket, ha ennyire konyhanyelven beszéltünk a legszentebb hadi tudományról.)

Első század, vigyázz! Irány a lőtér, igazodás jobbra, oszlop az első szakaszra, kétszer balra kanyarodva, lépés, indulj! Egy-kettő-egy! Nóta! Az öreg bika!

Ez tetszett nekik legjobban.

*Tizenhárom ezüstpityke fityeg a mentémen,
A legelső hajdú vagyok Hajdú vármegyében.
Vikszos bajszom úgy áll, mint az öreg bika szarva,
Nincsen nálam különb legény Hajdú meg Biharba'.*

Ez a teljes, államilag elfogadott szöveg, de nem ezért tetszett. Tessék csak elénekelni a mi változatunkat, nincsen ember, aki el ne nevetné magát. Nem akarok most se disznólkodni, de nem lehet ezt másként érzékeltetni.

*Tizenhárom ezüstpityke fityeg a mentémen,
A legelső hajdú vagyok Hajdú vármegyében.
Suvikszos bajszom úgy áll, mintha oda lenne szarva, (bocs!)
Hej de nincsen nálam különb legény Hajdú meg Biharba'.*

Ahol a hadseregben ilyen jókedv uralkodik, ott a lövészetben nem lehet baj. A suvikszost természetesen a dallam vágta kettőbe.

Másik dalunk is volt, megcsavarva az is:

Márványkőből, de márványkőből van a babám feneke...

Nincs az a vezénylő tiszt, aki el ne nevetné magát. Mivel azonban mi fogadtunk örökös röhögést, testvérnek éreztük, aki nevetni mert velünk. Kivétel csak Árgyelán örvezető volt, még nevetni se mert igazán.

Nem akarom elterelni a figyelmet az egész hónap legnagyobb eseményéről, a lövészetről, de ha már előhoztam a nótákat, szólnom kell arról is, amit reggeltől-estig szerettek volna hallani tőlünk. Bugyuta kis dalocska volt, együgyű bárgyúságára azonnal ráérezett a matematikus is, a jogász is, hogyne ismerte volna föl gyöngeségét a bölcsész! Méltatlan a megőrzésre, de letagadni annyi, mintha föstenénk magunkat.

*Diák kislány! Napkelet hajnalán
A hárs alatt vártam rád valaha.
Ott voltunk boldogok,
Hol az öreg Tisza ballagott.
Szívtuk az öreg hárs illatát
Egymás karja közt tovább...*

Az még önmagában nem újság, ha egy dalnak bárgyú a szövege, de ennek a dallama még bárgyúbb. Elénekeltek ezt is.

Kiértünk a lőtérré. Már nem a láncoskutyás Titóra kellett lőnünk, közönséges emberalak alsó széle közepére. Akkor is a szívtájék körülírása ez, ha katonaszínű farostlemezből van kivágva az emberalak. Mellkép, furnérból.

Ha Isten megsegít, ebbe bele nem lövök!

Össze kellene számlálnom, hányan is hasaltunk egyszerre lőtávolságban a táblák előtt, de nehezen jut eszembe mindenki. Föltétlenül ott volt Apuci, Gyuluci, Bertuci, meg én is ott voltam, de ritkán adódik, hogy négy elég lenne, amikor öt is lehet. Nem tehetek róla, egy emberünk most veszteséglistára kerül, névtelenül.

Tehát ott hasaltunk, miután elhangzott a Feküdj, tüzelésre felkészülni parancs, és szúrós szemeinket a céltáblára meresztettük. Oldalra sügtam, mindkét irányba, egy jól irányzott oldallövessel kisegíthetnének, meg is kaptam érte a magamét. Mindenkinek gondosan szétrugdosták a lábát, mert szent meggyőződésük volt, a jó katona is akkor tud igazán löni, ha széthányja a lábát. Hátralökéskor állítólag az eleven szervezet fékezi legjobban. Fegyvervizsga is következett, fektünkben, mert mikor legyen tökéletes a puska, ha nem lövések idején? Arról ugyan hallottunk, hogy háború idején valaki úgy tisztította ki a vakrozsdát puskájából, hogy rálőtt vele a fán károgó varjúra, de könnyen tehetette, neki nem kellett elszámolnia a lőszerrel, és varjú is volt a láthatáron. Arra talán én is rálöttem volna, mert gyerekkoromban azt hallottam, káros madár. Azért mondja, hogy kár.

Bizalmas titkossággal átadtak mindenkinek egy teli tárat, öt szem tölténnyel, amit egyetlen lökéssel kellett volna beletaszítanunk puskánk agyába. Lehet, hogy a töltények ágyát is ki kellett volna löni a varjúra, mert sehogy se akart helyére találni a tár. Ezt a mozdulatot még üres hüvelyekkel se gyakoroltuk, noha a sok célratartásból erre is futotta volna az idő.

Pardon, megvan az ötödik! Hát a Miska gyerek! Nem akarom földicsérni, de a hadi tudományokban legalább olyan kétbalkezes, mint magam, viszont elévülhetetlen érdemeket szerzett a minap a sátorrontó riadónál.

Kellő körülményességgel feküdtünk tehát öten a páston, harcos ipszilonba szétrugdalt lábakkal, puska betöltve, és még egyszer elmondta Rácz tizedes, nagyon figyeljünk, se jobbra, se balra ne kacsalogjon a szemünk, mert a cél másodpercekig áll csak, aztán eltűnik. Aki

lemarad, annak nem lesz találata, akinek pedig nem lesz, az vessen magára. Magamban már vetegettem is magamra a keresztet, mert biztosra vettem, nekem nem lesz.

Hangzik a vezényszó: cél a céltábla alsó széle... amikor a torkán akad szó. Majdnem megfullad tőle. Hátulról közelíti meg Gyulucit, mert a töltött puskás ember elől a legveszélyesebb, elmegy egészen a feje vonaláig, aztán megfordul, megkerüli a fejét, átlépve a testén, elmegy fejének bal oldali vonaláig is, még le is hajol, hogy jobban lásson, és kicsúszik a száján az a keresetlen mondat, amelyik megszületése pillanatában szállóigévé lett. Megint bocsánatot kell kérnem, estélyeken nem így beszélnek, de nem síkálhatom szalonképessé, mert akkor meg nem hiszi el senki. Hajoltában tehát ezt mondta a tizedes:

- Egy nagy lúszar volt maga, nem katona!

Középen feküdt Gyuluci, ketten feküdtünk tőle jobbra, ketten balra, és úgy neveltünk, mintha parancsba adták volna. Addig mi se tudtuk róla, hogy nem tudja különjáratban becsukni az egyik szemét, ennél fogva a balra rátolta a sapkája sarkát. Ködvágóban jártunk akkor még, az meg olyan volt, mintha kimondottan a nehézszeműeknek találták volna föl. Ezt a mozdulatot szúrta ki sasnak való szemeivel a tizedes. (Ha nagynéha összetalálkoztunk, köszönésképpen mondtuk: Egy nagy lúszar volt maga, nem katona!) Ugyanúgy nem tudott azonban semmit tenni a tizedes, mint Ürge nemes mondásakor, ezért megint elment a hadnagyhoz. Odajött a hadnagy, megint nevetett:

- Maga a lányoknak is sapkával szokott kacsintani?

Látni lehetett, ezt se tekinti a halálos bűnök közül valónak, különlegességre kalibrált csapatunkban elkezdett hullámozni a röhögés. Ha már odajött, maga adta ki a tűzparancsot, de egy félmarék civil biztatást is kevert bele:

- Jól figyeljete, gyerekek! Ott a céltábla előttetek. Még nem látjátok, de mindjárt meglátjátok. Cél a céltábla alsó széle közepe, egyeslövessel... tűz!

Nagy gyakorlata lehetett az ilyen parancsokban is, mert az utolsó szót úgy megnyomta, azt hittük, becsapott a bomba. És már állt is a tábla, amiről, tudjuk, nem áll ott hiába, és nem is áll örökké, ennél fogva durr, bele! Eltűnik a tábla, addig hátrarántjuk a závarzatot, hogy kivesse az üres hüvelyt, és betoltuk a következőt. Megint parancs, de csak röviden: tűz! A röhögés ingere még mindig himbál bennünket, táncolt tehát a puska csöve, de ott a tábla, el kell sütnünk. Durr, még egyet! Harmadszorra, ahogy megbeszéltük, már nincsen külön parancs, de az összes maradékot ki kell lőnünk, öntevékenyen. Olyan ropogást csapott a tizenöt durranás, lelki szemeivel akárki láthatta, hogyan iszkol el előlünk az ellenség.

Föl, vigyázz! Mert a jó katona jó eredményének a kihirdetését természetesen csak vigyázzban hallgathatja meg. Arra már nem emlékszem, a többiek kezében hogyan szolgált a puska, csak arra, tiszta munkát végeztem. Az én táblámon a legvizslább kutya se talált volna egyetlen új lukat se. Engem járt körül most Rác tizedes, ahogy az előbb Gyulucit, csak most nem kellett lehajolnia:

- Ezt hogyan csinálta?

Megmondhattam volna, hogy nem is akartam, de nem mondtam. Azonnal beépített ellensége lettem volna a dolgozó népnek, az erős néphadseregnek, a szocializmus építésének, a teljes békétábornak, nem pedig hűséges katonájának. Az ilyen embert - ez a legkevesebb - föbbe kell lőni, mint a kutyát. Ezt tehát nem kockáztathattam meg. Azért se mondhattam, mert a döcögő nevetés kiverte belőlem a szándékot is. Természetesen azt se mondhattam, azért kerülték el nagy ívben táblámat a golyók, mert röhögnöm kellett. A parancs lövésre szólt, nem röhögésre. Teljes hadi bátorsággal ezt feleltem tehát:

- Ezzel a fegyverrel nem lehet löni!

Gyökeret eresztett megint Rácz tizedes lába a hadnagy mellett. Miket nem mer ez mondani? A hadnagy pedig, nem titkolva most se kaján mosolyát, ezt kezdte mondani:

- Ember, legyél észnél! Ezek a fegyverek végigszolgálták és győzelemre vitték a második világháborút. Nem a magyarok kezében, az igaz, mert tudod jól, nem mi győztünk. Ezek tehát harcokban próbált, jó, és tűzbiztos fegyverek.

Összeütöttem a bokámat, bár eleve vigyázzban álltunk:

- Értettem! És bocsánatot kérek.

Eddig csak Gyuluci szuronyától irtóztam, de annak külön oka van. Nemcsak célra tartottunk vég nélkül, nem is csak oszoltunk és sorakoztunk, de aprólékos munkával eljutottunk az alakzatokban történő, menet közbeni különböző figurákig is. Tessék elképzelni, mert leírni csak vázlatosan tudom: csattog a csizmánk, csak megyünk, csak megyünk, és közben kapjuk a parancsokat: Lábhoz! Vállra! Szuronyt szegezz! Na, ez volt nekem a vesztem mindig, a szuronyt szegezz. Mert amikor a következő parancsra Gyuluci meg akarta szüntetni a szuronyt szegezést, úgy rántotta vissza a puskáját, hogy szuronya hegye majdnem levitte a fületem. A regula szerint a mögöttem jövő az én vállamra tette gyíklesője hegyét, én meg az előttem lévőre. Amikor puskatartást kellett váltanunk, Gyuluci, mutatni akarván, hogy volt ő már katona, akkora vehemenciával rántotta vissza, valósággal sistergett. Nem győztem törölgetni véres fületem, bár arra soha nem kaptam parancsot. Hiába szoltam, pardon, ez az én fülem, mindig megismétlődött. Ő se tehetett róla, hogy a fülem már akkor is a vállam fölött volt.

Mindenestre mostantól a saját puskámtól is irtóztam. Lehet, hogy ezzel már embert is lőttek? Legszívesebben az összes hadi elődöm minden ujjlenyomatát ledörgöltem volna róla, ha még rajta lenne.

A világháború minden lőporfüstjét benne éreztem a csövében, akármikor beleszagoltam. Mit vétett az, akire lőttek? És mit vétett, aki lőtt? Nem is ismerték egymást!

Az egész világháborút ki akartam dörgölni belőle. Úgy, ahogy Ágnes asszony, a patakban, fehér lepléből a vért. Jázminlelkem legnagyobb terhe attól fogva a puska lett.

Csak azért néztem föl rá, mert még mindig ő volt a nagyobb.

Esküvő

Ahogy a csalánba nem üt a menkü - dunántúli dialektusban szólva - a katonába se esik bele a baj. Mert ha beleszne, a hónap végére talán mindenkinek amputálni kellett volna a lábát. A csizma úgy föltörte, azt már csak a koszos kapca fertőtlenítette. Előfordult ugyan, hogy a Gyengélkedőnek nevezett műintézet is beleszólt a dologba, ahogy Dobó egyesharcosnál is beleszólt, de ez erős kisebbségnek se mondható. Jól is néztünk volna ki, ha mankós század szerelt volna le, féllábon ugrálva!

Kivétel csak én vagyok a körömgombával, de ekkor még semmit nem tudok róla. Legkedvesebb ételem ma is a gomba, de mostanában csak a szót hallva is először a haza oltárán fölázdozott körmeim jutnak róla eszembe. Nem egy szalonképes fogás, az biztos. Másodszorra meg a rám váró inkvizíció jut eszembe.

Az se volt a leggusztusosabb, amivel egyszer reggelire traktált bennünket a konyha: paradicsomos tarhonya. A tábori nagy trakta része lehetett, mert se előtte, se utána nem ettünk még ilyet. Aki nagyon szerette a tarhonyát is, meg a paradicsomot is, egybefőzve az is irtózott tőle. Ráadása is volt: a csajkát úgy összekente, jóézésű embernek ránéznie is borzalom volt.

Az ebédlő mellett külön istálló volt mosogatás céljára. Azért mondom istállónak, mert legföljebb akkor lehetett szalonképes, amikor elkészült, attól kezdve inkább hányingert keltett akárkiben. Áporodott savanyúság a levegőben, csúszkálós vízesség az aljzaton, és itt is egy csomó ételmaradék, ott is egy csomó ételmaradék. Reggeli után vonultunk be a mosogatóba, de akkor éppen nem volt meleg víz. A hideg viszont olyan volt, mondtam már, a fogaink akartak tőle kipotyogni. Ha nem is fagyott rá a paradicsomos miszmasz a csajkára, olyan bevonatot képezett rajta, még gusztustalanabb lett.

Ha nincs meleg víz, hát nincsen. Majd lesz délben. Addig legalább jól élnek rajta a bacilusok. Vidáman szólt a nóta: *Diák kislány...*

A jó tábornak azonban külön parancsnoka is van, és mit ad Isten, éppen kifelé jön. Meg is akadnak szemei a kenőcsös csajkákon.

- Nóta állj! Század Állj! Mit akarnak maguk? Rámhozni a vérhas?

Hiába erősítettük, hogy meg se fordult a fejünkben a vérhas, ellenben nincsen meleg víz, semmire nem mentünk vele. Parancsba adta, öt perc múlva minden csajka aranyostisztán ragyogjon, akár a Salamonnak - nem az ábrázatja!

A parancs az parancs, van rá öt teljes percünk. Azért teremtette az Isten a tábor közepére a csizmamosó tócsát, és azért adott bele szinte mindennap esőt, hogy legyen miben csajkát mosnunk. Ha a rizstavakban lehet halat tenyészteni, akkor is, ha nagyon bűdös lesz, sőt kacsák is úszkálhatnak benne, jól megtrágyázzván a vizet, és mi asztalra tesszük a rizst is, a halat is, meg a kacsát is, akkor miért ne lehetne a csizmamosó tóban csajkát mosni? Elvonultunk mellette, oldalra hajoltunk, belemerítettük agyonkenőcsözött csajkáinkat, egy kicsit körbelögybültük, és már öntöttük is vissza, mert csizmamosás ezután is lesz. A gimnasztyorka alja meg arra való, hogy fényesre sikáljuk vele. Nem a külsejével, természetesen, mert az már annyira koszos, állva marad, ha levetjük, és ételes edénnyel mégse hozná kapcsolatba talán senki, de a gimnasztyorkának is legalább két oldala van. Azért van belseje, hogy legyen mivel paradicsomos tarhonyát tisztára mosni.

Délben majd lesz meleg víz!

Csakhogy délben se volt. Jó lábszagú csajkából ettük az ebédet. Ha Nyilas Misiék csizmakenőcsöt kenhettek kenyérre, annyi irodalmi beütés még mindig maradt bennünk is, hogy mi se csináltunk gondot belőle. A lábszag, persze, megint kitüntető tévedés, csak hatásvadász említhet ilyet. A csizmának csak a belseje lehet lábszagú, mi pedig a külsejét mostuk.

Pardon! Ebéd után azonnal megérkezett a meleg víz. Utána már mosogathattunk is. A katonagyomor úgy emésztette meg a bacilusokat is, ahogy megteremtek. A vérhas se ütött belénk.

Szóltunk már róla, ezen a nyáron mindig esett az eső. Ha csak tehattuk, szinte naponta bőrig áztunk. És ahol sok az eső, ott a sár is nagy. Most ne csak az örökös villanásokra tessék gondolni, a célratartás is fekvő történik, és senki nem szárítja meg alattunk a földet. Eső után csupa lucsok minden, ha meg eső nincsen, van harmat, és attól is csupa latyak a ruhánk. Akármitől származott is a vízesség, ez a lényeg, a ruha rajtunk száradt meg mindig.

Hogy a tényleges katonákra mikor mostak, mikor se, nem tudom, de mi a pokolba is elmehettünk volna fűtőnek, olyan koszosak voltunk. Csakhogy a hónap közepén esedékes az esküvő! Azt a gyönyörű mondókát, hogy „Én, Horváth Dezső honvéd, a dolgozó magyar nép fia esküszöm...”, nem lehetett elmondani trágárszagú ruhában.

Szombat délután kiadták tehát parancsba, hogy mindenki mossa ki a felső ruháját. Külön szappant is adtak hozzá. Ott folyt a patak a tábor lábujában, csak a kerítésen vágott művészbejárón kellett kimennünk. Iluska nem mosta-mosta szebben az ő ruháját Kukorica Jancsi gyönyörűségére, mint mi, a miénket.

Sebesvízű, és nagyon hideg patak volt, milliószor átgázoltunk már rajta nagy rohamok vagy futtatások közben. Amikor beleértünk, mindig megmerítettük benne a sapkánkat - mozdulatunk a csajkamosásihoz hasonlított -, és mire kiértünk belőle, már meg is ittuk. A sapkánk se volt kristálykehely, amiből fejedelmi alkalmakkor isznak az urak, egy kicsit izzadságszaga is volt, egy kicsit poros is volt, koszos is volt, de a víz mindig jólesett belőle. És a hideg sapka is a fejünkre.

Sokadik rohamunk közben vettük egyszer észre, pár méterrel följebb három marha áztatja benne a lábát. Ezek nem fagynak bele? Az még hagyján, hogy benne áznak, de az egyik éppen potyogtatja bele a benne valót. Ha a három marha váltott műszakban üzemelt, akkor is előfordulhatott, hogy valamelyik akkor pottyantott, amikor merítettünk. Mégse mondta senki, inkább a kenőcsös tarhonyát, mint a hideg patakvizet! Csak a parancsnok kiabálta megint a vérhast. És a fogdát annak, akinek a szép szó nem használ.

Szerencsénk volt, amikor Iluskát utánozni mentünk, egyik se volt a láthatáron. Mert ami ivásra ínséges időkben még nagyszerű lehet, esküvői ruha mosására csapnivaló már.

Fölállt tehát a tábor népe a patak két partján. Eszi a szégyen képemen a bőrt, mert annyiszor emlegettem már, kirojtolódzik tőle az ujjam bögye, de a nevét le nem írtam. Most se írom. Nem emlékszem, hogy a neve is eljutott volna hozzánk. Kajtatok mindenféle térkép után most is, mindegyiken rajta van a patak, de a térképipar mindig hadilábon áll a betűvel, mert akkor se írja ki rá, amikor helye bőségesen lenne. Vagy csak titkosították? Csak nem az a Kétoles patak? Áradás idején kitett két ölet, egészen biztos.

A kis Iluskám mellett, aki a patakban mosta a ruháját, más irodalmi példák is eszünkbe jutottak. A Lupus et Agnus például. A farkas és a bárány. Minden fölötte lévő kiskatonát bekaphatott volna most a farkas, ha a szerencsétlen báránykát akkor is bekapta, amikor alatta

itta a vizet. Emlegettük is szegénykét, de meg is vigasztaltuk magunkat: hadi helyzetben a mese is másként szolgál. És mi nem is inni akartunk most.

Olyan hideg a július, majdnem megfagyunk gatyára vetkezve. Olyan bolondot nem is találtunk, aki a csizmáját is levetette volna.

Habozásig menő lelki nyavalyái nyilván nem voltak szappanunknak, mert a második szappanozásra ugyanolyan csöndes maradt, mint az elsőben. Sulyok, persze, nem volt, noha minden vízparti mosásnál elengedhetetlen kellék, kezünkkel dörgölgettük a bádogkemény matériákat.

Ahogy a csizma föltörte szűzi lábainkat, most a ruha törte föl ujjainkat, mégse mentünk panaszra a politikai helyetteshez. Krumplipucolási veszély lefűjva, még csak latrinán se kellett dekolnunk ebben a hidegben. És micsoda játékokra kínált alkalmat ez a pórias-páriás fagyoskodás! Ha valaki belelendült, úgy elkezdte csapkodni göncével a vizet, lefröcskölt mindenkit a közelében. Erre aztán mindenki elkezdett csapkodni! Na, tisztelt Lupus úr, most lennél ám igazán mérges, mert ennyire egy csorda bárány se tudta volna fölzavarni a vizedet. Az eredmény: tetőtől talpig lucsok vizek lettünk.

A második fokozat: ki is kellett csavarnunk a ruhát. Ha viszont annyira megátalkodik, hogy állni is tud, támaszték nélkül, elképzelhető, sebes mancsokkal kicsavarni is nehéz. Összefogtunk a szomszédokkal, és csavargatás örve alatt egymást rángattuk bele a vízbe. Arra is rájön az ember saját eszéből is, ha már annyi ereje sincsen, hogy marokra fogva csavarjon, akkor elkezdd bújj-bújj zöldágot játszani. Egyszer te bújsz át alatta, egyszer én. Ha már tele van malaccal a nadrág szára, akkor a lehető legszárazabb. Centrifuga, ha lett volna, akkor se végzett volna tökéletesebb munkát.

Jó is, hogy összefröcsköltük egymást, így legalább nem vettük zokon, hogy időközben elkezdett pöszörögni az eső. Jó hideg, nyári eső! De ennek a ruhának holnap reggelre partiképesnek kellett lennie. Vizes göncben nem mehetünk esküt tenni! És ezt parancsba is adták. Legalább olyan értelmes parancs volt, mint a csajkamosás, de parancs. Ki nem akaszthatjuk, mert zuhog már az eső. Régi nadrágvasalási módszerünket vettük elő: ügyesen kisimítva raktuk be a lepedő alá. Csakhogy most a nadrágon kívül a gimnasztyorka is itt van, az aranyos. És az is vizes.

Ha holnap kimondjuk, hogy életünk árán is megvédjük a hazát, akkor természetes, hogy testünk melegével is megszáritjuk ruhánkat. Beraktuk az ágyba, és ráfeküdtünk. Vacsorázni, szerencsére, nem kellett mennünk, hidegvacsorát kaptunk, azt pedig ebéd után mindjárt megettük. A sátorba nem hagyhattuk, mert hátha beszabadul a bika megint. És ha a csajkát se rakhattuk rá az ágyra, mert nem arra volt rendszeresítve, hová tettük volna a vacsorát? Az a legbiztosabb, ami belül van.

Ünnepélyesen engedékenyek a benti főnökök, azt is elnézik, hogy napnyugtával lefeküdjünk.

Nagy baj, hogy nyári ágyneműnk volt csak, még nagyobb, hogy őszbehajlóan hűvös az éjszaka. Rendes körülmények között is magunkon hagytuk volna a ruhánkat ilyen hidegben, de most csuromvizesen alattunk van éppen. Boldog utódok! Nektek már pizsamátok is van!

Egész éjjel átázott ingben, átázott gatyában, vizes ruhán feküdni, ha most se esz meg bennünket a kénköves nyavalya, megintcsak hosszú életűek leszünk.

Nem lett semmi bajunk. Igaz, de ez csak ráadás: a ruhánk se száradt meg. Reggel magunkra vettük, ahogy volt. Tízíg még száradhatott az erős szélben.

Nálunk vacogóbb legények ritkán teszik le a hadi esküt, az biztos.

Kimenő

Mire letettük, már nem fáztunk. A megszépítő messzeségből se merném azt mondani, hogy az öröm és a lelkesedés fűtött volna bennünket, de hőhullámok így is kerülgettek. Magunkkal hoztunk néminemű filológiai kisördögöt is, és az most azt mondta nekünk, az eskü nem akármilyen, tehát vigyáznunk kell vele. Ártatlan a szöveg, nagyobbik részét lelkiismeret-furdalás nélkül bármikor el lehet mondani, főleg akkor, ha őszinte hazafiság is lakik bennünk, de végig? Meg kell azt gondolni! Még csak 1955 nyarán vagyunk.

Az „előénekes” elkezdte: Én..., és időt hagy, hogy saját nevét mindenki betoldja, mint rubrikába, valami üresen hagyott úrlapon. Ha nem mondom a nevemet, senki emberfia észre se veszi, úgyis csak morgás hallatszik, tehát az lesz érvényes rám, amit én akarok. Sorra elhagytam később is a személyragozást, amivel végig személytelenné gondoltam tenni az egészet. A háborút ugyan átéltem, de csak gyerekként, honnan tudnám, mit hozhat a sors. Ilyen eskü terhe alatt még csak meg se szökhethnék. És azok közül se ismerek szinte senkit, akiknek a javára a mi eskünk szól. Három évvel azelőtt, egy udvari séta alkalmával beszéltünk erről Takács Pistával. Mire mi leérettségizünk, biztosan megváltozik a világ, és lám, már egy évvel túl vagyunk rajta, és még mindig csak a nekikészülődés igen apró jegyei tapasztalhatók. Élharcosa ugyan semmi rendszerváltásnak nem akartam lenni, mert az én eszem szerint az csak véres lehet, de nagy sumákság lett volna, ha most harsogom az esküt, amelyben az is benne foglaltatik, hogy ezt a rendszert vérem árán is megvédem. Kevés ahhoz az ember vére, hogy minden rendszerért odaadja. És fiatal korban a józan ész még inkább nem akarja mindenáron odaadni.

Summa summárum, túl vagyunk tehát a gondolatban preparált eskün, és én valahogy úgy vagyok, ahogy Mocsár Gábornál olvastam. Amikor ők Szálasira tették le az esküt, majdnem a nadrág szakadt szét rajtuk, úgy énekelték: Horthy Miklós katonája vagyok... Mert azt még akkor nem vonták vissza, de azonnal elrendelték: nóta állj! Na, mi is énekeltünk, majdnem szétszakadt rajtunk is a nadrág. Képletesen tessék ezt érteni az én esetemben, mert én békebeli körülmények között szereztem a nadrágomat. Szégyen lett volna, ha szétrepedt volna. Még a mosást is bírta, csak nehezebben száradt.

Esküvő után lakodalom, eskü után díszebéd. Akkora rántotthúst kaptunk, lelógott a tányérról. Mert ezen a napon természetesen nem csajkából ettünk. Nem tudom, hol készült, mert komisz íznek a nyoma se volt rajta. Fejes salátát is adtak hozzá, de gondoskodtak róla, teljesen ne érezzük otthon magunkat: egyszerűen kirakták az asztalra. Hogy milyen egy katonai ebédlő asztala? Lehet azon csizmában is ugrálni, ha góré nem látja, de kötelező rajta fegyvert tisztítani. A fegyver olajos már tisztítás előtt is, még olajosabb lesz közben. Állítólag ugyan jól tesz a salátának némelyik olaj, de a fegyverolaj biztosan nem. Ráadásul a mi salátánk ehetetlen. Ecetből egyetlen csepp se jutott rá, és az enyémből egy dagadt meztelen csiga cammogott elő. Cirkuszi csiga lett belőle azonnal, nem győztük röhögni, ennek pedig hajsza hízán az lett a következménye, hogy veszendőbe megy a húsunk is. Amikor észrevették, hogy messze elhajlott jókedvünk az öröm megnyilatkozásánál, elhangzott a vezényszó, szigorúan a mi asztalunkra vonatkoztatva: Föl, vigyázz!

Azt azért megengedték, hogy állva megegyünk. Daliás völegényt nem illik az asztaltól elúzni. Valami lekváros tekercset is adtak még, jó édeset. Nyilván, valamelyik cukrászati üzem állította elő, mert egyetlen katonai szakácsból nem néztünk volna ki ilyet.

Bár állva a katonába még több belefér, feszült rajtunk a nadrág, amikor elhagyhattuk végre a lakodalmi csatateret. Azt hinné az ember, fintora is van a sorsnak, eskü után mindjárt háborúba megyünk, de tudjuk, még nem volt háború. Előállt viszont tanszéki hadnagyunk, aki nyilván nem olajfoltos asztalról nyalta föl a csigás salátát, és nagy titokzatossággal azt mondta: tizenöt perc múlva sorokozó. Vajszívű embernek ismertük, most se gondoltunk súlyos eseményre. Jó nagy szünetet tartott, hogy a hatás teljes legyen: kimehetünk a városba. Az a falu akkor még nem volt város, de akkora hurrát kiáltottunk, majdnem belerepedt a szánk. Hogy ne mindig a nadrág repedjen. Ráadásul nem is a táborban kellett sorakoznunk, hanem a laktanya előtt. Óra még nem járt pontosabban, mint most.

Mondom a hadnagyunknak, jól ismerem ezt a falut, amire ő kapásból azt mondta, legyek én az idegenvezető. Köszönöm szépen, de én jobbat is tudok. Meg is egyeztünk, amíg ők a barlangot járják, elmehetek a kislányékhoz, hátha össze lehetne varrni a széjjelfeslésnek indult babaruhát. Ő csak a látogatásra gondolhatott, kettőnk foszladozó kapcsolatára nem.

Még mielőtt elváltunk volna a barlang bejáratánál, visszaléptem a hadnagyhoz: jó lenne pontosabban is megbeszelnünk, mikor és hol találkozunk. Föltehetően az ő lakomájához néminemű borítal is csatlakozott, mert messziről kiabált róla a jókedv és a jóindulat. Mi innen a tóhoz megyünk, mondta. Ha ismeri a várost, biztosan tudja, hol van. Menjen el a kislányhoz, hívja el egy sétára. Nem kell közénk jönniök, de úgy sétáljanak, hogy bennünket láthassanak. Amikor indulunk befelé, érzékeny búcsút vesznek egymástól, és maga csatlakozik hozzánk.

- Pontosabban nem lehetne? Amióta az emberiség föltaálta a karórát, nem lehet gond.

- Mit kukacoskodnánk! Jöjjenek oda, sétáljanak, meglátja, nem lesz semmi baj.

Mondtam már, vasárnapra esett az eskü, természetes, hogy kislányéknál is vasárnap volt. Éppen túl volt az ebéden a család, de hiába mondtam, protekciós ebédben volt részünk, egy még protekciósabb adagot meg kellett ennem. Nincsen az a szénásszekér, amire nem férne még egy villával! Nincsen az a katonagyomor se, amibe bele ne férne még egy civil adag. Nem fejes salátával, hiszen nyár közepén már valóban protekcióval lehet ilyesmihez hozzájutni, és nem is előcammogó meztelen csigával. Fehér asztalról! Szégyen, nem szégyen, még egyszer belaktam. De most már siessünk, mert leveszik a fejemet!

A kislány magára kapkodta „kimenő” ruháját, és mentünk, mint akit puskából lőttek ki. A tó fölötti kicsi dombról mindjárt láttam, nem késtünk el, ott vannak lent a katonák. Lődörögtek a parton, vagy marékkaal akartak kifogni a rengeteg apró halból. Közöttünk pedig megkezdődtek a béketárgyalások.

Életbevágóan fontos dologról volt szó: főstheti magát a tisztességes lány, vagy nem főstheti. Utolsó levelemből az is kitetszett, nincsen kedvem a Vénusz Kozmetikai Gyár készítményét nyalogatni csók közben. Mindenki láthatja, ennél fontosabb téma nem lehetett most közöttünk. Észre se vettük, hogy azok a katonák nem a mi katonáink.

Hát akkor mifélek?

A katona olyan teremtmény, akkor is észrevesz egy szép nőt, ha nem ér rá, hogyne venne észre akkor, amikor csak apró halakkal babrál. Ráadásul a szép nő egy másik katonával sétál. Ki lehet az a gyerek? És ki lehet az a nő? Pillanatok alatt kapcsoltak: senki más nem lehet, csak az ő évfolyamtársuk Pécsről. A fiú pedig katonatársuk, Szegedről. Hogy a nyavalya törje ki azt a fiút!

Fölugrott hozzánk az egyik, hogy illendően köszöntse a kislányt.

- Hát a mieink?

- Ti is kijöttetek? Nem is találkoztunk velük.

- Etetni akarsz? Itt kell lenniök azoknak is.

- Akár hiszed, akár nem, azok ott lenn egytől-egyik pécsi egyetemisták. Nem irigységből mondom, habár szívből irigyeljük tőled ezt a szép kislányt, csak a szintisza igazság kedvéért.

- És énvelem akkor mi lesz?

- Ne is törődj vele! Legföljebb bekaszniznak.

Átfutott a hideg a hátamon. Én léptem vissza a hadnagyhoz, hogy pontos legyen a csatlakozás, és most én kerülök bajba? A hűtlen cserbenhagyás ehhez képest csak játék. De nagy marha voltam, hogy a gyerekektől nem kértem meg valakit, föltétlenül figyelmeztesse tisztünket, van még egy eltévedt bárány, vigyék be azt is. Nagy titkolózásomban nekik meg se mondtam, hová megyek.

Tehetetlen mérgemben azt találtam mondani, ha lúd, legyen kövér. Ha zárkába csuknak, legalább szolgáljak meg érte. Fontos a megbeszélni valónk, ki tudja, lesz-e rá még egyszer alkalmunk? Vagy örökre itt szakad el szerelmünknek láncá?

Életem első karóráján ötre fordult a mutató, amikor összes főnntartásaink kölcsönös megerősítése közben elváltunk egymástól. Nehezebb terhet cipeltem, mint amikor teljes fölszereléssel futtattak bennünket.

Mentem, csak mentem, mint Jancsi a pusztában, nem is nagyon néztem, hová visz az út.

Bemenő

Mire gondolhattam volna vasárnap délután, befelé kutyaolva, amikor mégis visszazökkentem a hétköznapi valóságba? Ha már ott van a „művészbejáró” a kerítésen, az nem hiába van ott. Azt az Isten nekem teremtette, bár meglehet, az ördög incselkedése hozta létre. Minek háborgatnám én a laktanya kapusát, amikor egyszerűbben is bejuthatok? A kukoricás sarkánál kell letérnem az útról, a bokor fedezetében. Ha szerencsém van, észre se vesznek.

Amíg mindezt főzögetem magamban, látom, szerencsére jó messziről, hogy jön velem szemközt a tábor parancsnoka. Az, aki a paradicsomos csajka tisztítását elrendelte. De jó, hogy bele nem futottam! Azonnal lebuktam volna a hadi tudományok fontos tételénél, nevezetesen annál, kell-e tisztelegnünk az előljárónknak, ha az civilben jön szembe velünk az utcán? Ilyen egyszerű kérdésben soha nem szerettem volna megbukni, hogy gond ne legyen belőle, időben átmentem a túlsó oldalra. Odabent tudtam meg, ő már az én földérintésemre jött ki, ami föltétlenül dicsérendő tett, illene is megköszönnöm szépen. Akkor még föltűnés nélkül akart bevinni a táborba.

Lehet, hogy ő is a művészbejárót ajánlotta volna?

Gyorsan változhattak odabent az események, mert nem sokkal később már a járőrt pillantottam meg, ugyancsak jóelőre. Még mindig nem gondoltam, hogy engem keresnek, a tisztelgés okozott megint gondot. Amikor a kanyar legjobban takart, visszamentem tehát az eredeti oldalra. Bent erről meg azt tudtam meg, hivatalosan katonaszökevényre minősítettek. Igen gyorsan avanszáltam tehát, panaszom nem lehet. Mindkét igyekezet ellenére a legnagyobb jámborsággal haladtam befelé.

Már éppen le akartam térni az igaz útról, azt súgta az ösztönöm, jól tenném, ha hátranéznék. Jó is, hogy megfordultam, zárt egységben menetelt - vagy jövetelt? - utánam a pécsiek csapata. Ők is ismerték az átjárót, ebből még nem lett volna baj, de a parancsnokuk is velük volt. Mit tegyek most? Nehéz helyzetekben a katona legyen határozott! Odaléptem a tiszttal, és megkértem, engedje meg, hogy beálljak a sor végére.

- Álljon!

Olyan simán bejutottam, mintha hetekig ezt gyakoroltam volna. A pécsiek főnöke jelentette, ennyi és ennyi fővel bevonul, és mehettünk tovább. Amikor a tábor sarkához értünk, egyszerűen leléceltem.

Azonnal kiderült, irtózatot követtem el megint. Mivel katonaszökevény lettem, kiadták a kapuőrségnek is, azonnal tartóztasson le, ahogy beteszem a lábomat. Ha egyáltalán beteszem! Fontos, és egyáltalán nem mindennapi ügyről van szó, maga a kapuőrség parancsnoka helyezte ki figyelő szemeit a kapuba. Százszázalékos biztonság minden időben, és én mégis bejöttem, észrevétlenül. Az ördöggel cimborálok én, vagy más titkaim vannak? Keresztül mentünk a laktanyán, és még mindig nem tartóztatott le senki! Milyen állapotok vannak itt? Ennyi erővel a legveszedelmesebb ellenség is bejuttathatta volna emberét! Ha csak nem én vagyok az máris!

Hatalmas csődület támadt körülöttem, ahogy búcsút mondtam a pécsieknek. A csődület egyik fele azt firtatta, hová tűntem el, a másik fele meg azt, hogyan lettem meg. Mondani akartam, hogy engedélyt kaptam a külön utakra, másrészt ti hagyatok cserben hűtlenül, de nem volt rá időm, mert a minden lében kanál Sajó azt mondta, fűzzem csak ki a gatyamadzagomat, és jelentkezzem a parancsnoki sátorban. Mert megyek a kóterba, az az egy biztos.

- Megbolondultál? Ekkora gyönyörűséget éppen én szerezzek neked?

- Legföljebb te hibbantál meg.

Soha semmire nem becsültem Sajót, pedig ő tudta legjobban, mi vár rám. Lehet, hogy meg is kérdezték, mert mindig ott sündörgött tanszéki hadnagyunk körül. Arca fénylett, lelke fürdött a boldogságban. Soha nem tudtam, miért akkora öröm neki, ha valaki ráfizet.

Mentem tehát a parancsnoki sátorba, de még nadrágszíjjal, és befűzött gatyamadzaggal. Szabályosan jelentkeztem a hadnagyunknál, de nem mondhattam végig a mondókámat:

- Hogyan jött be?

- Jelentem, idegen egységhez csatlakoztam.

Majdnem fölrobbant.

- Hogy mert maga idegen egységhez csatlakozni?!

- Csak úgy, Hadnagy elvtárs, hogy jól odafigyeltem az Ön honvédelemóráin.

- És mit jegyzett meg?

- Nehéz lenne mindet elmondanom, de többek között azt, ha a harcos elszakad egységétől, idegen egységhez csatlakozva folytatja a harcot. Szóról-szóra ezt cselekedtem.

Vannak fokozatai a fölrobbanás előtti állapotoknak is. Azt várta, a telefon mellett ülve, ha majd beteszem a lábomat - mert azért ő mégis hitte, hogy beteszem -, azonnal ide csörget a kapus, és akkor ő beindítja a fölmentő hadi gépezetet. Fölbőszítette, hogy nem tehettem. Ráadásul röhögő képpel állok előtte, és a képébe mondom, hogy tőle tanultam mindezt. Nyelt egy nagyot, mintha a mérge torkán megakadt gombócát nyelné le, és pattogós parancsba adta, hogy vonuljak vissza a sátrunkba, fűzzem ki a gatyamadzagot, a nadrágszíjat is tegyem le, rakjak ki mindent a zsebemből, amivel árthatnék magamnak, és öt perc múlva nála jelentkezzem.

Hej, Sajó, enne meg a fene, megint neked lett igazad! Én leszek a században az első „hadifogoly”.

Mire letelt az öt perc, ott álltam a lehető legszerencsétlenebb pózban a hadnagy előtt. Nadrágom és alsóm korcát egybefogva jelentkeztem.

Nem tehetek róla, de Árgyelán örvezető nevét megint le kell írnom. Rókatermészete hajszára megegyezett Sajóéval. Ő kéjelgett legjobban, ha tócsa mellett vonultunk el, és ránkvillanthatta az atomháborút. Kivirágzott a lelke, ha naphosszat futtathatott bennünket, gázálarcban. Sunyi ábrázattal várt a sátor előtt, és hatalmas bokacsattogással nyugtázta kíséretre történő átvételemet. Nekem pedig ezt mondta:

- Lódulj, marha! Most legalább megkaptad a magadét.

- Mára nekem, holnap neked!

- Ne tegezz! Az előljáród vagyok.

- Továbbá pedig nyald ki!

- Mondd még egyszer!

- Még egyszer nyald ki!

Első utunk a gyengélkedőbe vitt. A kóterba való beutalót orvosnak kellett láttamoznia, igazolván, hogy nem szenvedek fertőző betegségben. Bolond lenne azonban az az orvos, aki vasárnap este is rám vár, előállt viszont egy felcser, Árgyelán nagy barátja. Ő látta el kézijegyével a beutalómat.

Mentünk az ezredügyeleteshez. Némi baleset azonban történt útközben. A csapatzászló előtt kellett elmennünk, az pedig olyan szent rekvizitum, még az ő is feszesen áll előtte. Tudta a rendet az őrzető, úgy verte előtte a lépést, szikrákat hányt a sarkán a patkó. Én viszont, látván, hogy az egyik pécsi fiú feszít előtte, csöndben megböktem a sapkám szélit, ahogy a parasztember teszi, amikor azt mondja: Adjisten! És oda is köszöntem csöndes suttogással:

- Szevasz, koma!

Kész cirkusz lett volna, ha lógó gatyában én is elkezdtem volna döngetni a hoppárét, de Árgyelán első szava mégis ez volt az ezredügyeleteshez, a szabályos jelentkezés után:

- Jelentem, nem adta meg a kötelező tiszteletet a csapatzászlónak!

Nem tudhatom, egyébként milyen ábrázattal fogadott volna, de ezt hallva azonnal beleköltözött az öreg bika mindkét szarva.

- Neeem? Hát mit képzelsz Ön, hallgató elvtárs?

- Nem képelek én semmit, Százados elvtárs, csak arra gondoltam, nem mutatnék a legjobban, ha ott esne le rólam a gatyá.

- Nem, ugye? Mert ahhoz, hogy képzelni tudjon, egy kis fantázia is kellene, az pedig magának nincsen!

- Meredek a gyanú, sajnos, nem vagyok abban a helyzetben, hogy bizonyítani tudjam az ellenkezőjét.

- Majd én bizonyítok. Hányat lőtt a lövészeten?

- Nagyon sajnálom, de egy találatom se volt.

- Igazán meglep. Mert szabályzatot megsérteni, azt tud, de löni, ami pedig minden katonának szent kötelessége, nem. És kinn maradni a városban, azt is tud.

- Fájdalom, hogy csak a faluban maradtam kint, akaratom ellenére, nem a városban, az pedig tekinthető véletlennek is, hogy minden lövésem a céltábla mellé ment.

- Vegye tudomásul, a hadseregben nincsen véletlen!

- Tudom, és lábföltörés sincsen. Csakhogy véletlen mégis van.

- Nincsen!

- Megbocsásson, Százados elvtárs, de most vizsgáztam marxizmusból. Ez volt a tételem: Véletlen és törvényszerűség. Ha ott van véletlen, akkor itt is lennie kell. Ha óhajtja, szívesen elmondok részletesebben is. A véletlen a föl nem ismert törvényszerűség, a filozófia mai állása szerint.

Természetesen nem óhajtotta. Vette a telefont, és azt mondta bele, fegyveres őrt küldjenek értem.

Egy szó nem sok, annyit se volt hajlandó mondani többet, de feje is füstölt a méregtől. Nem tehetek róla, megint nevetnem kellett, de csak magamban. Ekkora gondot tudok én okozni az erős néphadseregnek? Le s föl járkált a szobában, a szolgalelkű Árgyelán meg fél fordulatokkal úgy követte, mintha dróton rángatták volna.

Fix pont csak én voltam egyedül, nadrágomba kapaszkodva.

Csattogás kint, valaki köszönti a csapatzászlót. Kopogtatnak, belép hatalmas dióverőjével a pécsiek legkisebb embere. Nem akarok túlozni, de nálam is kisebb volt. Majdnem elolvadt a lelkem a sajnálattól. Téged küldtek értem, szegény komám? Mivel szolgáltál rá ekkora megalázásra? Mert hogy nem szíved szerint való ez a munka, arra mérget vennék.

- Kísérje be a fogdába!

Ennyi volt csak a parancs. Összecsapta a bokáját a pécsi, összecsapta Árgyelán is, ennél fogva ketten verték visszaúton a díszlépést a zászló előtt. Kettejük között lépegettem én, simán, egyszerűen, koldusszegény szerencsétlenségemben. Kötelességem lett volna nekem is odaverni a csizmámat, mert a csapatzászló a legszentebb, ha elvész, a csapatot is föloszlatják, de elgondolnom is rossz, még most is, mi lett volna, ha odaverem. Hiába választottam ki Zolival a legpasszentesabb nadrágot, nadrágszíj nélkül mindenképpen lecsúszott volna rólam, magával sodorván az alsót is. Épületes látvány lett volna, ha éppen a csapatzászló előtt csúszott volna le rólam az egész berendezés. Nincsen az az ör, aki peckes állásában el ne röhögte volna magát, és az az ezredügyeletes sincsen, aki közbotrány okozásáért holtom napjáig be nem csukatott volna.

Megyek tehát életem első fogdájába, baráti, de fegyveres kísérettel. Kedves nyájassággal kérdezi a pécsi:

- Mit csináltál, te marha?

- Semmit. Csak a tieiddel együtt jöttem be a faluból.

Amikor már sejteni lehetett, senki nem lát bennünket a ránczúduló sötétben, még jobban fölengedett feszességéből, és azt is megkérdezte:

- Nem akarod vinni a puskámat?

- Ha szabadulok, az enyémet is rád hagyom inkább.

Nem mondtam még külön, de észrevehette, akinek katonai srófra jár az esze, hogy alig tettük le az esküt, azonnal életbe lépett a szolgálatba vezényelhetőség állapota, és a bekasznizhatóság is. Hogy a gyönyörűség csorbát ne szenvedjen, a pécsiek adták az őrséget, mivel a kezdbetűjük megelőzi az ábécében a szegediekét, A munkamegosztás szerint én meg a fogdába vonultam be.

Szabályosan megállított bennünket a támlás ör, de úgy tűnt, azért csak, hogy kedvére kiröhögje magát. Kérte a jelszót, tetszett neki a felelet - Hányával szedi az ördög a tikászt? -, és már nyomta is a csöngőt. Kinyílt fogságom ajtaja, de befelé, és némi meglepetéssel.

Félkaréjban álltak odabent a pihenőben és a készültségben lévők, és hangos bekiabálásra - három-négy! - elkezdtek röhögni. Ugyanaz az ellenrakéta dolgozott bennük is, mint bennünk, hogy az egy hónapot a füstön is ki lehet bírni, és minden baromság legjobb ellenszere a nevetés, ráéreztem tehát a testvéri hangra. Mi mást tehettem volna, markomba tartva nadrágom és gatyám felső széle közepét, én is röhögtem. Legalább a bajban tartunk össze, gyerekek!

Az örparancsnok is katona azonban, és neki az a föladata most, hogy markolássa el mindnyájunk valamijét, ezek meg cirkuszt rendeznek az őrszobán? Ki máson torolhatná meg, ha nem rajtam.

- Ekkora marhát én még nem láttam! Miféle eltaposni való féreg maga, ha röhögve jön a fogdába?

Mielőtt haragja elszállt volna, ki is adta mindjárt a parancsot, hogy bukjak a fölmosó rongyra, és sakkozzam föl aranyostisztára az őrség teljes körletét. Különös tekintettel a budikra. Mert ha a budi mocskos, nyakunkon a vérhas.

Ugyanaz az apró katona állt mellém, ugyancsak fegyverrel, aki bekísért. Sújja is mindjárt, nagyon ne törjem össze magamat, mert annyiszor fölnyalatták már fogdásokkal, kikopik a flaszter, és leszakad alattunk a föld. Az is elég, ha lóugrásokban sakkozom.

Nem siettük el tehát a dolgot. A budikba csak belötyöntettem a vizet, hogy látni lehessen gondos munkám nyomát. Még beszélgetni is tudtunk, ami megint nagy vétség, a pécsiek rovására. Tisztes idő elteltével kiüvölt a parancsnok:

- Meddig totojáznak még?

Nem nekem szólt a kérdés, bár én voltam a főszereplő, a pécsi felelt rá:

- Jelentem, azonnal készen leszünk. Már csak néhány kocka van hátra, de a minőségből nem engedhetünk.

- Hagyják abba!

Odaállunk az őrparancsnok elé, aki nemes egyszerűséggel közli velem, mivel súlyosan sértettem meg a szolgálati fegyelmet kimaradásommal, és rátetejéztem még idétlen röhögésemmel, saját hatáskörében úgy rendelkezik, a négy csupasz falon és rajtam kívül semmi nem létezhet a cellámban. Se priccs, se takaró. Hogy megemlegetsem a magyarok istenét, amíg a földön fölül vagyok.

- Értettem!

Elkísért a pécsiek legszebb katonája a legutolsó cellába. Megsúgta, ne vegyem túlságosan a szívemre, de ő folytatja még egy kicsit a színjátékot, és akkora zajjal vágta rám az ajtót, csak úgy durrant, és akkora vehemenciával csapta rá a reteszt, aki nem volt fölkészülve rá, halálra rémüldözte magát.

Na, ilyen helyen se voltam még. Külön cella, egyedül nekem? Alig nagyobb, mint egy budi. Falai hófehérek, az ajtóval szemben tenyérnyi kis ablak van, jó magasan, és olyan vastag rácsokkal, ugrálva se értem volna el. Hogyan alszom én itt? Feküdjek a csupasz flaszterra? Pincehideg a fogda, nem tehetem ki magamat annak, hogy benne szerezzek halálos bajt magamnak. Pedig éppen elfértem volna, ha átlója mentén nyúlok el.

Még föl se mértem szomorú sorsom újabb állomását, megint csörren a retesz, de már csöndben. Bedugja a fejét a másik pécsi:

- Ráérsz, pajtás?

- Akármi kitelik az időmből.

- Tudsz sakkozni?

- Láthattad, most fejeztem be.

- De igazi sakkal!

Elment a góré, azzal, hogy az őrséget ellenőrzi, de egészen biztos, hogy hazament, aludni. Vissza csak akkor jöhet, ha a támlás beengedi, a támlás pedig előre jelez, ha föltűnik a kanyarban. Ennél biztosabb helye most egész Európának nincsen.

Fölraktuk a táblát, és sakkoztunk hajnalig. Őrségváltáskor mi is váltottunk. Amikor hajnalok hajnalán a támlás megnyomta a csöngőt, jólnevelt fogdászként azonnal mentem a kóterba. Még hallottam a kérdést:

- A barátjuk? Hogyan viseli a nyaralást?

- Semmi gond vele. Gubbaszt a sarokban, és alszik.

A csizmákat még sakkozás közben levettem, ne bűdösödjön rá a lábomra. Kitaláltam, ha szárával vetem össze őket, a kapcákat pedig egy kicsit arrébb teszem, hogy a puszta betont sehol ne érzem, szűkösen ugyan, de elférek valahogy. Nem nagy kényelem, de rövid már az éjszaka.

És milyen jóízűt lehet aludni rajta!

Fél hat lehetett, amikor megint csörrent a retesz. Az őr mellett Rác tizedes tolt be a képét:

- Öltözzön föl, és gyűjön!

- Hová, az Isten áldja meg? Még itt se hagynak aludni?

- Ne okvetetlenkedjen, mert hátha meggondolják magukat!

Most láttam csak, együttérzés van benne. Villámgyorsan beleugrottam a csizmámba, föltettem a sapkámat, marokra fogtam lenge öltözetemet, és indulhattunk is.

- Letelt a nyaralás?

- Azt hiszem, le. Parancsot kaptam, azonnal vigyem vissza a táborba.

Még nevetett is hozzá.

Mire a tábor sarkára értünk, a többiek már a tizenhatütemű reggeli komplexum házassági gyakorlatok című fejezeténél tartottak. Öntevékenyen abbahagyták, és elkezdtek röhögni. Árgyelán ette a kezét.

Annyi hasznom volt az egészből, hogy ezen a reggelen nem kellett elvágólag beágyaznom. Ott találtam a gatyamadzagomat is, ahová tettem, meg a nadrágszíjamat is. Protekcióm is lett, nem kellett befűznöm a gatyamadzagot se, mert éppen alsóneműt cseréltünk.

A parancsnokság sátrából szivárgott ki a hír, természetesen Sajó honvéd hozta, hogy első nekibuzdulásukban tizenhat napra akartak becsukni. Annyi volt hátra leszerelésig. A beutalómra már csak nyolc napot írtak. Máig nem tudom, hogyan eshetett le egy éjszakára, szigorított változatban. Mindenesre egyetlen szó nem esett róla többet. A tanszéki hadnagyunk is úgy tett, mintha engesztelni akarna bohókás figyelmével.

Reggelire már együtt mentem a többiekkel, és kivonuláson is teljes volt a létszám. Rác tizedes azt is megengedte, hogy befeküdjek egy bokor tövébe - éppen nem esett az eső -, és kialudjam éjszakai sakkozásomat. Délután, amikor a pécsiiek letették az őrséget, megkerestek, mert elképzelni se tudták, mi lett velem olyan hirtelen. Attól tartottak, nehezebb áristomra ítélték.

Komoly helyzetelemzők jóval később már a katonai szellem hanyatlásának jegyeit fedezték föl esetemben, de én semmi ilyet nem vettem észre. Hatalmas bajok vannak ott, mondták, ahol a kimondott tizenhat napból egyetlen éjszaka lehet.

Nem tudok szólni semmit. Velem történt.

Elvágólag

Most ne hagyj el, emlékezet!

Mire mindez lezajlott, lejárt rólunk Medárd szezonja, elmaradtak a napi esők, és lett akkora meleg, reggeltől estig egyfolytában saját levünkben főttünk, elvágólag.

Erről jut eszembe, a főntebb való években megjelent egy katonai szótár. Meglepődtem: már ez is lehetséges? A köznép is beleláthat a seregbe? Sokáig szinte az is hadititok volt, hogy van egyáltalán katonaságunk, noha filmekben és tévében naponta láhattuk, hogy van. Levettem a könyvesbolt polcáról azzal a makacs elhatározással, ha benne van az elvágólag, akkor megveszem, ha nincsen benne, akkor nem. Nem volt benne. Úgy okoskodtam, akkor a szerkesztő soha nem volt katona. Ha pedig nem volt, akkor nem akarjon nekem katonai szavakat mutogatni.

Hogy mi az elvágólag? Majdnem olyan, mint a bicikli: mindenre jó. Azon is lehet vinni ágyat, ajtót, fejfát és koporsót, apró gyereket és idős nagymamát, szeretőt és anyóst, akár három zsák gabonát, tejet is, házakhoz, hatméteres vascsöveket, szelemengerendát, budit, kádat, egyszóval mindent, amit az élet előtálal. Legalább ennyifélére jó az elvágólag is, avval a nagy különbséggel, hogy ami soha nem volt, az is elvágólag nem volt. Akármit leteszel, csak elvágólag lehet azzal, ami már ott volt, és azzal is, ami csak ezután lesz ott. Ha sorban állsz, a csizmád orra, a hasad csücske és a fejed búbja akkor áll elvágólag a többiével, ha ellőnek mindegyik előtt egy puskagolyót, akár nyomjelzős változatban is, senkit el nem talál. A honvédség csak az egyenest ismeri, a görbét legfőljebb a ballisztikus röppályánál fogadja el, pedig úgy tudom, Bolyai János, aki a semmiből teremtett új világot, már fölfedezte a világ-egyetem görbeségét, mint legfőbb tökéletességet.

Hadmérnök volt, tehát katonai ember.

Biztosan rossz katona volt.

Gyerünk vissza oda, ahonnan elindultunk. A hónap elején tehát azért volt vizes minden göncünk, mert naponta bőrig áztunk, a második felében meg azért, mert mindig meleg volt. Az még hagyján, hogy meleg volt, de Árgyelán örvezető is ott volt. Úgy meghajtott bennünket, nemcsak ingünk-gatyánk ázott el, de csizmánk is tele lett saját levünkkel. Jaj volt nekünk, ha futás közben ért bennünket a megállás parancsa, és nem elvágólag álltunk meg. Minden más föladatot félretettük azonnal, és ezt gyakoroltuk, sokszor estig. Kölcsönveszem most jó Tömörkény István egykori katonájának kedves gondolatát. Ő írta valahol: „Csak félóra hosszáig lehetnék én guta...” Akármelyikünk elvállalta volna ugyanezt a föladatot. Egészen biztos, Árgyelánon kezdtük volna a sort. Bár tudtuk, érdemei szerint negyvennyolc gutaütés is kevés lett volna. Kiállhatatlanabb figurája lehetett ugyan a hadseregnek, nem is egy, de azokkal csak később találkoztunk.

Közönséges bakatempó pedig, amit ő csinált. Vele is kibabráltak, amikor bevonult, add tovább, mert számár maradsz. A legfájdalmasabb benne, hogy gyönyörűségét látta megnyuvasztásunkban. Teljes hónapra szóló mennybemenetel, ha kedvére ugráltathatott bennünket. Soha nem tudtuk elképzelni, mire viszi a civil életben, mert erősen hittünk benne, kisodorja az élet a partra, mint Balaton a szemetet. Természetes ellenszenve volt ráadásként, hogy mi mégiscsak egyetemisták voltunk, ő pedig a kor szellemi szemétdombjának a legalján görgette ganajból a galacsinokat. Hatalommal párosuló kisebbségi tudat.

A legveszedelmesebb.

Természetesen minket nézett szemétdombnak, amin egy hónapig kukorékolhatott. De sok ilyen embere volt a hadseregnek! (Sajnos, a hétköznapiaknak is.) Éjszakai riadónál nála boldogabb ember nem képzelhető el. Akármit megcsinált egésznap, csak öt percre dirigálhasson. A másik rajt parancsnokolta, de a boldogságtól röpködött, ha időlegesen a többi raj fölött is teljhatalmat kaphatott. Derék dunai hajósunk, Rác tizedes annyira lassú járású, mindig szerzett annyi előnyt Árgyelán-Surgyelán, hogy percenként kificamítsa.

Szilajnagy ész nem kellett persze a legegyszerűbb megaláztatásokhoz. A gimnasztika téli-nyári öltözet volt, nyakig begombolva. Mindenki tudja, aki hordta már, gatyarohasztó nyári melegben, amikor a fürdőruha is túlöltözöttséget jelent, mit jelent nyakig begombolni, és rogyásig rohanni benne. De ha ott van rajta a gomb, annak begombolva kell lennie. Kiskatona, szoptat? Ez volt a legbárgyúbb figyelmeztetés. Tüdőgyulladást kap, kiskatona! - legalább olyan épületes. Gombúkozzon be! - ez már harciasabb fölszólítás. Minél melegebb van, annál többször.

- Köll magának ez a gomb?

- Kell hát!

- Akkor tessék! - és már nyomta is markunkba az orvul lerántott gombot. Amikor a világ már kezdett eljutni a gombnyomások korszakába, mi még a gombletépéseknél tartottunk. Minden rakétának megvolt azonban az ellenrakétája már akkor is. Cérna helyett kezdtük dróttal fölvarrni a gombjainkat. Inkább essünk hasra a rángatásoktól, de ne kelljen minduntalan varrogatni. Az ellenrakétának is van azonban ellenrakétája, mert ha észrevették, hogy valaki földrótozza a gombjait, futás lett a vége. A futásból röhögés, a röhögésből megint futás.

Mint a hülyegyereknek, alkalmanként azért kellett futnunk, mert a parancs így szólt: nézze meg, hogy ott vagyok-e. Elfut a katona, belseje forrásban, és visszajön, jelentvén a szintiszta igazságot: nincsen ott! Nézze meg még egyszer! De futás, ne cammogjon, mint az állapotos lapostetű! Ha meg azt jelentette valaki, igenis, ott van, akkor azért zavarták el, hogy hívja ide.

Hányadik rakéta nem tudom hányadik ellenrakétájának is van azonban ellenrakétája. Példa rá:

- Köll magának ez a gomb?

- Ott, ahol van!

Vagy: a második világháborút győzelemre vivő dióverő csövében kivirágzott a vakrozsa. Tisztítás után - fegyver-anyag-karbantartás volt a hivatalos neve - belenéz Árgyelán, mint Babarczi a tehénbe, meglátja a bazsarózsát benne, és förmed:

- Ez magának tiszta?

Ha azt mondom rá, hogy tiszta, természetesen hazudok. Ha azt mondom, nem tiszta, akkor meg hogyan merem befejezni a fegyver-anyag-karbantartást? Mivel azonban előbb-utóbb megjön a kiskatona esze, ezt mondja rá:

- Tisztított!

Ez pedig akkor is igaz volt, ha vakrozsdából szénásszekeret lehetett volna benne rakni.

Nem tudom már, hogyan sikerülhetett, de egyszer Üрге valamilyen csalfa ürüggyel kijutott a táborból. A gyakorlótérrel ment el, összes cókmókját hátrahagyva, és oda is tért vissza. Istenadta ajándékkal jött, kétkilós, friss, puha, meleg pékkenyérrel. Még ilyen is van a világon? Friss lehetett valamikor az a kenyér is, amit reggelire, ebédre vagy vacsorára kaptunk, csak azt nem tudhattuk meg soha, hogy mikor. Talán azt mégse kaptuk meg, amelyikbe belefialt már az egérmama. Mennyei ajándék volt tehát Üрге kenyere. Bicskánk nincsen, mert

az egyetemista nem bicskával járó fajta, törni tudtunk csak belőle. Kedvére játszhatott velünk Ürge, mint macska az egérrel. Fogta a kenyeret, és úgy irányította, hogy aki a másik végén fogta, vagy kisebbet, vagy nagyobbat törhessen belőle. Tehette, ő már odakint telezabálta magát ugyanilyen frissel, ugyanilyen puhával és ugyanilyen meleggel.

Olyanféle marakodás támadt, mint tóban az apró halacskák között szokásos, ha valaki morzsát dob be nekik. Rácz tizedes nem tudta nézni, arrébb ment, hogy ne is lássa. Igaz, őt kínálta először Ürge, tört is belőle, illendőségből, kicsikét. Az is igaz viszont, hogy Árgyelánt a kutya se kínálta, pedig az ő nyála is csorgott utána. Alig lépett „lőtávolon kívül” a tizedes, máris rangidős lett az örvezető, és azonnal sorakozót vezényelt.

Képzeld el, kedves olvasóm, ha a tavacska kismillió halacskáját akkor akarnád hasonló otrombasággal sorba állítani, amikor a morzsát rohamozzák! Ahhoz fogható hóbortos igyekezet most a sorakozó, avval a különbséggel, hogy ennek megtagadása azonnal előlépett emberiségellenes büntetté. Nincsen az a sor, amelyhez elvágólag jönne a cafatokra tépett kenyér, azt tehát azonnal el kellett volna dobunk. Kenyeret eldobni? Még a komiszat se, hogyan dobhatnánk el a frisset, a puhát, a meleget?

Eljutott ugyan a fülünkig a parancs, sőt az agyunkig is, de el is engedték mellette. Két pofára tömtük a szánkat, és közben mondtuk: kis hülye, mit ugrálsz? Fölfújta magát, mint a mesebeli béka, amelyik az ökörnél is nagyobb akart lenni, és sorozatlövő fegyverbe töltve adogatta lehetetlen parancsait.

Adhatta, akkor éppen nem értünk rá teljesíteni. Amikor azonban az utolsó morzsákat is eltakarítottuk, egyenként hajtotta be rajtunk parancsait. Hogy meg ne feküdj gyomrunkat az egészségtelen, a puha és a meleg kenyér, annyiszor körbefuttatta velünk a gyakorlóteret, mint még soha. A fokozatokat is betartotta, állandóan srófolta fölfelé. Az első futás után röhögtünk. A folytatást mindenki tudja már.

De a kenyér istenáldotta kenyér volt így is. Százszor többet ért, mint eskü napján a rántott hús, meztelen csigával.

Eszébe jutott valakinek a górék közül, hogy éjszakai menetgyakorlatunk még nem volt, pedig anélkül el nem múlhat a katonaság. Az éjszakai gyakorlat is akkor éjszakai igazán, ha előtte már lefeküdtünk. Amikor gyanútlanul a legszebb első álmunkat aludtuk, beleüvölti valaki az általunk felszerelt hangszórókon át a fülünkbe: Riadóóóóóó!!! Sorakozóóóóóó!!!

A letaglózott bika érezheti úgy magát az első ütés után, ahogyan minket ért ez a jázminhangú ordítás.

Megint kapcavizit lesz?

Akkor ráérünk!

Időbe tellett, amíg összekászálódunk, hátizsákkal, gyalásóval - ami a gyalogsági ásó katonai rövidítése, olyan patinával, mint a fekpád -, gázhacukával, puskával, golyósóróval, mindennel, hogy kéznél legyen összes hadi tudományunk, csak éppen a kapcánkra fordítottuk a legkevesebb időt.

- Gyuluci, minden lábra csak egy kapcát!

Amikor nagynehezen sorban álltunk már, akkor jelentették be, hogy menetgyakorlatunk lesz, de azonnal. Betegek, bengák, akik semmiképpen nem bírnák az utat, kivételesen itthon maradhatnak. Volt néhány fejben beteg közöttünk, aki még mindig nem tanulta meg a marxizmust, ennélfogva azt merte állítani, föltörte a csizma a lábát, tehát nem jöhet.

Zokszó nélkül külön is állhattak. Tud nagylelkű lenni édes gyermekeihez a honvédség.

Jó gyalogjáró voltam mindig, éjjel is szerettem mászkálni, bár soha nem kötelékben, a tábortól pedig akármilyen messzire is elmentem volna, nem jelentkeztem tehát.

Tartok tőle, elfelejteném akkor említeni, amikor dögfáradtan hazaérkezünk, ezért most mondom már, meglett a bőjtje a nagylelkűségnek. Laposkúszásban megközelítve kellett összeszedniök éjnek évadján a szétdobált csikkeket, és szintén laposkúszásban eltakarítaniok a latrina körüli gyalogsági aknákat, nehogy a mindenhol ólálkodó ellenség fölfedezze őket.

Talán nem kell értelmező szótár a latrina melletti gyalogsági akna megértéséhez. Minél frissebb, annál büdösebb, ennél fogva gyalásóval történő hatástalanításában a gázálarc is szerepet kapott, bár gázálarcba csúszni-mászni a legnehezebb. Elöl az ormánya, mindig útban van. Aki nem fért föl a latrina pehelypuha gerendájára, az rendre odakucorodott a bokrok tövébe. Éjjel legfenyegetőbb a vérhas, elűzéséhez még zseblámpákat is kaptak.

Tanszéki hadnagyunk kapta a megtisztelő föladatot, hogy elvezessen bennünket a térképen megjelölt vonatkozási pontra. Soha nem járt ezen a vidéken, tehát a legjobb kezekbe kerültünk. Akár Szibériában járnánk, nyár közepén. Az ördög éjjel se alszik, maga mellé vette a szerinte legjobb térképolvasót, az pedig senki más, mint Sajó honvéd.

Ha ezt előre tudom, mégis kitaláltam volna valamit az otthonmaradásra!

Voltak közöttünk egészséges tájékozódási képességekkel megáldott emberek is, de rájuk gondolni már elfelejtett. Először még élvezettel mosolyogtunk a nagy magyar éjszakában, amikor elvágólag kellett letérnünk az egyik dülőútról, rá a másikra, és ők zseblámpázva tanakodtak a térkép fölött. Biztosra vettük, ott van szarva között a tőgye.

Amióta közölte velem szilaj kárörömmel, hogy kóterba kell mennem, és be is vált, a természetes ellenszenvem meghatványozódott vele szemben. Hajszára olyan volt, mint a házikutya: mindig csóválja a farkát, ha kedvére való embert lát, és mindig mordul egyet, ha hasonszörűt. Tanszéki hadnagyunk még mindig nem tudta, minden kutyanemzetségben két vagy több kutya között támad a legnagyobb marakodás. A csontot is lerágnák egymásról. Elfogultak voltunk, valóban fölfaltuk volna Sajót.

A menetgyakorlat azonban hajszára egyezik a többi katonai tevékenységgel abban, hogy gondolkodni itt se kell. Amikor balra kellett kanyarodnunk, balra mentünk, amikor meg jobbra, akkor a másik oldalra.

Most fordultunk volna az ágyban a másik oldalunkra!

Azt ugyan továbbra se tudhattuk, hová kellett volna eljutnunk, mert az szigorúan őrzött katonai titok volt, nehogy megtudják az imperialisták is, de föltűnt, hogy egyetlen ellenőrzési ponttal nem találkoztunk. Képzelem, hogyan hiányoztunk pedig nekik is már. Ott álltak szerencsétlenek, hogy pecsételjenek, csak mi nem tudtuk, hol vannak. Ha viszont gyanúnk támad, hajszálpontosan tudtuk előre már, ennek is mi isszuk meg a levét. Megvan a maga átka minden éjszakai menetnek, de ha céltalanság keveredik bele, az a legnagyobb.

Eljutott a tudatunkba már az is, ha a magyar hadsereg megmaradt töredéke a Don mellől is hazatalált, és a vándormadarak is hazatérnek minden tavasszal, akkor talán mi is elboldogultunk volna valahogy. Nem süllýedt volna talán az opportunizmus mocsarába a sereg, ha legalább három percre megmutatták volna nekünk is a térképet.

Közben egyre többen jöttek rá megint, téved a lóháton járó marxizmus, mert az is sántítani kezdett, aki eddig még soha. Gyuluci kisedette velem menet közben hátizsákjából a két tartalék kapcáját, az éj leple alatt kilibbent a sorból, föltekerte mindkettőt, visszaugrott a csizmába, és vissza is tért anélkül, hogy az ellenség észrevette volna. Példáját azok is kezdték

követni, akiknek még egy nem fért volna bele, de rájöttek, a hevenyészve föltekert kapcánál rosszabb nincsen. Egyre ádázabb vicsorgással átkozta tehát mindenki vakvezető kutyánkat. A hadnagynak megbocsátottunk, ő hadnagy, és nem tehet róla, hogy eltévedt, de akit bal kézzel nevezett ki segítőjének, mivel elvileg közülünk való volt, nem volt bocsánat. Lerongyolódva, agyongyötörve, bokroktól megtépve, lesántulva, méreggel viszont egy életre föltöltve vánszorogtunk.

Nagy katonafilmek szereplői lehettünk volna.

A végén már azt se bántuk volna, ha legalább az ellenség üt rajtunk, mert az legalább hazatoloncolt volna bennünket.

Nyilvánosan is bevallották egyszer, amit régtől fogva éreztünk, hogy katonásan eltévedtünk, tehát megfordulunk.

Újabb gond: merre van a vissza?

Ha egyedül vagyok, tudom, erre mentem eddig, ha megfordulok, visszafelé megyek, de szakaszkötelékben ez is másként van. Amikor már közénk dobták a gyeplőt, közöttünk is azoknak a szava lett a döntő, akik mindig hangosabbak voltak.

Csendesen somolyogtam. Az én csizmáim most is kiállták a próbát, a gyaloglást bírom, az éjszaka jó hűvös, minek hergeltem volna be magamat? Így is olyanok lettünk hirtelen, mint egy vonuló bolondokháza.

Nekem csak az volt a fontos, mire leszerelünk, hazaérjünk.

Eljött a hajnal, és mi még mindig idegenben bogarásztunk. Nagy összecsapások történtek, hogy az a füst, amelyik a távolban látható, melyik falu kéményéből mászik elő. Természetesen azok tudták legjobban, akik életükben nem jártak még ezen a vidéken, és olvasni se nagyon tudták, nemhogy kimondani.

Van azonban eltévedt katonákat vezérlő láthatatlan csillag is, mert hazaértünk, amikor az éjszakai aknászok meg a szerencsésebb hazatalálók már reggelire sorakoztak.

Szánakozva röhögtek bennünket.

Nyilvános letolást, szerencsére, nem kaptunk, és ebben nyilvánvalóan a tanszékünk iránti mindent elnéző tisztelet is belejátszott. Néminemű respektje még mindig maradt hadnagynaknak, bár nem előttünk, az biztos.

Meg se dicsérték bennünket, az is igaz.

Titokban annak örültem, nem nyilvánították szökevénynek az egész szakaszt.

Jól is néztünk volna ki. A járőrnek is föl lett volna adva a lecke, mert térkép alapján soha meg nem talált volna bennünket, az is biztos. Meg a táborparancsnoknak is, ha ő is keresésünkre indult volna.

Azt azért sokért nem adtam volna, ha Árgyelán őrvezető is belekóstolt volna a kóteri életbe. Azt se bántam volna, ha velem egy zárkában. A színtiszta igazsághoz azonban hozzá tartozik, hogy bár őt is meggyötörte az éjszaka, sőt az ő lábát is föltörte a marxizmus, szó nélkül tűrte. Lelke legrejtettebb csücskében mintha az emberségnek is támadt volna kicsike szikrája, az is megesett, hogy valakinek segítő szándékát is följajlotta.

Ennyire megbetegíti az embereket a menetgyakorlat?

Rendes körülmények között meg is alapozhattuk volna további békés együttműködésünket, de a sötét éjszakában se akadt olyan ember, aki vele akart volna alapozni.

Leszerelés

Nagyot fohászkodtam az előbb: most ne hagyj el, emlékezet! Erre a fejezetre is ki kellene terjesztenem, mert katasztrófa lenne, ha most hagyna cserben. Elfelejténék leszerelni. Pedig aki volt már katona - nem úgy, mint Gyuluci -, az tudhatja, egyetlen nagy élmény van, ami némileg kárpótol bennünket: ennek is van vége.

Ha van párja ennek az érzésnek, az csak egy másik leszerelés lehet.

Habzsoltam az élvezeteket, megmondani se tudnám, hányszor szereltem le. Az a rossz benne csupán, hogy legalább annyiszor be is kellett vonulnom. Az pedig a hadbíróssággal való fenyegetést is magában hordta mindig.

Akkor még nem volt divat centit vagdosni, hogy el ne felejtsük, hány napunk van még hátra, mert nem is nagyon lehetett centit kapni. Nem volt azonban közöttünk talán egy se, aki a napnak bármely órájában hajszálpontosan ne tudta volna.

Ahhoz, hogy a harmadik nyár háromhónapos végén majd tartalékos tisztek lehessünk, az első hónap végén esedékes volt néminemű előléptetés. Honvédból, koszos bakából még alhadnagy se lehet valakiből egyetlen ugrással. Az igaz, Árgyelán örvezető a maga surgyelánságával még a honvéd titulust is elvitatta volna tőlünk, és legszívesebben talán gázálarcos egyesharcos lehattünk volna, vagy pocsolyába villangató szerencsétlenke, de hogy katona se, az biztos.

Kihirdették tehát utolsó parancsosztáskor, ki lett örvezető, ki ugrott még nagyobb, és ki maradt meg honvédi sarzsiban. Messze voltunk még a harmadik bevonulás harmadik hónapjának a végétől, nagy gondot tehát nem fordítottunk rá.

Nem akarok föltűnősködni, de engem egy kicsit jobban izgatott, mint a többieket. Ha beszámítják hadifogságom siralmas éjszakáját, akkor természetesen honvéd maradok, de akkor biztosra vehetem, őszi évkezdéskor otthon kutyaszorítóba kerülök. Ahogy minden kutyaszorító kigondolót ismerem, nagy méltánylásra nem is számíthatok. Megfordult a fejemben az is, nem is egyszer, hogy a néphadseregben végzett aknamunkám elismeréseként egyszerűen kirúgnak az egyetemről. Samu bácsi vizsgáján egyszer már átéltem ezt a lehetséges veszedelmet, borsókázott tőle a hátam.

Aki ekkora flekkel tér haza, az nyilván tovább is folytatni akarja az aknamunkát. Csak úgy menekülhet meg tőle az egyetem, hogy egy nagy kanyarintással kimetszi a fekélyt. Ahogy a kígyómarásnak is ez az egyetlen orvossága. Mindenféle fegyelmi bizottságok forogtak a fejemben, behívnak, értelmetlen kérdésekkel elborítanak, kiküldenek, aztán kihirdetik a megföllebbezhetetlen ítéletet: távozzak, de azonnal! Ha a katona elvtársak azt mondják rólam, hogy gazember vagyok, akkor természetesen gazember vagyok az egyetemen is.

Ezt már sakkozás közben megbeszéltük a pécsiakkal.

Flekkes ember ne menjen a jégre.

Csoda történt. Örvezető lettem én is. Mehettem a kantineba, gerendáért.

Akkor még nem csillagok jelezték a kiskatona rangját, hanem a vállpántra fölvarrt csíkok. Árgyelán örvezetőt talán azzal lehetett hergelni legjobban, ha valaki az egyszem gerendáját emlegette.

Normális ésszel már nem kellett volna érte pénzt adnunk, de a katonai ész egészen más. Fél óra múlva minden rangnak látszania kellett.

Mi ebből is szenzációt csináltunk. Rajkötelékben, egyenként járultunk Árgyelán örvezető elé, és a teljes egyenjogúság jegyében jó nagyokat köptünk. Égett szerencsétlen, mint a rongy, és még azt is megpróbálta elzengeni, hogy ő kizárólag a mi épülésünkre futtatott bennünket állandóan. Operában biztosan gúnykacajnak mondanák, ami bejelentését követte, de mi nem sokat jártunk operába, ezért ezt is közönséges röhögésnek fogtuk föl. Nem volt olyan mocska édes anyanyelvünknek, amit elő ne szedtünk volna, és a szeme közé ne dörgöltünk volna. Rácz tizedes egy darabig hallgatta, láthatóan egy kicsit tetszett is neki, de túlzásnak minősítette később viselkedésünket, és otthagyt bennünket. Ment volna Árgyelán is, de hatalmas köpésekkel mindig elállta valaki az útját.

Nem tudtuk akkor még, hogy így is Árgyelán kezében vagyunk.

Amikor már mindenki fölvarrta gerendáját, és erről meg is győződtek az illetékesek, egyszerűen magunkra hagytak bennünket. Még csak azt se mondták, hogy oszoljunk. A katona legyen öntevékeny, tudunk mi oszolni parancs nélkül is.

Gondolom, a jogászok találták ki, mert ekkora ötlet csak csavarintos fejekben teremhet meg. Előszólították Dobó egyesharcost, és külön ceremónia keretében előléptették ideiglenes őrnaggyá. Nem tudom, honnan kerítették antantszíjat hozzá, de lett az is, mert egy őrnagy közönséges honvédi derékszíjban egyet se léphet. Kicsit ugyan rágódtak rajta, melyik vállon vetődik át, de a végén rátaláltak arra is. Nem győztük eddig áldani a szerencsénket, hogy nekünk rohamsisak se jutott. Ha lett volna, Árgyelán futtatásainak legszeretettebb kelléke lett volna a gázálarc mellett. Azt se tudom, ki szerezte, és honnan, de egyszer csak lett egyszem rohambilink is. Mint fejedelmi koronát, úgy adták át Dobó őrnagy-harcosnak. Azonnal lett, aki főpapi áldását is ráadta, meg is szentelte, meglehetősen profán módon, és körbe is füstölte. Dobó pedig szent alázattal el is fogadta, és a fejére is föltette.

Még mindig nem éreztük teljesnek a fölszerelését. Kapóra jött, hogy mezei tanakodásunk tőzsomszédságában tanyázott akkor a Kiváló sátor című tábla. Vándortábla volt ez, a katonai versenyszellem karbantartását szolgálta. Most mint királyi jogart hozta valaki a táblát, és hogy nagyobb legyen a csinnadratta, egyszerűen beszúrta őrnagy derékszíjába. Hatalmas taps kísérte ezt a műveletet is.

Még mindig nem volt tökéletes a kiállítása. Igaz, már föl tudta húzni a csizmáját, annyira már meggyógyult a pragmatica sanctioja, de igencsak póriasnak hatott a felemás bakacsizma. Ezer-egymillió ötlet dolgozik egy században, egyszercsak előkerült egy teljes pár harmonikaszárú tiszti csizma is. Mérete hajszálpontosan egyezett lúdtalpas lábával. Tiszti kard előteremtésére is történtek intézkedések, de ezek a kezdeményezések valahol megfeneklettek.

Előttünk a tábla a díszkardot is helyettesítette.

Még csak a kellékeket soroltam, de arról egy szót se szóltam, mire kellett mindez. Kitalálta valaki, legyen a mi búcsúztató őrnagyunk Dobó őrnagy elvtárs. Elkezdtek tehát fölkészíteni a föladatra. Kiáll a pódiumra, és beszédet mond. Monumentálisat természetesen, az örök béke védelméről, beleszőve azt is, mennyit védtünk rajta mi is az egy hónap alatt. Mindenki azért hajthatta nyugodtan alvásra otthon a fejét, mert tudván tudta, a mi ujjunk a ravaszon van. A legvégét ezzel zárta:

- A viszontlátásra, elvtársok!

Rendes körülmények között ez lett volna rá a felelet:

- Viszontlátásra, Őrnagy elvtárs!

Csak hogy senki nem akarta a rendes körülményeket.

A leszerelő katona mindjárt azt hiszi, máris kihúzta a nyakát a járomból, és elkezd ficáncolni. Még arra se gondol, amíg a komiszgönc rajta van, addig biztosan katona, de meglehet, tovább is. Csúfondáros válasz következett.

Kerültem eddig az ordinaré kifejezéseket, bár tudván tudom, átfőstöttem finomkodásaimmal a valóságot, most azonban vállalnom kell mindazok megvetését, akik joggal haragszanak a széltében-hosszában terjedő durvaságokért. Nemes kanásznyelven ezt kiabáltuk vissza az elköszönésre, ami, emlékszünk még rá, így szólt:

- Viszontlátásra, elvtársok!

- Az baszna be, Őrnagy elvtárs!

Hatalmas sikerünk volt magunk előtt.

Mindig akadt valami módosítani való a szövegen, mindenki beleadott minden apait-anyait. Mindig újrakezdte búcsúztatóját, hogy fetrengtünk a röhögéstől, és mindig harsogta a végén:

- Viszontlátásra, elvtársok!

Zengett az erdő a visszaköszönésünktől. Tisztek és tisztések akkor már valami fogadásfélén voltak, oda volt hivatalos Rácz tizedes is, azért ment el hamarabb, és oda ténfergett el Árgyelán is, magával cipelve teljes megvetésünket. Hiteles tanúnk van rá, hogy odaállt az igazi őrnagy elé, és szószerint idézte játékbúcsúztatónk két legveszedelmesebb mondatát.

Iszonyatos gerjedelem vett erőt az igazi őrnagyon. Legalább akkora, mint az ezredügyeletesen két héttel ezelőtt, amikor a véletlenről és törvényszerűségről akartam meggyőzni. Telefonhoz kapott azonnal, hívta az őrszobán az őrparancsnokot, és parancsba adta, azonnal induljon a készültség, és zárjon körül bennünket.

Jött a készültség azonnal, marcona hadfiak, rohanva, fölszúrt szuronnyal, töltött puskával, és körülkerített bennünket.

Lesz itt ma még egyáltalán leszerelés?

Észrevettük azonnal, hogy többen vagyunk, de Dobó egyesharcos, őrnagysága teljes tudatában flegmán pislantott oldalt, és attól kezdve csak az elköszönő szavakat ismételte, mi pedig a feleletet harsogtuk rá. Lehet, hogy ez önmagában is fegyelemsértés, de a készültség minden tagja elkezdett velünk röhögni. Legalább annyira tetszett nekik, mint főnökeinknek az öreg bika szarva.

Ha szigorított zárkát kaptam csak azért, mert vihogva mentem a fogdába, el tudtam képzelni, mi vár a készültségre, ha ennek is híre megy.

Jött nemsokára a táborparancsnok is, és kegyetlenül lehordott bennünket. Ami mocsok az ő édes anyanyelvében is előfordult, vízesésben engedte ránk. Kimondta a leghetetlenebb gondolatot is: nem biztos, hogy valamennyien leszerelünk még ma. Kezdett meghűlni a vér az ereinkben. Ha csak fél napra zárának be, akkor is kész katasztrófa. Ha elmegy a vonatunk, mivel megyünk haza?

Van egyáltalán akkora a fogda a világon, ahová ennyi ember elférne?

Elkezdünk farkasszemet nézni a készültséggel. Ők is fölvtették legvadabb ábrázatukat, és szuronyos puskáikat felénk tartották. Az előbb még együttérző rokonszenvet mutattak, most meg úgy néznek ránk, mintha mindegyikben Árgyelán örvezető lakna Surgyelánnal összekapcsolva, és egyet holtbiztosan tudnak: megemlegetni velünk a magyarok istenét.

Régi lágerképek jutottak eszembe, már csak a szögesdrót hiányzott.

Hogyan tudnak ennyire hirtelen megváltozni? Talán megtizedelni is hajlandók lennének bennünket? Uramisten! Ennyire más világban éltünk mi azzal, hogy nem a laktanyában, hanem mellette, a tölgyfaerdőben laktunk?

Legalább háromnegyed órát álltunk így, megkukulva, megmeredve és megdermedve. Egyszer aztán hírnök jő, sűgva szól, nagy ceremóniával félreáll a készültség, de tisztos távolban megáll. Előlépett vezénylő parancsnokunk, és zárt rendben elindultunk. Nem a fogdába, hanem a búcsúztatóra. Azok is velünk tarthattak, akiket az előbb kiemelt közülünk a táborparancsnok.

Hatalmas hókuszpókusszal jár az alakuló téren minden mozdulás, de most szó nélkül engedelmeskedtünk. Úgy álltunk be szakaszonként, hogy mindenki egyformán láthassa a pillanatnyilag legfőbb hadúrt, és addig ropogott a helybenjárás, amíg mindenki meg nem találta a helyét.

Fújta a zenekar a hazafias marsokat, egyiket a másik után. Nehéz volt elviselnünk, mert mellettünk fújta, és úgy repesztette a rezeket, dobhártyáink hasadoztak tőle. Előállt egy apró százados, soha nem láttuk azelőtt, és ő kezdett el vezényelni. Meg akart ő is dolgozni a fizetésért, ezért természetesen nem volt jó neki úgy, ahogy összerázódtunk, teljes elvágólagosságunkban, neki külön kellett elrendeznie bennünket. Ha pedig egy akárhogy megállapodott rendszerbe belenyúl valaki, számíthat rá, lesz abból akkora káosz, nem győzött szerencsétlen káromkodni, marházni és pocskondiázni közben. Úgy jártunk mint a harmonika, ha rángatós kedvében van a húzogatója: hullámoztunk, mint viharban a tenger.

Beletörődünk igen hamar, birkatürelemmel viseltük ezt is. Minél közelebb voltunk a leszerelés pillanatához, annál jobban éreztük, az is előfordulhat, hogy nem szerelünk le. Megváltás lett a parancs: Fogadás jobbról, jobbra nézz! Mintha dróton rángatnák fejünket, úgy vágtuk jobbra. Megint fújta a rezet a zenekar, és behozták a csapatzászlót. Pataokban indult el hátamon az izzadás. Már ezt is el tudtam volna képzelni, meglegeti magát, rámmutat, kiszólít és letol, amiért nem adtam meg neki a kötelező tiszteletet. Hogyne borsókázott volna a hátam, amikor Árgyelán hozta. Léptei olyan szabályosak és kemények voltak, szoborba lehetett volna önteni. Az ábrázatját is. Egyetlen rándulás, egyetlen felhő át nem futott rajta.

Akkor még nem tudtuk, hogy ő hozta ránk a készültséget.

Fölállt teljes házanépével a legfőbb góré az emelvényre, és olyan lelkesítő beszédet mondott, Dobó egyesharcos, megbízott és fenéken rúgott őrnagy is belepirult. Annyi közhelyet három teljes hét alatt se tudtunk volna közös erővel se összeszedni, amennyit ő összehordott kemény fél óra alatt. Nyájas és nyálas volt, mintha soha nem hallott volna róla, hogy mit rendetlenkedtünk össze az előbb. Amikor a búcsúztató beszédet megírta neki valaki, még szó se volt rendbontásról. És szemrebbenés nélkül mondta az elköszönés áldott szövegét is:

- A viszontlátásra, elvtársok!

Hiába alakultunk át pillanatok alatt mintakatonákká, kibuggyant belőlünk a csöndes röhögés. Az volt a szerencsénk, a többi század kemény hangon felelte rá:

- Viszontlátásra, Őrnagy elvtárs!

Megint fölharsant a zenekar kopogós indulója, elkezdődött a helybenjárás, egészen addig, amíg a mi szakaszunk előtt is el nem hangzott: Egyeee-nest!

Nagy kő eset le a szívünkről. Megúsztuk az első évet.

Egy jogászfiút azonban kiszólítottak közülünk. Nem jöhetett velünk haza, és ősszel az egyetememet se folytathatta.

Csak ötvenhat végén tűnt föl megint.

A lövés

Nemcsak durrantani tud a katona, időnként löni is. Nem biztos, hogy javára válik azonban.

Hiába nyeltük a dramaturgia minden szabályát, átment rajtunk, mint lúdon a szalonna. Leginkább akkor kételkedtünk benne, amikor azt mondta, ha ott van a puska a színen, annak a darab végéig el kell sülnie. Itt a puska a mi kezünkben, de ha a villám bele nem csap, az ugyan el nem sül. Csattogtathatjuk a závarzatot, a torka van kiszáradva mindnek, mindörökre. Ezek már csak arra valók, hogy növendék tanszéki egyetemisták ugráljanak vele utcahosszat, és nem arra, hogy elsüljenek.

Rohantunk végig a városon. Akkora az igyekezet bennünk, keresztcsontunkról már leverte a zománcot a tusa, de a város ránk se pislant. Futtunkban is homlokon csókoltuk volna, aki legalább ledobott ejtőernyősnek nézett volna bennünket.

Nem kell a csókunk senkinek, erre jöttünk rá leghamarabb. Meg arra, hogy egye meg a fene Sajó Pétert. Megint kifürödté magának, hogy ő legyen a parancsnok. Nem volt elég, hogy éjszakai gyakorlaton segített eltévednünk, addig sündörgött most is, amíg marékba való kicsi pisztolyt ki nem udvarolt magának. Mi csúfoskodtunk a dióverő póznákkal, ő meg urizált mellettünk, mert ő a parancsnok. Mi futunk a lókorzón, az út közepén, hogy csattog bele agyonszagattott tornacipőnk, ő meg a járdán, és térképtáska csattog az oldalán. Azért megy annyira messzire tőlünk, nehogy valaki összetéveesse velünk?

Megállj, Péter, leszel te még hétköznapi civil, verjen meg az Isten! Ledolgozzuk ezt még rajtad!

Köptük a mérget, fújtunk, mint a kígyó, de csak szaladtunk tovább. Mi akartuk, hogy így legyen. Mi diktáltuk föl nagy hangon a nevünket, szabad elhatározásból. Igaz, bukfencet vetett azonnal a tisztességes dramaturgia, mert bűvár akartunk mi lenni, nem járőr.

Micsoda különbség!

Fantáziával jól el voltunk eresztve, előre láttuk tehát, hogyan bújtatnak be bennünket a gumiruhába, hogyan húzzák lábainkra a félmázsás cipellőket, hogyan csavarozzák fejünkre a kikukucsálós rézbográcsot, és mekkora ólomszívet akasztanak a nyakunkba. Mint két tenyér egymás mellett, akkorát. A könnyűbúvárt akkor még békaembernek mondták, és leginkább kémhistóriákban jött elő. Lépkedünk majd jó nagyokat a Tisza fenekén, mint a lassított fölvétel, el-elkapkodjuk az arra járó pontyokat meg csukákat, és szépen bugyborékolunk fölfelé. Mikor adatik meg egy bölcsésznek, hogy a Tisza fenekén mászkáljon? Legföljebb akkor, ha kiszárad.

Még tülekedtünk is, hogy fölférjünk a papirosra. Már éppen indulatban voltunk, amikor jött a parancsolat, hogy bűvárverseny lefűjva, van helyette járőrverseny, jobbra át, futólépés, indulj!

Csak néztünk egymásra: melyikünk a nagyobb marha? Kellett nekünk rézbogrács a fejünkre!

Ahol Péter térképén a piros vonal átúszott a Tiszán, ladik várt bennünket. Futtában ugráltunk bele. Ennyire meg lehet ezt szervezni? Vagy ez már egy másik hadsereg?

Úgy ültünk benne, ahogy a filmekben láttuk. Derék kihúzva, lábunk között a puska, fejünk fölött a szurony, pedig nem parancsolta senki, hogy így ülünk. Pétert, a hirtelen parancsnokot természetesen nem engedték közénk ülni. Csak kukkerozza ő a vizet, meg a másik partot, nem vár-e bennünket az ellenség odaát. Egyik kezével markolja a pisztolyt, a másikkal a távcsövet! Az a legjobb, ha az egyik lábát ugrásnak támasztva fölteszi a ladik orrára.

Csak arra vigyázzon, bele ne találjon pottyanni a vízbe, mert hadi viszonyok között, ennyi ember előtt az is megeshet.

Kikötött a ladik, köszönni is elfelejtettünk. A jó katona különben se köszön, csak szalutál, de sapka nélkül tisztelegni se lehet, és derékszíj nélkül se. Pedig szegény révész kézcsókot érdemelt volna, olyan szépen átdalladzott velünk a folyón. Az is igaz, nem közönséges kikötés volt ez, hanem partraszállás. Manőver. A palló libasorba terelt bennünket, és legelőször, természetesen a parancsnok léphetett a partra. Mi mondtuk, hogy így kell lennie. Még el is hasalt a marha, de neveltünk rajta. A bolond, hogy beleéli magát! Hogy kinek a lába segített az elhasalásában, azt nem őrzi krónika. Nyekkent egy nagyot, amikor még fű sem volt alatta, csak parti mocsok.

Úgy kell neki!

Tartottuk a libasort a parton is. A katonának a gyalogút is parancsol. Elöl azt mondják, hogy futólépés, hátul meg azt, állj az egész. Megállni mindig könnyebb, mint futni, fordultunk vissza tehát Liszteshez. Lehajol, és fölvesz valamit.

- Fordulatot vett a dramaturgia, bölcsészetben nevelt kedves testvéreim!

- Miféle fordulatot?

- Az én puskám, ámbár nincsen a szegre fölakasztva, a darab végére el fog sülni. Mert írva van, ahol puska van, oda történet is ad a teremtető atyáúristen.

Kinyitja a markát, benne van a történet. Sárosnak sáros, sokan futottak már át rajta, de azért történet. Járőrverseny fölfüggesztve, ahányan vagyunk, mind azt nézzük.

- Éles?

- Puskai csappantyút legföljebb álmában látott, ha a történetek álmodnak egyáltalán.

Nyúl érte a parancsnok.

- Dehogyan adom! Ez a bolond azt hiszi, én vagyok a bolond. Ennek az agyára ment a parancsnokság.

- Megparancsolom, a történetet add át!

Kétszer kisebb Lisztes, mint Sajó, de a hangja legalább kétszer akkora:

- Ismered a nótát, Sajó elvtárs? Hét, hét, hét, minden darab hét! Laposkúszást nem parancsol, hadnagy úr? Itt vagyunk, kint a harcmezőn, azt csinálhat a bakával, amit akar.

Gyerünk tovább, amíg ez a két marha össze nem akaszkodik. Nem futva persze, és nem is libasorban, mert akadály jött közbe. Golyót termelt a járőrverseny.

- Őzek is járhatnak erre.

- Lelőjük!

- Meg vadludak.

- Azokat is lelőjük.

- Tűzök is lehet.

- Amelyik az aranytojást tojja?

- Annyira még nem megy jól nekünk, az aranytojást az aranytyúk tojja.

- Tyúkokra nem lövünk.

- A tűzok a verébbel van párba állítva.
- Verébre se lövünk. Semmire se lövünk. Még a gímszarvasra se lövünk.
- Megbolondultál? Mikor lesz még egyszer, hogy puska is lesz a kezében, meg golyó is?
- Akkor se lövünk. Ha az Isten megsegít, mégse lövünk.
- De nagy marha vagy! Akkor dobd a Tiszába, hadd úszkálják körül a halak. Hadd szopják be a végét tatógó szájukba, hadd petézzenek rá örömeikben. Szép jelkép is lenne mindjárt: élet sarjad a gyilkos golyón.
- A hal nem petézik, hanem ívik, de akinek eleven golyó van a markában, az ne álljon le címeres ökrökkel vitatkozni. Szeminárium befejezve, ez a golyó mostantól az én belügyem.

Jót futhattunk a parancsnokpártiak után, mire elértük őket. Azt szövegelte még most is Sajó, senkiért nem érdemes kiállnia. Ő a bőrét viszi a vásárra, ez a koszos, ez a töpörtyű, ez a senkiházi bunkó, ez a porbafingó paprikajancsi, ez meg megtagadja a parancsot. Mit csinál majd, ha hadravágják érte? Ha például azt találja mondani valaki, nem is találta a golyót, hanem lopta?

- Te teljesen meghibbantál!

Szépen bővül a dramaturgia. Ahol puska van, ott golyó is van, és hadbíróság is lehet. Mi lesz még?

Nagy meleg is lesz. Kitakaródzott a napocska, tüzel, mint a katlan. Legyünk stílusosak: golyószóróval lövi ránk a meleget. A pocsolját is kiittuk volna, de pocsolja sincsen. Most tűnik föl, hogy a Tiszának ezen a partján tanya sincsen. Mert ha volna, kútja is lenne, a kútban pedig nyelni való friss víz is. Hej, de jó lenne, ha volna!

Se tanya, se kút.

Pedig van. A napraforgó eltakarta a kukoricát, a kukorica a szőlőt, a szőlő meg a tanyát. A mi szemünk csak a szőlőig hordott. Minden puska odatámasztódott egy karóhoz, az ejtőernyős légionárius banda pedig ott hasal a tőke alatt, és zabálja a szőlőt, ahogy a száján befér. Azért hasal, mert így pihenhet is közben.

A kicsike parcella másik végéről is rohan valaki, de a kezében nem dióverő puska van, hanem karó. Az átok meg úgy ömlik belőle, mint a záporosó. Ágaskodtunk föl sorban, mint színházban a statiszták a holdvilágos díszlet mögöl, de szólni nem szoltunk. Minek szólna, akinek puskája van, és szőlőt ehet?

Azt kiabálja a gazda, ránkereszti a kutyákat. Kórusban mondjuk:

- Azokat is lelőjük, tatám!

Rendező nem írhatná elő pontosabban, mikor kell megfognunk a puskákat, és merre kell fordítanunk. Az akáckaró leereszkedik.

- Jézus, segíts! Kik vagytok?

A katona, ha látja, hogy az ellenség megijed, elkezd följebb húzni az orrát. Aztán a puska závarzatát is csattogtatja némelyik, mintha csőre töltene. A szőlősgazdában elkezd meghúlni a vér, kezd fehéret játszani az arca, Sajó Péter megbízott rajparancsnok azt hiszi tehát, hivatástudatból neki egy kanállal többet mértek. Pökhendi pöccintéssel kigombolja a pisztolytáskát, kiveszi a marékba való kicsi pisztolyt, és elindul a megrémült ember felé.

- Van valami hézag, tatám?

- Ha kértek, adok, édes fiam!

Sajó cinikus.

- A katona nem beszél, tudja? A katona nem is kér, tudja? A katona elveszi, ami a katonának kell, tudja? És a katona azt mondja, rakja föl a kezét, tudja? Amilyen magasra csak tudja! Amilyen gyorsan csak tudja!

A szőlősgazda kiejti a karót a kezéből, és az arca fehérebb lesz, mint a fal. Mert fal is van itt, szépen meszelt, hófehér tanyai fal.

Ha fal van, és katona is van, meg puska is van, akkor oda állítanak is valakit. Hátrább taszigálja tehát Sajó Péter ideiglenesen megbízott rajparancsnok a szőlő gazdáját, és ráüvölt:

- Álljon a fal mellé!

Hátrál a gazda, mintha az ég rogyott volna rá, és megy utána Sajó, mintha lábon járó jegenye lenne.

Megnyikordul a kertajtó, de csak annyira, amennyire a félig behajtott ajtó nyikkanni tud. Töporodott anyóka bújik ki rajta. Olyan, amelyik mindig a földet nézi. A teremő Isten akkor tervezte meg öregségét, amikor csak a derékszögű vonalzó volt kéznél. Szólítja az urát:

- Jött valaki, Józsi?

Aki eddig még tömte magában a szőlőt, most az is abbahagyja. Az öreg Józsi ott áll a fal mellett, keze a levegőben, és nem szól semmit.

- Hagyd abba, Péter!

- Pofa be!

Ejha! Ennek valóban kiesett egy küllő a fejéből? Ez nem játszik, ez hülye!

- Még mindig nem tudjátok, ki itt a parancsnok? Én, Sajó Péter! És Sajó Péter most azt parancsolja nektek, két pofára tömjétek a szőlőt.

- Egyétek, fiaim, csak egyétek - nyöszörögte Derékszögű Szülike. - Amennyi belétek fér, annyit egyétek!

Sokféle embert ismertünk már, legtöbbet könyvekből, de olyannal még leírva se találkoztunk, aki békék békéjében falhoz állítja a szegény embert. Nyeldeklőnk elkezdett visszafelé járni.

- Hagyd abba, Péter!

- Hallgass, és zabálj!

- Péter, hagyd abba!

- Ne pofázz!

A kis Lisztes ki se látszott a szőlőből, csak a szuronya hegye. Az pedig ment, ment, amíg a falhoz nem ért.

- Tűnj el, te féreg!

- Itt én parancsolok!

- Én viszont nem parancsolok, hanem azt mondom, eltűnsz, és kész.

Sajó pisztollyal fordult rá:

- Pusztulj innen, te görény! Te patkány! Te galandféreg, te vaksi vakond! Laposra taposlak, ha el nem tűnsz a szemem elől. Már úgyis a bögyömben vagy.

Ha két ember közül az egyik üvölt, a másik meg visszafogott sistergéssel beszél, közel a csattanás.

- Tedd el a pisztolyodat!

Állt a két ember, szemben egymással. Terpeszállásban a magasabb, remegő lábakkal a kisebb. A szája széle is remegett Lisztesnek. Sajó azt hitte, a félelem remegteti. Két méterrel magasabb lett.

- Széttaposlak, te mocsok!

Még jobban remeg Lisztes. A térdé is táncol, de többet nem szól. Belenyúl a zsebébe, kiveszi a töltényt. Még nagyobb üvölt Sajó:

- Engem akarsz megijeszteni? Csak rádfújok, és eltűnsz a föld színéről.

Kinyílt a puska vasa, ágyába befeküdt a golyó, de olyan gyorsan csapódott rá a zár, elállt tőle a szívverés. Most már Sajó is reszket:

- Lisztikém, ne bolondozz!

- Te utolsó disznó, te! Tudod mi vagy te? Körömöm alatt a piszok, az vagy te! Kaptál játékból akkora hatalmat, mint a kisgyerek árnyéka, de neked azonnal föltartott kezek kellenek. Falhoz állított parasztok kellenek. Mert ki merik nyitni a szájukat, hogy ne zabáljuk meg a szőlőjüket. Mert neked pisztolyod van? Te pióca, te! Dobd el azt a félmarék vasat!

Széjjelnyílt Sajó marka, kifordult belőle a kicsi pisztoly.

- A mocskos mancsaidat pedig emeld föl, amilyen magasra csak tudod. Tudod?

- Megörültél?

- Te mit csináltál volna, ha a pisztolyodban töltény lenne?

- Én? Semmit! Én akkor semmit nem csináltam volna.

Eresztette volna le a kezét, de Lisztes odapiszkált a szurony hegyével:

- A kezéd pedig fönn marad! Mi volt a te apád? Őrmester Jutason? Vagy padláslesöprő? Állj csak oda, a fal mellé, Sajó Péter!

Eddig azt hittük, megtáncoltatja egy kicsit, aztán futunk tovább.

Rosszul hittük.

Akkora a csend, a levél is elfelejt rezdülni. Most vágódik csak az agyunkba, hogy ez a bolond beletette a golyót a puskába.

- Állj meg, Lisztes!

Nem figyel, csak hátrál. És ahogy lép hátra, úgy emelkedik mindig följebb a puska csöve a kezében. Mintha bomba csapott volna közénk, úgy ugrottunk neki.

A szőlősgazda megelőzött bennünket. Úgy vágta hátra a puskát, hátraesett, aki fogta.

De elsült.

Kivénhedt tanpuska volt, de valaki elfelejtette kireszelni belőle a gyújtószeget.

MÁSODIK FEJEZET

Ez is Magyarország

Eljött a második év nyara, és velünk megint katonáékhoz ment a vonat. Hajszálla úgy kezdődött minden, mint tavaly. Még a vasutasok is ugyanúgy pöröltek velünk, és mi ugyanúgy nem hagytuk magunkat.

Szárnnyvonalakon döcögtünk, éjnek évadján.

Ez csak most jut eszembe, de akkor csöppet se nehezteltünk érte. Teljesen mindegy, hányszor áll meg a vonat, ha majd odaérünk, biztosan megáll. És ez már a katonaidő rovására zötyög. Ha bejött a kalauz, most is fölhattintotta a villanyt, és aki a csomagtartóban aludt, most is nagyobb kiáltott, mint aki az alsóbb szinteken. Volt, aki a padon nyúlt el, volt olyan is, aki két pad között, a földön.

Most is ugyanaz a tanszéki hadnagy volt a kísérőnk.

Úgy látszott, nem akar újítani a katonai tanszék, aki tavaly jól bevált, most is jó lesz. Egész évben békésen éltünk egymás mellett, egyetlen szóval nem emlékeztünk tavalyi kölcsönös eltévelyedésünkre. Ha találkoztunk, köszöntünk egymásnak, félév végén pedig vizsgáztunk.

Tudván tudtuk, hogy 1956 nyara van, csak azt nem tudtuk, ez az esztendő híresebb lesz, mint a többi. Közönséges katonai nyár volt.

Változatlanul érvényben volt a tavalyi törvény is: a taknyos egyetemistáknak meg kell mutatni a magyarok istenét! Annyi különbség azért volt, már nem senkiháziak voltunk, egygerendás örvezető volt köztünk a legtöbb, de akadt egy-két tizedes is. Ahhoz a rendhez is tartottuk magunkat, hogy az egy hónapot ki kell bírni, ha mindnyájan belepustulunk is. Füstön lógva, jégen guggolva is kibírjuk.

Nehezen vették tudomásul a ténylegesek, hogy mi nem tavalyi fiúk vagyunk. Az ország másik részébe ment velünk a vonat, de ugyanaz a szérum volt beoltva mindenkibe, ennél fogva ugyanúgy ugráltatni akartak bennünket. Az volt a taktikánk, akárkit elkezdett piszkálni valamelyik, körülálltuk legalább húszan, és addig röhögtük, amíg arrébb nem állt. Ha tizedesekkel hozott össze bennünket a sors, akkor a tizedeseink vitték a szólamot, ha örvezető kötekedett, akkor mi igazítottuk be a tájolóját.

Lényeges különbség viszont, hogy nem volt se Árgyelán a maga féreglelkével, se Rác tizedes, a maga együgyű jámborságával. A rajparancsnokok is közülünk kerültek ki, és mindnek volt annyi esze, nem itt akarta megalapozni a jövőjét. Annyira jól ment minden, egyiknek se emlékszem a nevére se. Az biztos, Sajó nem volt közöttük.

Mondanám, mindenki saját magának volt a rajparancsnoka, de tartok tőle, túlságosan idillire főtöm a képet mindjárt az elején. Ennek a hónapnak is megvolt a salakja.

Szakaszparancsnokunk is tartalékos hadnagy volt. Papírgyári diszpécser volt valahol Pesten, és ő se a katonai dicsőséget akarta mindenáron gyarapítani. Komolyabb ember volt, mint a tavalyi, de talán jobban egymásra találtunk. Legalább tizenöt év előny beszélt belőle, amikor megszólalt.

Keveset beszélt, és ha futnunk kellett, képes volt velünk futni. Kéjelgő futtatások soha nem tőle eredtek.

A hivatásos katonák azonban semmit nem változtak egy év alatt. Ez is Magyarország, az is Magyarország, ugyanolyan, amilyen tavaly volt. Mint a vérebek a jámbor macskára, úgy vártak ránk, és csak ritkán tudtunk előlük fölmászni a fára. Kapóra jött nekik, hogy itt nem táborban voltunk, hanem benn, a laktanyában. Aki ráért, és cirkuszra vágyott, bejött, és cirkuszolt. Nem bújhattunk el krumplipucolás elől se. A nóta, sajnos ugyanaz volt: a katona ténykedjen! Mindegy, hogy mit, mindegy, hogy miként, csak meg ne álljon.

Ezeregy örület származott ebből is. De röhögni most is tudtunk.

Maksa őrnagy

Hatalmas üzem a laktanya. Nem akarok ellene hangolni senkit, de akkor az volt a benyomásom, az emberi hülyeségek üzeme. Ébresztőtől takarodóig robotoltak a szerencsétlen páriák benne, igen sokszor éjszaka is, és soha nem adódott meg az a lehetőség, hogy a legkisebb értelmet is fölfedezzük benne. Gyötörd meg! - ezt éreztük minden mozdulatukból.

Medárdnak idén se híre, se hamva, kánikula viszont akkora, hogy az izzadság már az első napon térképet rajzolt gimnasztyorkánk hátára is, meg elejére is. A gomb ugyanarra való volt, sőt a figyelmeztetés is ismerős: Kiskatona, szoptat? Megfázik, kiskatona! Tüdőgyulladást kap, kiskatona, meglátja. Gombúkozzon be, kiskatona! Köll magának ez a gomb, kiskatona?

Ott, ahol van!

És ott is hajszáldróttal varrtunk.

Három gyakorlótéren zajlott az életünk. Az egyik közel volt, negyed óra alatt kiértünk. Ritkán jöhettünk ide. A másik tőlünk messzebb esett, de a lőtérhez közelebb. Majdnem minden délután itt álcáztuk a kulturális foglalkozásokat futóárkok ásásával. A harmadik a falun is túl volt, és majdnem a szomszéd faluig ért. Végigfutni, végigmászni, rohamozni, a napi élvezetei közé tartozott.

Kezdek úgy beszélni, mintha nagyon átfogó és nagyon objektív akarnék lenni. Hiába akarnék, úgyse tudnék. Vegyünk elő inkább egy embert, hátha többre megyünk.

Ha embernek nevezhetjük egyáltalán.

Előállt egyszer egy őrnagy. Soha nem láttuk azelőtt. Félnapi rohangálás bennünk volt már, és az aznapi ebéd is. Legszívesebben hunyna ilyenkor az ember egy kicsit, de a katona ténykedjen, ne hunyjon.

Sorakoztatnak bennünket, és fölvehetjük legfőbb kulturális szerszámunkat, az ásót, a lapátot és a csákányt. Tehát nem ő sorakoztat, csak egyszerűen odaáll a szakasz elé, és bejelenti, hogy átveszi a parancsnokságot. Vegyed, komám, ha annyira szereted! Rá is zendít azonnal, öblögető hangon:

- Elvtársok! Maguk a műveltség igen alacsony fokán állnak! Értem? Vigyázz! Lapátot röviden vállra! Lépés, indulj!

Egész nyáron meg nem tudtuk, miért állunk a műveltségnek annyira alacsony fokán. Említettem már, híre megelőzte. Azt már tudtuk róla, két elemi végzett összesen, azt is a hadseregben. Lehet, hogy az a két osztály neki nagyobb teljesítmény volt, mint nekünk az egyetem? Ezért lehetett őrnagy a hadseregben?

A löteres gyakorlótérre mentünk, kulturális árokásásra. Hosszú az út, legjobb alkalom arra, hogy útközben a vigyázzmenetet gyakoroljuk. Lapátos díszlépés, ez a legjobb. Alig léptünk ki a laktanya kapuján, máris kiadta a parancsokat mindenféle figurákra. Talán azért, hogy a mákos tészta ne feküdjön meg a gyomrunkat?

Ahogy elkezdtek verni, ő elkezdett lemaradni. Ki az a bolond, aki akkor is veri, ha nem muszáj? Észre se vettük, hogy az árokba is behátrált. Jól lemaradt, és onnan hátulról, az istenharagjából kiált: Szakasz, állj!

Úgy-ahogy meg is álltunk, és elkezdtünk tipródni. Időbe tellett, amíg elért bennünket, de nem sürget se török, se tatár, ráérünk. Az ő gyomrát, úgy látszott, nem akarja megfeküdni az ebéd, ezért se sietett. Megint letolt bennünket, még nagyobb haraggal. Miféle csürhe vagyunk mi? Még azt se tudjuk, hogy nincsen mozgás, amíg a Pihenj! vezényszó el nem hangzik? Hát majd megtanuljuk, ha aprószeget pisilünk is, abban nyugodtak lehetünk.

Aztán szépen előszámlálta, kik nem tették oda becsületesen a csizmájukat. Szenzációs ésszel hátulról, jól lemaradva, az árokba is beleállva, pontosan látott minden lábat. Egyenként kiszólitotta mindet. Majdnem többen lettek, mint amennyien maradtunk. Még az úton elkezdte velük a korrepetálást, aztán egész délután azt tanulták.

Mi a békés lövészárkok fenekéről néztük, mekkora élvezettel dirigálja őket.

Hozzájuk képest mi valóban kulturális munkát végeztünk. A műveltség igen alacsony fokán, persze. Elsóhajtottuk a hálaistent tízszer is, mire beesteledett.

Sajnos, elsiettük ezt is.

Vacsora után, amikor megint elténferegne az ember, ha civil lenne, megjelent megint, és sajátkezűleg adta ki a parancsot: tűzriadó! Hajszá! Ugyanaz volt, mint a tavalyi, amikor a sátrat kellett teljesen kipakolnunk. Most a teljes laktanyát kellett. Ágyat, szalmazsákot, mindent. Volt, aki elkezdte kidobálni mindet a harmadik emeletről, de pechje volt: majdnem az őrnagy fejére esett az ágya. Mint a pockos eb, amelyik nem nyugszik, amíg a patkányt ki nem hajtja a lukjából, úgy kajtatott, de megtalálta a tettest.

Őt riadóból korrepetálta.

Ha nyolckor kezdődött a riadó, kilencre, fél tízre ki is pakoltunk mindent. Tűz, szerencsére nem volt, minek siettünk volna? Ágyaink mellett fősorakoztatva tőlünk kezdte kérdezni: a tisztek miért nincsenek itt? Kiszólitott tíz katonát, és parancsba adta, negyed óra múlva tiszttel térjen vissza mind a tíz. A föld alól is, de kerítsék elő őket.

Kezdett érdekes lenni a dolog.

Negyed órája megint volt műveltségünk emelésére.

Amikor sorra befutottak a tisztek, mit sem tudva a senkivel nem egyeztetett tűzriadóról, őket sorakoztatta föl, nekik mondott a mienkhez hasonló kedves szavakat. Hirtelen megállt, mintha észrevette volna, nem helyes, ha a legénység ezen röhög, vezényszó jobbra, vezényszó balra, elvezette őket a konyha mögötti szikes tóhoz. Mi már nem láthattuk őket, a visszaköltözéssel voltunk elfoglalva, másnap hallottuk csak a szakaszparancsnokunktól.

Kánikulában a szikes tó önmagában is förtelmesen bűdös, de mivel a konyha ott volt a partján, minden mosogatólé is ebbe ömlött. Iszonyatos szagok övezték, a szúnyog is kipusztult belőle. Egysoros vonalba sorakoztatta őket, háttal a tónak, és vezényelt: tíz lépést hátra lépj! Sötétben, iszapos tóban, tíz lépés hátra! Kiszámolta mindenki magában a tizet, de olyan lett a sor - bocsánat megint a szóért -, mint az ökörpisilés. Igazodj! Tipródtak egy darabig, amíg egyenesbe jöttek, közben jól fölkaavarták a mocskot. Ülj le! - hangzott a következő parancs.

Az eddigiek se okoztak osztatlan egyetértést, a tiszt ruhá se erre való, a leülés azonban ráadásnak is förtelem. Föl is szólalt állítólag egy százados, jutalmul öt lépéssel beljebb ülhetett le. Soha nem mértem, inkább elhittem, legtöbbször a szája széléig ért a moslák. Ha kinyitja, befolyik rajta. És itt tartott nekik szemináriumot arról, hogy a tűzriadó mindenkire érvényes.

Megvallom, ez a gesztusa osztatlan elismerést kapott a mi oldalunkról.

Egycsapásra legenda lett Maksa őrnagy.

Mondogatták a régebbiek, télvíz idején is szeretett vízben prédikálni. Egyszer megint violenciája támadt a legénységgel - minő véletlen! -, fősorakoztatta őket az árok partján, és vezényelte: három lépést hátra lépj! Csakhogy télvíz idején jeges, hókásás szokott lenni a csatorna, és az is megesett, hogy állva is nyakig ért benne a víz. Téli fagyban, nyakig vízben, teljes felszereléssel, szemináriumot hallgatni - még örülhettünk, hogy velünk csak a tűzriadó esett meg.

Mondom, legenda lett belőle. Akkor is, ha soha többet nem találkoztunk vele. Állítólag a moslékos beültetéssel betelt az ő pohara is, és kivonták a forgalomból.

Később jött a hír hozzánk, november legelején előkerült mégis. Elévülhetetlen érdemeket szerzett a fölkelés leverésében.

Akár meg is jósolhattuk volna.

Arról azonban nem hallottunk, melyik őszi pocsolyában meddig álltak vagy ültek az emberek, és mit mondott nekik a parton sétálgatva. Vagy golyószóróval dolgozott már? Netán tankkal közlekedett?

Csillagleső

Kísértetként szokott előjönni az Ede nevű kanál, ha összegyűlünk régi egyetemisták. Másodszorra már nem csajkából ettünk, hanem tányérból. Ezzel is jelezni akarták, a katonaság nem megszállottja a tábori viszonyoknak. A kanál azonban mindenkinek ki lett adva. Megszabott „hordhelye” is volt, a nadrágszár csizma fölötti oldalzsebében, a jobb oldalon. Csak odakapott a kiskatona, ha orvtámadásként érte az ebéd.

Hogy melyik járta meg már a második világháborút - esetleg az elsőt is! -, nem lehet tudni, de hogy nem a mi kezünkben szolgáltak először, az biztos. A legtöbbje közönséges alumíniumkanál volt, az alumínium pedig olyan portéka, bicskahegynek ide-oda táncoltatásával bármi belerajzolható. És ami benne van, olyan, mint a tetoválás: benne is marad. A legtöbbbe, ki lehet találni, melyik női testrész került, egészen primitív stilizálással. Különbség leginkább abban volt, a kanál horpaszában volt a közepe, vagy a domborulatában, illetve milyen „napsugaras” szőrzet vette körül.

A régészeket és művészettörténészeket is kineveltük ezen a nyáron. Teljes magabiztossággal tárgyalták például, hogy az ősember azért rajzolta tele mindenféle állatokkal a barlangjait, mert mágikus ereje volt a rajznak. Ha lerajzolta a bölényt, akkor megnyugodott: le is tudja győzni. És le is győzte, agyon is verte. Bizonyosság rá, hogy nem pusztult ki az emberiség. Eszerint az elmélet szerint az ugrabugráló férfinépet is azért rajzolták volna le hatalmas hímtagokkal, mert azokat is le akarták volna győzni? Agyon akarták volna verni azokat is?

Párhuzamba állítva Altamira barlangrajzait a mi kanalunk ábrázolataival, mi más következtetésre jutottunk. Az összes katonai őrhely minden fala meztelen nőekkel vagy női alkatrészekkel van televésve vagy televakarva, mint ahogy az összes közhasználatú budi fala is. És senki nem akadt - remélem - a készítőik között, aki agyon akarta volna verni a lányokat, vagy kihasítani belőlük azt a részletet. A kísérő budiverse, más műfajba áttérve a mondanivalót, egyértelműen jelzik, nem mágiáról, nem legyőzésről, hanem közönséges vágyakozásról van itt szó.

Az ősember bölényre vágyakozott volna? Éhes lehetett csak. Vagy csupán az életből merítette a témáját, aki odapingálta. Honnan is vette volna, ha nem az életből. Ahogy a mi kanalunk példázatán is az a lényeg, hogy mindig szem előtt legyen a férfivágyak legfőbb forrása, ugyanúgy akarta szem előtt tartani a barlangba bújó ősember is éléstárát, a bölényt.

A mi kanalaink egykori tulajdonosai nyálas igyekezettel ugyanarra gondoltak evés előtt, evés után, és evés közben, belekarcolták tehát vágyaikat a kanalukba. Miért éppen abba? Mert kéznél volt, és mert alumíniumból volt. A kulacs is abból volt, abba is karcoltak, és a csajka közepe is hasonlókkal volt főlsterszámozva, ahogy a kisgyerek tányérja közepe bicikliző kiskutya matricájával.

Kinek mi a kedvence!

Bár nekünk csajkánk idén már nem volt.

Lipták egyesharcos kanala azonban egészen más volt. Nyelének csak a csonkja maradt, benne pedig csak ennyi volt: Ede. Sugarak nélkül. Lipták egyesharcos valamelyik elődje azonban nem Ede után vágyakozhatott, maga volt Ede, ennél fogva őt magát is Edének szólítottuk. Ötpercenként majdnem szétröhögtük magunkat, mert ötpercenként kérdezgette: nem láttátok Ede nevű kanalamat?

Megy egyszer Ede örvezető, ebéd után, egyesegyedül, kulturális foglalkozás idején, krumplicucolás elől pucolva, vissza a körletbe. Undok szó a körlet, ne vegyék rossz néven tőlem, hogy emlegetve ápolgatom, de nem szeretetből teszem. Utálatból inkább. Tehát megy Lipták egyesharcos, örvezetői rendfokozatában. Bal hóna alatt valami iszonyúan vastag könyv van, ami azonnal haragra hergeli a vele szemben közlekedő törzsörmestert, valamelyik alegység szolgálatvezetőjét. Edénk jobb kezének ujjai közé az Ede nevű kurtanyelű kanál van befűzve, szájában pedig olyan rövidre szívott cigarettavég billeg, amelyet megfogni akkor se tudna, ha nagyon akarna. Nem fér rá az ujjá. Szerencséje van, a csikk képes fölragadni az alsó ajakra. Ha becsukja Ede a száját, fölragad a csikk, és szívhat rajta, ha kinyitja, lebillen. Illik is hamar kinyitnia, mert közel a parázs, könnyen megsütheti.

Két szeme úgy jár, mint viharban a nyitva felejtett ólajtó. Aki dezertál, annak legalább a szeme legyen nyitva. Jóelőre észreveszi a szolgálatvezető főtörzsöt, minden földi hatalom pillanatnyi megtestesítőjét, fölkészül tehát méltó üdvözlésére. Ede nevű kanálával együtt emeli jobb karját tisztelgésre. Bal hóna alatt még mindig ott a törvénytelen kötet, és szájában ott fityeg a csikk. Meg nem állhatta szó nélkül a főtörzs, megállt tehát előtte, széles terpeszre nyitva a lábát:

- Maguknál, otthon, így szoktak tisztelni?

Megfelel erre Ede:

- Minálunk, otthon, egyáltalán nem szoktak tisztelni.

- Neeem? Hát aztán miért nem?

- Leginkább azért, mert nálunk, otthon, mindenki teljesen normális.

- És ha, mondjuk, teszem azt, én mennék el otthon maga előtt?

- Ha maga menne el, és én valóban meggyőződnék róla, hogy valóban maga az, hát én akkor, kérem szépen, bizonyisten tisztelnék! Még gatyában is.

- De hogyan? Ez itt a kérdés!

- Hogyhogy hogyan? Hát így!

Elfelejtethetetlen koreográfiája volt minden mozdulatának. Az előtte terpeszben álló főtörzsörmester két lába közé, a földre, pontosan középre bepökte a cigarettacsikket, jó nagyot belépett, hogy csizmája talpával kisikálja belőle a parazsat, de úgy, hogy majdnem föllökte közben a terpeszkedőt, utána pedig úgy lendítette Ede nevű kanálát, egészen félrecsúszott sapkája magasságáig, hogy közben majdnem kiverte a sasnak való főtörzsi két szemet. Közben arra is volt gondja, hogy a vastag kötet előtte essen bele a porba, akkorát huppanva, hogy felhőt verjen föl maga körül. A könyvért, természetesen le kellett hajolnia, de úgy, hogy keze még a sapkájánál tartózkodott. Hajoltában Ede nevű kanala a főtörzsi ábrázatot erősen veszélyeztette. A könyvet is azonnal le kellett természetesen porolnia, és azt se végezhetette el máshol, csak az orra előtt.

- Hát így, valahogy, kedves főtörzs elvtárs!

Erre a felelet csak ez lehetett:

- Elmegy maga a bűdös búsba!

Koreografált tisztelgés ismétlődött megint:

- Értettem! Leléphetek?

- Mondtam már, tűnjön el!

- Lehet, hogy a pornak szegény férge vagyok csupán Önhöz mérve, de vigasztal az a tudat, hogy időnként fölemelkedhetek a maga szintjére, levegőt venni.

Így dolgozik az emlékezet. Eszembe jut a kanál, arról Ede, róla meg a főtörzsőrmester. A lényeg azonban az, hogy nyugodtan mehetett a búsba, nem háborgatta senki.

Hát a csillagról mi jutna eszembe? Nem arról, amelyik akkor már minden középületen ott világított. Az igaziról. Amiből megszámlálhatatlanul sok van a nyári égen, főleg akkor, ha a Hold se süt. A csillagról az őrség, de ennek nagyobb nekifutás kell.

Bejelentik délben, hogy délután mi adjuk az őrséget. Nincsen tehát kulturális foglalkozás, csak őrségre való fölkészülés van. Leginkább csizmapucolásból áll a fölkészülés, mert ha véletlenül meglátná a betolakodó ellenség, hogy egyetlen porszem is van a csizmánkon, menten halálra röhögné magát. Csizmát pucolni pedig nótázgatva lehet legjobban. Csöndben mondogatjuk is:

*Udvaromon van egy kocsi terágya,
Erányosan van az oda lehányva:
Ha megrakom a szekerem ganyéval,
Lepököm a bíró lányát bagóval.*

Hogyan jön ide ez a bárgyúság? Csak azért, mert van ilyen fordulata is:

*Én vagyok a csongorádi kishérös,
Az én csizmám a köpéstül de fényös.
Ráverők a Riska tehén farára,
(Hejde) Szeretettel gondolok a babámra.*

Van ugyan bokszt is, de minek a cipőkrém, ha cipő nincsen? Bokszt van tehát, ha pénzünk is van rá, de pénzünk leginkább nincsen, mert a magunkfajta zsoldot akkor kap csak, amikor leszerel. Kéznél van viszont a nyálunk. Attól nem kell félnünk, hogy barázdát szánt a porban a kefe, annyi esze minden őrségbe készülő katonának van, hogy előtte beáll csizmástul a csap alá. A köpés csak javítási célokat szolgál.

Fölsorakoztunk őrségbe indulás előtt, és meghallgattuk az új ügyeletes tiszt esedékes szentbeszédét arról, ha a drága jó édesanyánk találna előjönni szolgálatunk teljesítése közben, őt is kötelességünk lelőni. Kivétel, persze, lehet. Ha az első fölszólításra - Állj, ki vagy? - megáll, de mivel a jelszót nem tudhatja, természetesen levegőbe kell lőnünk, így riasztván az őrparancsnokot, és kivizsgálásra át kell adnunk neki édesanyánkat.

Kimondhatatlan szerencsénk, hogy édesanyánk idejövetele szándékáról egyikünknek sincsen tudomása. Lehet, hogy az ügyeletes tisztnek már nincsen édesanyja, azért példálózik vele, meglehetősen idétlenül. Az egész csak arra való akar lenni, hogy az Isten irgalmazzon mindenkinek, aki az őr színe elé keveredik.

Baj van azonban, mindjárt az elején, de csak az elején. A teljes őrség összesen egy töltnyt kaphat, mert a szolgálatvezető elcsámborgott valahová, és nem lehet tudni, hová tette el lőszerünket. Csak nem Edét piszkálja most is valahol? Majd megkapja a magáét, abban nyugodtak lehetünk, de erről aztán fél szót se, senkinek, mert ez már hadititkok kifecsegésének számítana, és azonnali hadravágás lenne a következménye. Az őrség harci cselekedet, élesben, ezt el ne felejtjük. Majd ha leteszi az őrséget az előző banda, akit mi kötelességszerűen leváltunk, és ha pontosan leszámol a nála lévő lőszerrel, akkor föltehetően megkapjuk, de ez még nem egészen biztos, mert addig még sok minden előfordulhat. Előkerülhet a szolgálatvezető is.

Ha megkerül, biztosan tökrészeg lesz, fűzzük tovább a gondolatot.

A lényeg azonban az, és ezt egyetlen pillanatig se szabad elfelejtenünk, hogy most egyetlen lőszerrel megy az egész őrség. Ebből ugyan következhetne, hogy most az egyszer édesanyánk is eljöhethetne, úgyse tudnánk lelőni, de ilyesmire gondolni is borzalom.

Minket nem nagyon zavar, hogy nincsen történetünk. Ha nem is nótaszóval, de büszkén megyünk átvenni az őrséget. Őrhelyről őrhelyre megyünk, mindenhol örömmel adja át helyét a régi, és fanyalogva veszi át az új. Azért fanyalog, mert most gondol bele igazán, négyszer két órát kell kinn állnia, és akkor se szundíthat el, amikor legédesebb álma kínálkozna.

Ilyen a katonasors.

Most azonban még csak az elején vagyunk, de már alkonyodóban van a nap. Janó áll támlásként az őrszoba előtt, mi pedig kint nyüzsgünk körülötte. Mindenki tudja, nem szabályos ez így, annál jobban nyüzsgünk. Nem lenne szabad elterelnünk az őrszem figyelmét a semmittevéstől, de az idő is jó, és még este sincsen, aludni se tudna, aki pedig jól tudja, majd leragadna a szeme az álmoságtól egy-két forduló után.

Janó az egyetlen, akinek a puskájában az az egyszem golyó benne van. Azért ő kapta, hogy ne kelljen messzire menni érte, ha majd megjön a rendes adag. Áll tehát a vártán, erősen mímelve a kötelességtudatot, de valahogy eszébe jut, neki most lenne a legjobb félrepislantania egy kicsit. Nekem szól:

- Gyere, ides komám, tartsd egy kicsit a posztot.

Most még mindenki ides komám. Öcsödi koma szavajárását követjük a megszólításban. Adná Janó a puskáját is, történetesen, de elhárítom:

- Hátha el találna sülni!

Odaállok a helyére, saját lövegemmel, ő meg letámasztja a sajátját a falhoz. Alig telik el fél perc, látni lehet, nagy léptekkel jön az ezredügyeletes. Idejében észre lehet venni, annyira jó a kilátás a támláról, eltisztul tehát mindenféle sündörgő népség. Memorizálok a kötelező mondókát, és amikor kellő közelségbe kerül, rá is kiáltok:

- Állj, ki vagy?

Tudván tudom, hogy kicsoda, tehát fölösleges a kérdés, de mikor mutatnám meg, ha nem most, hogy szóról-szóra tudom a leckét? Nagyon sürgős lehet az útja, arra sincsen ideje, hogy megálljon, kieresztem tehát a számból a második kiáltást is:

- Állj, vagy lövök!

Az én ezredügyeletesem rá se ránt még erre se, sőt már annyira közel van, ugrana is föl a támlára. Ijedtemben elfelejtem, mit is kellene kiáltanom harmadszorra, ellenben elkezdem csattogtatni üres puskám závarzatát, mintha csőre töltenék, és nekiszegezem szuronyom hegyét a hasának.

- Állj meg, a jó édesanyád keservét, mert keresztül szúrlak.

Janóban már az első hírre, hogy jön az ezredügyeletes, föltámadt a kötelességtudat, de ekkora ember szeme láttára nem bonyolíthatuk le a visszacsért. Állítólag arra gondolt, ha én elkiáltom a harmadik versét is a mondókámnak, akkor ő oldalról ereszti ki egyetlen lövedékét.

Határozottságomra csak megijedhetett egy kicsit a koma, mert mégiscsak megállt. Ha tudván tudta is, hogy lőszerünk nincsen, azt se nagyon szerethette, ha a köldöke tájékán tájékozódok a szuronyom hegyével. Visszahőkölt, megmondta a jelszót, és kért, szóljak az őrparancs-

noknak. Nagyon szólnom nem kellett neki, ott lapított, belül az ajtón. Tudta már, hogy helyet cseréltünk Janóval, és azt is tudta, ki az érkező.

Azért jött az ezredügyeletes, hogy csöndben induljon el három ember, és hozza el a lőszerünket. Csak súgta az őrparnacsoknak, a papírgyári diszpécsernek, hogy mi se halljuk. Visszafelé jövet vagányságból odaszólt nekem:

- Derék katona lesz belőled, fiam!

Nem mondtam meg neki, hajsza! híja csak, majdnem töltény is van a puskámban.

Töksötét éjszaka következett, annyi csillaggal az égen, amennyi talán soha nem volt. Ezt onnan lehet ennyire pontosan tudni, hogy akkoriban találták ki, a mocskos imperialisták minden eszközt megragadnak, hogy lazítsák dolgozó népünk éberségét. Arra számítottak, önként hajtja majd az ő jármukba a nyakát.

Azt már otthon hallottam, a Hosszúhegyen röpcédulákat lehetett találni, amelyekben mindenféle jóslások történtek. Kiszálltak a nyomozók, és annál találtak röpcédulát, akinél akartak. Könnyen megtalálták, ők dugták el. Volt, akinél pisztolyt is találtak, a párna alatt. Csak benyúltak, és már húzták is elő. Attól kezdve kosztról-kvartélyról nem kellett az illetőnek gondoskodnia, állami ellátásban részesült. Hogy közben hányszor látták el államilag a baját, legföljebb ő számlálta, ha maradt ereje rá.

Hogyan jutottak például a Hosszúhegyre a röpcédulák? Léggömbökkel eregették föl őket odakint. A léggömb legjobban az éjszaka teljes beállta előtt látható az égbolton, és könnyen összetéveszthető akármelyik csillaggal. Ezért mondtam, akkoriban volt legtöbb csillag az égen. Kiálltunk mindnyájan a támla előtti kicsi térre, akik éppen nem voltunk őrseben, és úgy bámultuk az eget, a szemünk majdnem kiguvadt bele. Megtűdtük, ami nem mozog, az csillag, ami viszont mozog, az léggömb.

Gondoltuk, az egész ország minden őrsége az eget vizslatja most, sőt kiterjesztették az akciót a béketábor naplemente utáni szakaszaira is, mert valóban mocskosak az imperialisták. Hamar átalakítottuk az északi félteke égi világát, mert hirtelen majdnem minden csillag léggömbbé változott előttünk. Az emberi szem úgy van megteremtve, mindig azt látja, amit várnak tőle.

Azt is megtűdtük égi kalandozásaink legelején, csak fényes csillagot utánozhat a léggömb, mindig a legfényesebbeket lestük tehát. Ráakasztottuk tekintetünket egyre-egyre, szinte bővültük, hogy mozduljon meg. Álljon ki akárki az ég alá, nézze mereven jó sokáig az eget, egészen biztos, mozdulni látja a csillagokat, ha nagyon akarja. Ráadásul arra, amerre akarja. Például Nyugatról Keletre.

Nem győztük jelenteni. Azt nem tudom, mennyit értett a papírgyári diszpécser a csillagászathoz, de ő találta ki leghamarabb, annyi léggömb nem létezhet, amennyit mi láttunk, egyet se jelentett tovább. Pedig közöttünk is voltak olyan nagyon okos emberek, akik elkezdtek felelőssé tenni szegény, árva hazánk dolgozó népének ideológiai metelyezéséért azzal, hogy nem fedi föl a bajt. Szerencsétlen Sándor - mert valamilyen Sándor volt, úgy emlékszem, talán Kocsis - még ettől se ijedt meg. Inkább nagyokat nevetett rajtunk.

Jóleső érzés, ha sötét este együtt tudunk nevetni parancsnokunkkal. Tavaly ilyenkor vak lóért nem adtuk volna, ha legalább savanyú mosolyt láttunk volna.

Mégiscsak változik a világ.

Megint hadbíróság?

Hatalmas katlanokat gyújtott alattunk vagy fölöttünk Szent Péter. Mire kiértünk a gyakorló-térre, csurgott rólunk a víz. Itt is voltak följebbvalók, akik ugyanúgy örültek jövetelünknek, mint a tavalyiak. Új húsnak tekintettek bennünket, akik kimondottan arra rendeltettek, hogy legyen min kiélni szadista hajlamaikat. Mentségük is a régi: add tovább, mert számár maradsz. Veled is kibabráltak, babrálj ki te is az utánad jövőkkel. Olyan tiszta filozófia ez, az is fölfogja, akinek dinamittal robbantották le térdéről a tehénlekvárt.

Néha a fejről is.

Egy kurta mese nagyon a lelkünkre hatott. Tavaly láthattuk tulajdon szemünkkel, hogy futtat-ták körül a gyakorlóteret egy szerencsétlen katonával, ki tudja, hányadszor már, aknavetőtalp-pal a hátán, természetesen gázálcban. Most arról szólt a történet, hogy tanszéki parancsnokunk - mert a katonai tanszéknek nem vezetője volt, hanem parancsnoka! -, amikor még itt volt csapattiszt, géppuskát kötöttetett egyik katona hátára, teljes felszerelése ráadásaként, és addig közlekedtette gyorsított laposkúszásban, amíg el nem nyúlt a fűvön. Orvoshoz vitték nagy körültekintéssel, ami leginkább lassúságot jelentett, és az orvos azt állapította meg, tüdővérzést kapott.

Gyakorlat közben, pusztán bosszúból, tüdővérzés? Lehet ilyet csinálni szocialista hadseregben? Békében? És ezért nevezték ki jó munkája elismeréseként hozzánk tanszéki parancsnoknak? Milyen lehet akkor a fasiszta hadsereg?

Jól megjegyeztük a mesét, de senki nem merte tovább adni.

Zsák a foltját megleli, ennek az újsütetű alezredesnek volt a legbizalmasabb embere Sajó. Tanszéki hadnagyunk ennek a kapcsolatnak már csak utolsó láncszeme volt.

Híre jött egyszer, valami nagyfejű kutyaütő jön laktanyalátogatóba, és az is megeshet, minket is figyelmére méltat. Ahol kirakatot rendezni lehet, ott lesz is kirakat, mi még csak itt tartottunk, és semmit nem hallottunk bizonyos amerikai pasasról, aki olyasmit mondott, hogy ami egyszer megesett, megeshet máskor is. Jöttek tehát a hivatásos kirakatrendezők, megbeszélendő, miről tartsunk éppen akkor, természetesen spontán, elméleti foglalkozást. Ha egyszer egyetemistákkal áldotta meg őket a sors, akkor nem lehet kihagyni éppen az egyetemistákat, a foltosnadrágos tábornokot hozzánk célozták be tehát. Talán azért is mellettünk döntöttek, mert valódi egyetemistát rajtunk kívül keveset láthatott a tábornok.

Témát is választottunk, a demokratikus diktatúra elvei szerint. Azt ajánlották, az legyen spontán eszmecserénk témája, hogy milyen lesz a szocializmus, ha megszűnnek az erőszak-szervezetek benne. Ha például nem lesz már tanács, nem lesz katonaság, és rendőrség se lesz, csak a pusztá öntudatból lesz mindenkinben akkora, mint most egy templomtorony. Fontos volt ezt már akkor tisztázni, nehogy készületlenül érjen bennünket a nagy változás.

Jósnők gyülekezetévé kellett tehát átvedlenünk.

Azt is megbeszélték velünk, ki szólal majd föl, milyen sorrendben, és mit mond. Még a vég-szavakat is rögzíteni akarták, hogy zökkenők ne legyenek. Mondtuk nekik, ezt már bízzák ránk, ez a mi szakmánk. Jó, jó, mondták, az a lényeg, hogy úgy menjen minden, mintha otthon lennénk, sőt annál is jobban.

- Mint a karikacsapás! - szólok közbe, csak úgy, spontán. A spontánul, ez volt akkor a slágerszó, aki ezt kimondta, az nyert.

- Ez az! Mint a karikacsapás! Meg vagyunk értve?

Meg hát. Csapunk mi akkora szemináriumot, a füle is kétfelé áll a tábornoknak. Mielőtt bevo-
nultunk volna, az egyetemen, ha nem is zengett még az ég, de felhősödött már. Szeminá-
riumokon a mi évfolyamunk már piszkálgatta Rákosi felelősségét is. Először még tartani
lehetett tőle, körülfog bennünket ott is valami készültség, mint tavaly nyáron, leszerelés
közben, de ez az akció nem valósult meg. Annyira előrefutottak az események, már vastaps
nélkül is ki lehetett ejteni Rákosi nevét. Az erőszakszerveztek eltűnése, a teljes leszerelés
nagyon nekünk való téma lesz. Hármunkat jelöltek ki biztos hozzászólóknak, erősen belénk
sulykolva a spontaneitást.

- Csak spontánul, elvtársak!

Kellett nekem rohamsisak! Ha a karikacsapást ki nem ejtem, talán egész történelmem másként
alakul.

Ebéd utáni forróságban jutott el hozzánk a magas küldöttség, megtömve Maksa őrnagyhoz
fogható főkatonákkal. Az egyik raktár árnyékába húzódtunk be „spontánul”, és annyira
tökélyre vittük a természetességet, hogy akkor kapcsoltunk rá igazán, amikor láttuk, hogy
befordulnak a raktársorra.

És kinek kellett kezdenie? Természetesen nekem, mint a karikacsapás kijelölőjének.

- Pihenj, tovább - adta ki jóságosan a parancsot a tútlápláltságában is jóságosnak tűnő
lampaszos, miután meghallgatta a jelentést. Leülhettünk megint spontánul a földre, ők pedig
körülvettek bennünket, szintén a spontaneitás látszatát keltve, és veszettül figyeltek. Arról
beszéltem éppen, teljes meggyőződéssel, mekkora haszon származna belőle, ha beütne a
leszerelés a hadseregben. Utólag belátom, nagyon eltévedtem, mert példámat csak az
imperialista hadi gépezetről kellett volna vennem, amely természetesen megnyomorítja a kinti
adófizető népet, én meg nem áttallottam körbemutatni a laktanyán, és részletesen ecseteltem,
mekkora lenne a haszon, ha például itt egyszercsak gimnázium nyílna. Vagy szakmunkás-
képző intézet. Vagy együtt a kettő. Itt a sok raktár, az egyikből műhely lehetne, a másikkól
tornaterem. Vagy kórház is lehetne az egészből. Nagyszerű elkülönítő pavilonok is lehet-
nének. Akármilyen kemény járványt el lehetne fogni bennük. Minden lehetőséget szívből
mondtam. Bármilyen lehetne, csak laktanya ne legyen, gondoltam hozzá, de kimondani nem
mertem. Azt azért kimondtam, a laktanya csak eszi a sok pénzt, de hasznat nem hoz. Békében
nem.

Átkozott rossz tulajdonságom, hogy magam is elhiszem, amit mondok. Azt is legtöbbször,
amit nem mondok ki. Szégyen, nem szégyen, belelkesebtem. Nem a saját hangom szédített
meg, a lehetőségek sokasága.

Hamar föltűnt nekik is, mennyire belelovaltam magamat, és egy hirtelen intéssel leállítottak.
Ki is nyilvánította azonnal a tábornok, túlléptem hatáskörömet, és a szocialista néphadsereg
erőszakos megszüntetésére lázítom társaimat. Föl is tette a forró kérdést: kinek a beépített
ügynöke vagyok én itt? Mert hogy ügynök vagyok, ahhoz kétség nem fér, az a legelső
szavamtól a belémfojtásig egyfolytában kitetszett, és az ilyen elemektől való megszabadulás-
hoz a néphadseregnek megvannak az eszközei.

Annyira eltévelyedtem, megvillant előttem a soha nem látott katona képe is, aki hátára
kötözött géppuskával tüdővérzésig csúsztatta körbe, ki tudja, hányadszor már, a gyakorlóteret.
Kimondták, folytatása következik, és addig senki el nem mozdulhat az árnyékból. A fekélyt ki
kell vágni az eleven szervezetből, a férget el kell taposni.

Se holtak, se elevenek nem voltunk. Egyetemi vitáinkban sokkal messzebbre is elmentünk. Biztosra vettük, hadbíróság lesz a dologból. Már láttam is magamat az ebédlő színpadán, mint azt a szerencsétlen flótást, akit a múlt héten ítéltek el nyilvános tárgyaláson silózási munkálatok miatt.

Erre azért áldoznunk kell néhány percet.

Hazaengedték a Jancsi gyereket szabadságra. Talán Ásotthalmra. Egy napra csak, mert katonáéknál akkor még az egy nap is sok volt. Az ellenség akármikor támadhat, jól is néznénk ki, ha akkor törne ránk, amikor a Jancsi gyerek szabadságon van.

Örült a falu, amikor meglátta. Rá is vette mindjárt, álljon be a silógödörbe, ökröket hajtani. Bevonulása előtt is szerette az ilyen munkát, most se esik le az ujjáról az aranygyűrű. Akkoriban még kibetonozott óriáshordó volt a silógödör, állítva természetes a hordót. Amikor elkezdtek belerakni a silókukoricát, beengedték a két ökröt az oldalajtón, és hajtogatták körbe-körbe, töltögetés közben, mint a nyomtató lovakat hajtották hajdanán. Koszt nem kellett nekik, ha megálltak, annyit ehettek, amennyi beléjük fért. A vizet vödörben eresztették le. Addig ezt a munkát nem lehetett abbahagyni, amíg a gödör színültig meg nem telt.

Benne van tehát Jancsi a gödörben, és hajtja, hajtogatja két szép ökrét, körbe-körbe. Nagyokat kurjant időnként a két ökrre, meg a világra is, mert beadogattak neki időnként egy-egy pofa pálinkát is. Klottgatyára vetkezve csapkodta az ökröket, ne kopjon addig se a komisz.

Aki látott már ilyen munkát, az tudja, az ökörhajcsár is kering a hordóban. Fölülhetne ugyan a beton peremére, de csak akkor, ha már föl tud kapaszkodni rá, de akkor se érdemes. Ahol ülne, azt a helyet a jó ökör kikerülné, ott tehát nem taposódna meg a silókukorica, ahol pedig nem taposódik meg, oda holtbiztosan fölüti a fejét a szakállas penész. Ha pedig fölüti, átszővi előbb-utóbb az egész réteget. Annyira beleszédült tehát Jancsi a keringésbe, el is felejtette, hogy őt az ellenség is visszavárja a seregbe. Ha elfelejtette, senki emberfia eszébe nem juttatta. Legjobb munkásukat akkor küldjék vissza, amikor legtöbbet segíthet? Kibírja azt a néhány napot Jancsi nélkül is.

Lökött gyerek volt egy kicsit Jancsi, láthattuk rajta a tárgyaláson is, de ez inkább sajnálatot váltott ki belőlünk, és nem kötelező megvetést. Hatalmas ellenszenv kísérte azonban a bírósági procedura minden szereplőjét. Amilyen pökhendien csapkodta szavaival a hadi ügyész a Jancsi gyereket, a két szép ökör is tanulhatott volna tőle, amikor iszamos farkával szájtörölgette néha. Akár hozzánk is eljöhetett volna a katonai tanszékre, másodparancsnoknak, ha embertelenségért ide vezet az út. És amilyen alávaló módon vezette a tárgyalást a hadbíró is! Végig azt latolgattuk, a szocializmust építjük mi valójában, ahogy hirdetjük, vagy a fasizmus él tovább.

Vagy nem olyan a szocializmus, amilyenek mi gondoltuk?

Meglehetős gyorsasággal elmuzsikálták a katonaszökevényt. Enyhítő körülményként vették figyelembe, hogy a szocialista mezőgazdaság fölvirágoztatására csapkodta az ökröket, de így is iszonyatos büntetést szabtak ki rá. Hamarosán leszerelt volna, már az ősszel, de három évvel megtoldották áristomos idejét.

Ide jutnék én is? Magam előtt láttam a hadi ügyészt megint, és szinte hallottam, amint harsogta: már tavaly tanújelét adta, hogy az ellenséggel cimborál, ezért nyilvánították már akkor katonaszökevénynek.

Kiverte a hátamat a veríték.

Láttam minden társam sajnálkozását. Akármelyikük elmondta volna legalább ekkorra meggyőződéssel. Csak az ábécén múlt, hogy a kijelölt három közül az én nevem volt az első, nekem kellett tehát kezdenem.

Csupán Sajó arca fényesedett most is. Ki is mondta, megérdelem, hogy végre elrántják a nótámat, mert az ilyen ember addig nem fér a bőrébe, amíg móresre nem tanítják.

Szorultságomban is tudtam, az ilyen embert saját fegyverével kell löni. Megkértem szépen, mondaná meg, mi a móres. Honnan származik, milyen közvetítéssel juthatott el hozzánk, ha netán idegenből ered, és pontosan mit jelent. Elpirult inkább, azt mondta, hirtelen nem jut eszébe.

Legalább másfél órát töltöttünk kényszerű árnyékban, latolgatva az én hűvösre tételelem lehetséges körülményeit. Ezeregy mentőötletünk támadt, de minddel volt valami baj. A mi eszünk kereke már az új szelekre forgott, a honvédségé pedig az ősvilág csádéjában csörtetett. Tudván tudtuk, ebből hatalmas égzengés lesz előbb-utóbb, szörnyű villámlásokkal, mennykő-csapásokkal, de rosszul esett volna nagyon, ha engem még előtte megnyomorított volna.

Volt rá időnk, és mivel az érdeklődés legközepén maradtam, elmondtam, addigi életemben hányszor fenyegetett a teljes megsemmisülés. Elsős gimnazista koromban ki akartak csapni az ország összes iskolájából. Annak még nem voltak ideológiai alapjai, csak az történt, hogy bevertem székkal a Csicsó fejét.

- Te? Kocsmában?

- Ugyan! A tanulóban.

- Ki az a Csicsó?

- Akkor volt másodikos, amikor én elsős. Balatoncsicsóból jött, azért lett Csicsó.

Nem akartam dicsekedni, de el kellett mondanom. A legelső kollégiumi szeptember legvégén olyan esős volt a vasárnap, hogy kimenőre se volt kedvünk menni. Bent kotlottunk a tanulóban, és sakkoztunk. A Takács Pistával folyt a nagy mérkőzés, de hosszúra nyúlt, föl kellett állnom néhány percre.

- Mert összepisilted volna magadat, mi?

- Mire visszaértem, nem volt székem. Kérdezem Pistát, rámutat Csicsóra. Sunyítva röhög Csicsó a markába. Neki nem mondhatok szentbeszédet, hogy térjen meg, mert az erősebb emberek ritkán szoktak megtérni. Egyszerűen kirántottam alóla a széket. Méregbe gurult, hogy tőle, a nagy másodikostól egy taknyos elsős el meri venni, fölugrott, és utána kapott. Elkezdtek huzigálni, közben minket nézett már a tanuló teljes népe. Buzdító kiáltások is elhangzottak. Engem az elsősök biztattak, hogy ne hagyjam magamat, őt meg a másodikosok hergelték. Valóságos osztályharc lett tehát. Kölcsönösen beleizzadtunk, de be kellett látnom, ő az erősebb. Egyen meg a fene, székestül, sziszegtem magamban, amikor legjobban húzta, és nemcsak elengedtem fejmagasságában, de löttem is rajta egy nagyot. Olyan irányzékon állt éppen a sarka, és olyan erővel rántotta, beverte tulajdon fejét. Fölrepedt a bőre, ömlött a vére. És éppen akkor lépett be a minden megyebéli kollégium szakfelügyelője! Azonnal észrevette, tanári fölügyelet nélkül tölti itt idejét a rengeteg gyerek. Előkeríti a napostanárt, szobára kéreti, és gondolom, jól leteremti a szocialista nevelésügy alaptételei szerint. Csicsót közben átvitték a szomszédba, orvoshoz, aki megállapította, csontja nem törött, de kikanyarított egy foltot a hajából, kimosta a sebet, és néhány öltéssel össze is varrta. Valóságos hősként tért vissza, turbánnal a fején, és jóleső érzéssel vette tudomásul, hogy engem kicsapnak a kollégiumból. Mégiscsak ő győzött.

Előkerül Lujcsi bácsi is, az igazgató, és így köszön rám:

- Te vagy az a székes?

- De nem csaptak ki? - szól közbe valaki.

- Az összes lehetséges változatot eljátszották előttem, de maradhattam. Anarchista hajlamaimra való tekintettel akartak először az összes középiskolából kizárni, aztán méltánylásból elméletben már Veszprémbe helyeztek, később Fehérvárra, de maradhattam. Akkor költözött át a kollégiumunk a püspöki palotába, ásnunk kellett a vízvezeték árkát, nem nagyon volt időnk az én bajommal foglalkozni. Csicsó feje is szépen gyógyult az árokásásban, elaludt az ügyünk.

- Marha nagy szerencséd volt.

- A másodikban is akadt egy.

- Székkal megint? Most meg a te fejedet verte be egy elsős Csicsó?

- Nagyobb baj történt: berúgtam.

- Te? Nem létezik! Egy pohár bort még meg nem ittál.

Ezt is el kellett mesélnem. Kirándulni mentünk, vonattal. Miskolc-Aggtelek-Eger, ez volt az útvonalunk. Nappal kirándultunk, éjjel vonatoztunk, és aludtunk a vonatban.

- Tudom már: bikavér!

- Az. Bementünk Egerben a Koronába, és azt is megengedte tanárunk, hogy a bikavérbe is belekóstoljunk. A csupa falusi gyereknek föltűnt, hogy a pincérek úgy szolgálnak ki, hogy nem kéri mindjárt az árát. Gondoltuk néhányan, kitolunk velük. Rendeltünk egy fél litert, és amikor kihozták, átültünk vele egy másik asztalhoz. Elszopogattuk, kértünk a másiktól is, és megint tovább ültünk. Arra én már nem emlékszem, hogyan egyenesedett ki a dolog, de az még derengett valahogy a fejemben, hogyan mentünk ki az állomásra. Még arra is, hogy miről beszélgettünk útközben, meg arra is, hogy marhavagonból humanizált kocsiba szálltunk be. Meg arra, hogy Füzesabonyban, ahol át kellett szállnunk, hogyan támogatnak le osztálytársaim a lépcsőn. Hogy közben mi történt, semmi nem maradt meg bennem, de a többiek szerint titkos tartalékok jöttek elő, és úgy kötekedtem tanárunkkal, nem győztek pirulni és csitítani. Rettenetesen szégyelltem magamat, és nem akartam hinni nekik. Soha nem szoktam káromkodni, még álmomban se. Most törne föl belőlem a családi örökség?

Egy nyomós vízcsap volt az állomás mögött, odamentem, segítettem magamon, hogy kijöjjön belőlem az összes tartalom, megmosakodtam, és mentem a tanárunkhoz. Összeütöttem a bokámat, és bocsánatot kértem. Nem régen jött hozzánk, de nála hitványabbat még nem láttam azóta se a pályán. Amikor látván látta, porig sújtva alázkodom előtte, akkor támadt föl benne a tanári öntudat százhuszadik emelete, és elkezdett leckéztetni, kijelentvén, ha addig él is, de engem kirúgat a gimnáziumból. Mert mi lesz avval az ifjúsággal, amelyik gyerekkorában részegségre adja már a fejét? Ha valóban föl akarjuk építeni a szocializmust, az ilyen embereket ki kell gyomlálnunk a kertjéből.

Avval állítottunk haza, hogy indítványozta: csapjanak ki azonnal. Talán a Páter szava is közrejátszott, meg a többi tanáré, hogy még csak fegyelmit se kaptam.

- Nektek mér Páterotok is volt?

- Volt, és ki nem állhatta a biológia tanárát. Vitába ugyan nem keveredett vele, de állítólag ő mondta ki először, szívesen vállal értem felelősséget.

- Állati mázlid van.

- A példa mutatja, inkább állati, mint mázli.

Eltelt a másfél óra, kiüzentek, sorakozzunk, és vonuljunk be a körletbe. Kínunkból való fölszabadulásunkban akkorát röhögtünk, majdnem ránk omlott a raktár.

Fél szó se esett róla többet.

Még csak fogdába se csuktak.

Azóta se tudom, ki lehetett a jóakaróm.

Sajó Péter lógatta csak az orrát. Nemcsak fölakasztott volna a füstre, de ott is felejtett volna örökre.

Mostanában megint aggódni kezdek. Amiről én akkor beszéltem, majdnem mind bekövetkezett. Akár jövődölésnek is fölfoghatnám szavaimat, bár csípné a bőrömet, ha látnokságot akarna bárki is a nyakamba varrni. Sok laktanya bezárva, de ez se úgy valósult meg, ahogy azóta is látni szeretném. Akkora gatzengerbe ágyazódott valamennyi, eltévedt az iskolává levés gondolata is, mire elért volna odáig. Az orosz laktanyák is üresek mind. Az ország népe helyett kormánya törte a fejét, kézenfekvő lehetőségként valóban iskolák és kórházak jöttek elő, de kirázta a hideg veríték a költségvetések készítőit: honnan vegyünk rá pénzt? Arra sincsen fillérünk se, hogy lukas nadrágunkra foltot varrjunk.

Csak ki ne találja valaki, ennek is én vagyok az oka. Mert már akkor álmodoztam róla, áristommal fenyegetettség idején, és a legkisebb pénzügyi számításokat se végeztem el. Mindig az volt a baj, hogy amatőrök álmodoznak nálunk.

Jólesik leírnom azonban, a napokban abban az épületben jártam, amelyikbe kilenc évvel később szintén katonaként csöppentem bele. Nem akartam hinni a szememnek. Főiskola lett belőle. Közönséges, hétköznapi, civil főiskola.

Tanarakat képeznek benne, nem tiszteket.

Fürdő

Rendületlenül tartott az igyekezet: a katona ténykedjen. Mindegy, hogy mit, de az a legjobb, ha értelme nincsen.

Amikor ebéd után elvetettük magunkat a körleti kövezeten, hogy térképesre izzadt hátunkat hűtögessük némiképpen, azonnal akadt valaki, aki munkára toborzott önkéntes jelentkezőket. A konyhai munkát rühelltük legjobban, a krumplipucolást legfőképpen, aztán a lövészárókasást, de volt tartalékba még legalább százfajta hiábavalóság, tehát soha nem jelentkeztünk. Kivezényeltek tehát mindnyájunkat. Támadt azonban egy kolosszális ötlete is valakinek, és azonnal megszerezte a főnöki hozzájárulást is hozzá.

Kicsit hosszú lesz, tessék fölkészülni rá.

A mi laktanyánk valamikor lovasságiaké volt, de mire mi odaértünk, fialovat se találtunk benne. Mondanám, hogy marhát annál többet, de olcsó fogás lenne, nem mondom tehát.

Azt találta ki a kolosszális ötlet, ne csatangoljunk mi lövészárkba a gyakorlótereken, amikor egész hónapra elég kulturális föladat van laktanyán belül is. Erőteljesen szorongat a civilizáció. Itt ez a rengeteg ember, itt a rettenetes kánikula, és még fürdő sincsen benne, ahol fejest ugorhatna a katona. Csináljunk tehát úszómedencét.

Pénz nélkül már akkor is nehéz volt ilyesmit álmodni, de itt kínálkozott az alkalom. Amíg lovasok laktak, a lovak lócitromot potyogtattak. A lócitromot nem lehetett akárhová rakni, annak kibetonozott trágyadombot csináltak.

Ha ló nincsen, mi legyen a trágyadombból? Mi lehetne, ha nem úszómedence!

Az ugyan előfordulhat, hogy nemzetközi versenyeket nem rendezhetnek benne, mert vagy hosszabb, vagy rövidebb, mint a nemzetközi méret, és víz se lehetett benne nagyobb, legföljebb térdig érő, de szegény helyen beérik nemzetközi viadalok nélkül is. Ha a trágyalé nem folyt ki belőle, biztosan jól van szigetelve a beton. Gyerünk, fiúk, essünk neki!

Nem akarom a stréberség látszatát kelteni, de megörültünk az ötletnek. Mégis más munka ez, mint az árokásás.

Az ugyan hamar kiderült, ha ide kivezényelnek ötven embert az egyetemisták közül, ötvenet meg a ténylegesek közül, senki meg nem mondja, melyik lazál többet. Ötös-hatos csoportokban jártunk el aludni egy kicsit, és nem szólt érte senki. Arra nagyon kellett vigyáznunk, el ne siessük a dolgot, mert ha ezzel hamar végeznénk, biztosan kitalálnának mást. Hiába volt valamikor lovaké a trágyadomb, nem lóverseny ez!

Embernyi gazban nem is kellett messzire mennünk, hogy búvóhelyet találjunk magunknak. Kihevertük a magunk helyét, és gondoskodtunk róla, oda csak bandabéli feküdhessen. A ténylegesek is megcselekedték ugyanezt, ebben tehát semmi ellentmondás nem volt közöttünk. Őket ugyan reszelte az ördög, minduntalan okot kerestek volna, hogyan ugráltassanak bennünket, hogy nekik még annyit se kelljen dolgozniuk, és a lánc se szakadjon meg, de megtaláltuk a védekezés módját. Ha közülünk egyet kezdett el piszkálni valaki, a másik negyvenkilenc is körülvette, és addig mocskolta, amíg föl nem adta szégyenében.

Az alvási szándék azonban szent volt, azt kölcsönösen tiszteletben tartottuk.

Az első lecke természetesen a gazból való őserdő fölszámolás lett volna, de ez volt az, amit nem végezhattünk el. A második? Földdel kellett föltöltenünk a betonfalak környékét, hogy pofája legyen az egésznek. Ha nem töltöttük volna föl, létrán kellett volna fölmásznunk, hogy

belepottyanhassunk a vízbe. Olyan rézsút tervezett oda a kitaláló, akármelyik vizes mérnök megirigyelte volna.

A földet a kerítésen kívülről hordtuk, megint művészkijárót kellett tehát nyitnunk a kerítésen. Külön hasznát mi nem nagyon láttuk, mert pénzünk most se volt, de a ténylegesek hamar ráéreztek a másodlagos hasznosítás lehetőségére is, és azon át jártak ki egy kis itókaért. És milyen az igazi katona? Ha beleölti csak a nyelve hegyét, addig nem tudja kihúzni belőle, amíg van az üvegben. De sokszor ténferegtek be a lukon tökrészezen.

Sok ember kezemunkájának akkor is van látszatja, ha keveset dolgozik, elkezdett nödögélni a falmenti halom, hamarosan kitöltötte a rövidebbik végét. Attól kezdve finomkezüek is kellett ide, mert a rézsút száraz időben a legnehezebb homokból csinálni. Azonnal munkához láthattak a gyöptéglavágók, természetesen gyalogsági ásóval. Mivel a védekező harcászatnak bokorugróéknál a gyöptégla az egyik legfontosabb kelléke, mindenkinek értenie kellett hozzá, de erre a fontos munkára specialisták kellettnek. Ténylegesek vágták, egyetemisták hordták.

Ezer alkalom az újabb kötekedésekre!

Nem akarom aprózni a dolgot, a harmadik hét végére készen lett a nagy mű. Napokon át locsolgattuk a gyöptéglát, hadd nőjön össze minden eresztéke. Az ellenség észre se vette volna, hogy nem itt kelt ki az oldalán a fű.

Meg kell adni a módját mindennek, hatalmas fogadásra készült a hadsereg. Mindenki hivatalos volt rá, az országos, a megyei, a járási, a községi szervek főnökei jöttek csapatostul, feleségestül, gyerekestül, és természetesen a katonai hatóságok is ott voltak.

Hivatalos avatási program is lett, amelyen név szerint is megemlíthődtek a legjobb munkát végzők. Hogy olyan is volt közöttük, aki legföljebb az ivászatban járt élen? Istenem, nem állíthattak őrt mindenki mellé. Okleveleket is íratnak erre az alkalomra, ahogy a civileknél szokás, mert mégiscsak más az, ha kap a markába valamit a kitüntetésért. Ezért természetesen ki kellett mennie, katonásan végigceremóniáznia az ünnepséget.

Többet erről nem tudok, közölünk senki nem kapott oklevelet.

Most ugrik a majom a vízbe! Valaki kitalálta, jutalmul azok fürödjének először, akik készítették. Amikor ez a szándék kiszivárgott, azonnal keresni kezdtük a menekülés útját. Kemény okunk volt rá.

Azt ugyan nem tudhattuk, hány évig fungált harci lovak trágyája ágyául a medence, de hamar észrevettük, levének minden csöppje benn maradt, aztán elpárolgott. Ami a fölső rétegekben maradt, azt a víz az első öt percben kioldotta, így hajszálla olyan lett, mint előkelő asztalokon a délutáni tejeskávé. Akinek viszont orra is volt hozzá, fél szippantásra kideríthette a színezék eredetét. Ménesek dobogását is kihallotta a szagokból.

Rendes körülmények között napokkal előbb ki kellett volna mindennek derülnie, és valamilyen fifikával addig lehetett volna cserélgetni benne a vizet, amíg legalább kiszökül, de az igazi nagy művek mindig az utolsó pillanatig készülnek. Senki nem tudhatta, mi lesz itt.

Biztosan mi jártuk volna meg, ha előbb kiderül, mert a betontechnőnek semmi lefolyása nem volt, nekünk kellett volna tehát kimeregetnünk az átöblítések vizét. Ha most is itt lett volna a dunai hajós, talán tudott volna rá valami jó módszert, mert a matrónak az a legfőbb dolga, hogy a hajót mossza, mint én tavaly a fogdát és az őrszobát, de nem volt itt. El nem kerülhettük volna a közvetlen érintkezést így se a lovak levének maradékaival, tehát nekünk mégiscsak az volt a legjobb, hogy eddig nem tudtunk a szándékról.

Elhangzottak a kenetes beszédek arról, hogy a dolgozó nép állama mindent elkövet a dolgozók fiainak legjobb egészségéért, és dörgő tapsok kísérték minden beszédet. Bemondta már a műsorközlő, hogy a legünnepebb pillanatok következnek nemsokára, átvágják a nemzetiszínű szalagot, de mi ezt már az elérhetetlenség távolából hallgattuk. Ünnepeles hangon ki is adta a parancsot valaki, kit vetkezzenek gatyára, de két szerencsétlen silós-legényen kívül akkor már senki se volt közülük a parton. Pedig a vendégkoszorúban az előkelő asszonyságok ezt a pillanatot várták legjobban. Egészséges férfitesteket tejeskávéban úszkálni, nem mindennapi látvány.

Észrevette azonban a parancsosztó, hogy árulás történt, kiadta tehát az újabb parancsot: minden jelenlevő honvéd és tisztes azonnal vetközzön! Aki addig csak magában röhögött, várva a vizes legények becsapódását, fél pillanat alatt áldozattá vált. Nem volt mese, le kellett tolnia a nadrágot, levetnie a trikót, összehajtogatva oda kellett tennie a csizmája mellé, és agyongyűrött, ragacsos legénygatyában ki kellett állnia a partra, aztán vezényszóra beugrania. A vendég hölgyeket tehát károsodás nem érte, ők megkapták látványból a fejadagjukat.

Csobogott a víz, habzott a fölszín, és dörgött a taps. Jó munkát végeztetek, fiúk!

Mire kimászhatott belőle, barnább lett, mintha két hónapig egyfolytában aszalódott volna a napon. Mintha cigánygyereket faragtak volna belőle.

Még fényképek is készültek, és a megyei lapban meg is jelentek. Minden rajta volt a képen, csak a víz nem látszott. Gondolom, moslókra emlékeztető változatban jött elő a sötétkamrában, azt pedig időben elcsípte a mindig éber szerkesztő. Csupán a protokoll-népség látszott, hatalmas ováció hatását keltve.

A hadsereg néha akkor is borzalmas tud lenni, amikor kedvezni akar.

Éjjeli roham

Csupa gyönyörűség örömkatonának lenni. A tényleges katona egyszer bevonul, egyszer leszerel, mi havonta megtettük ugyanezt, legfőljebb egy év telt el között. Kibírtuk a második nyarat is, ugyanakkora elszánással, mint az első, de attól most se menekültünk meg, hogy éjjel is próbát ne tettek volna velünk. Erről se tudhattunk előre semmit.

Holnap reggel leszerelünk! Ebben a győzedelmes boldogságban ki tudna rendesen elaludni? Ne legyünk érzelműek, akit egésznap hajtottak, az most is úgy rogyik bele az ágyba, mint eddig. Mire párnát ér a feje, már alszik is. Arra sincsen azonban időnk, hogy első és legszebb álmunkban a másik oldalunkra forduljunk, már ránk is tör az üvöltés:

- Riadóóóóóó! Riadóóóóóó!

Szentisten! Visszajött volna Maksa őrnagy? Ennél utálatosabb szó talán nincsen is a katonai szótárban. Van már akkora gyakorlata a katonának, emeletes ágyból is egyenesen a csizmába ugrik, útközben magára rántva a nadrágot, és rohan, teljes szereléssel, sorakozni. Egymást kérdegetjük, mi történt, mi történt, de senki nem okosabb a másikonál. Szakaszparancsnokunk ott áll már, ahol állnia kell, kezében a parancs: éjszakai hadgyakorlat! Az ötödik gyakorló-téren.

Ez van a legmesszebb.

Csöndben mondja, csöndben megyünk, hogy föl ne verjük a falut. Megtanultuk már, hogy menet közben is lehet aludni, én például az út felét végigaludtam. Semmi fakszni, semmi korrepetálás vigyázzmenetből, mint háborúban a megvert sereg, úgy vonultunk. Pedig győzni mentünk most is, mert a magyar katona szakadatlanul csak győz. Nóta? Még egy pissenés sincsen.

Amire kiértünk, megszokta szemünk az éjjeli sötétséget, és annyit azért láttunk, amennyit föltétlenül kellett. Azonnal tudtuk azt is, ha ez a gyakorlótér innenső vége, akkor a harci csapások főiránya csak a másik vége felé lehet. Annyival messzebből kell tehát visszajönnünk majd. Csillagtalan sötét éjjel volt most is, de azt azért megláttuk már, hol vannak a lövészárkok. Tudtuk, könyv nélkül is, hogyan kell beléjük ugrálnunk, hogyan kell belőlük kimásznunk, ha nagyon omlik a fala, akkor is, és hogyan kell átugranunk.

Ha annyira elgyöngülnek, akkor azt mondanám, ilyenkor látszik meg igazán, ki a jó parancsnok. A mellettünk rohángáló csapaté nem győz üvölni, neki semmi nem jó, mindegyre visszazavarja a katonáit, mi pedig egymenetben tesszük meg a közel öt kilométeres hadi pályát. Minden elér bennünket izgágaság nélkül is. Hol rakétával világítanak ránk - a sztalingyertyát helyettesíti a rakéta -, és akkor az ürgelükbe is be kell másznunk, hol gázzal tört ránk az ellenség, és akkor futtunkban is föl kellett vennünk először a gázálcot, aztán a gázkesztyűt, a gázharisnyát, a gázköpenyt, amit vegyvédelmi köpenynek is mondanak, és rohannunk kell tovább.

Hej, de élveztük volna gyerekkorunkban!

Nagy kár, hogy nem vagyunk már gyerekek!

Mire megvirradt, már ködgyertyák füstje alatt csoportosítottak át bennünket innen oda, onnan ide. Veszélyes játék a ködgyertyázás, mert az ember képes azt hinni, láthatatlanná lett, pedig a lövés ködön át is ide talál, és eltalál. Tudnunk kellett, merről hová fújja a szél, és úgy mozognunk, hogy a lehető legtöbb jót használjuk ki belőle.

Ne mondja senki, hogy utolsó napra meghibbantunk, de ennél lelkesebben mi még nem rohagáltuk végig a gyakorlóteret. Láttuk sötétben is, tulajdon két szemünkkel, ahol az erdő kezdődik, ott köszönt ránk a szabadulás. Ott majd összeszednek bennünket valami elfogadható alakzatba, bevonulunk, és Isten veled, katonaság! Jövőre nem találkozunk, majd negyedik év után, ha megérjük. Mágnesként húzott bennünket tehát az erdő. Csudák csudája, tudtunk együtt cselekedni, és amikor az utolsó rohamot futottuk, szuronyos puskánkkal előre, gázálarcba beöltözve, akkorákat üvöltöttük, szentül hittük, hangfogón át is meghallja az ellenség, és kiszalad a világból.

Fújunk egy nagyot, amikor a jelképes ellenség jelképesen megadja magát, és a jól végzett munka örömevel cammogunk sorakozni. Nem sűrget bennünket senki, máris szabadnak érezzük magunkat.

Menet közben, komótosan hajtogatjuk össze gázgúnyáinkat, és akkor veszi észre a Miska gyerek, hogy neki, valamelyik roham közben, elveszett a sapkája. Megtévedt szegény, nem figyelt rá, hogy sötétben úgyse látja senki a sapkát. Rend a lelke mindennek, ráhúzta még a gázálarcra azt is, nem csoda, hogy le is csúszott az első kanyarban. Tenné most a gázálarc helyébe, de sehol nem találja. Odamegy Sándorhoz, a szakaszparancsnokhoz, és csöndesen kéri, hadd keresse meg. Ha nem lesz meg a sapka, az egész zsoldja rámegegy a hátékára. Mondjuk Sándornak mi is, segítenénk megkeresni. Sötétben vészett el, könnyebb megtalálnunk, ha mindnyájan megyünk. Jóságos fejbiccentéssel adta meg az engedélyt Sándor.

Öntevékenyen vonalba fejlődünk, csatárláncot alkottunk, egymástól nyolc-tíz méterre lépegettünk visszafelé. Sokkal fáradtabbak voltunk, a tegnapi nagy hajtás, az éjszakai riadalom most jött ki rajtunk istenigazában, de ennél könnyebbek talán soha nem voltak lépéseink. Ne tessék mondani, hogy játszottuk az eszünket, de amikor megláttuk a sapkát, hatalmas hurrá kiáltásokkal rohamoztuk meg. Az ordítás is, az üvöltés is gyöngye szó most, úgy repedt ki belőlünk a hurrá.

Miska gyerek szuronyhegyre tűzte tulajdon sipkáját, minden parancs nélkül sorba verődünk, és elkezdtek bömbölni minden leszerelő nótáját:

*Ez a vonat most van indulóba',
Az eleje föl van virágozva.
A belseje sárgára,
Leszerelő öreg bakák számára:
Mennek haza végleges szabadságra!*

*Be van az én zubbonysebem varrva,
Barna kislány, mit keresel abban?
Benne van a zsoldkönyvem,
Meg a leszerelő levelem,
Már ezután barna kislány a kedvesem.*

Ha az előbbi hurrá is úgy repedt ki belőlünk, el lehet képzelni a nótát is. De csak az képzelheti, akinek az emléke erre van becélozva. Aki már átesett ilyenén.

Roham közben is megálltak, akik még nem értek végig.

Addig mórikáltunk, addig riszáltuk magunkat, hogy mire odaértünk a diszpécserhez - mert már őt is visszaavattuk civil foglalkozásába -, kénytelen voltam jelteni neki, nekem meg a gázharisnyám, a gázkesztyűm meg a gázköpenyem vészett el pótroham közben. És ha Miskát veszély fenyegette a hátéká oldaláról, közönséges ködvágója miatt, akkor elképzelni se tudom, mennyit vasalnának be rajtam mindezért. A kicsike zsoldom egyet se futna ki belőle.

A gázálarc zacskójának a lehajtója szorította mindet magához, biztosan nem húztam meg jól, azért szabadulhatott ki. Síkos jószág, síkporozva is volt, amit mi csak közönségesen fédervájsznak mondtunk, hogy álltában össze ne ragadjon. Ide-oda lődöröghetett oldalamon szilaj kedvemben a tarisznya, nem győzte tartani magát, önálló útra indult.

Ránézett Sándor az órájára, és azt mondta, hogy ejnye-ejnye. Hogyan fordulhat elő az ilyesmi?

- Menjen, de egyedül!

- Jó!

Mégiscsak nagy marha az, aki leszerelés előtt csinál ekkora számárságot. Aki nemcsak katonának nem jó, de leszerelésre is alkalmatlan.

Azt még utánam szólta Sándor, hogy megvárni nem tudnak, ha megtalálom, menjek utánuk.

Ezt se tenné meg minden ember.

Tudtam, merre kell indulnom, megtaláltam elég hamar. Egyedül, persze, rohamot se rendeztem, a szuronyra szúrás is elmaradt. Fölvettem, becsatoltam jó szorosan a helyére, hogy még egyszer bolondot ne csinálhasson belőlem, utána néztem a nótázó seregnek, és kapásból elhatároztam, én ugyan nem rohanok. Tudom a járást egyedül is.

Egészen nagy bolondságok is eszébe jutnak az embernek, ha egyedül marad. Ha most elindulnék tökön-paszúron át, többet kellene mennem, mintha kimegyek az országútra. Sokkal jobb az országút, mert azon szekér is ballaghat. Ne szaladjon el a magamfajta vándor a szerencséje elől, várja be nyugodtan.

Kiültem tehát az árokpartra, oda, ahol azelőtt fényképezgettük egymást. Majd csak előáll valami befelé tartó fogat! Találtam egy sárga labdacso, azonnal kitaláltam, egy föl nem lobbant füstgyertya az, és én még nem láttam belülről füstgyertyát. Levettem puskámról a gyíklesőt, elkezdtem feszegetni vele.

Nagy sikereket soha nem könyvelhettem el magamnak semminek a szétszedésénél, most csak az történt, hogy miközben a mellemhez szorítottam, hogy jobban bányászhasam elő belső világát, a benne lévő sárga por végigfolyt a gimnasztyorkámon. Már jött egy lovas kocsi, amikor észrevettem. Dörgöltem volna le magamról, szétkenődött rajtam az egész. Lehetne mondani úgy is, hogy mellemen hordoztam a fölkelő Napot, de úgy is, hogy belemásztam egy rakás szerencsétlenségbe.

Soha jobbkor, úgyis leszerelünk!

Gabonászsákokkal volt megrakva a lovas kocsi. Odaszóltam a kocsisnak:

- Befelé megy, bácsikám?

- Hát! Csak ez az egy út van.

- Elférne ott még egy ember?

- Ha katona az az egy, akkor el.

- Én lennék.

- Kitaláltam. Hóha, hó! Szállj föl, fiam!

Fölkászálódtam, és a leghátsó zsákra ültem. Rövidke parasztkocsi volt, máshová nem is fértem volna. A hátizsák füllentyűi között át dugtam a puskámat, felet csavartam rajta, hogy befeküdhesen a zsákok közé, lábaimat pedig lelógattam a hátsó saroglya mögött. Fejedelmi hely egy leszerelni készülő katonának.

- Látom, nagy szerencsében járkálsz.
- Elöntött a sárga irigység, és nem akar elhagyni.
- Veszélyes pedig az ilyesmi.
- Nem hiszem, hogy mérgezne.
- Nem arra gondolok én, hanem arra, akárki megismer.
- Nem sokáig. Ha nem adja tovább, elárulom, ahogy beérek a laktanyába, mindjárt leszerelek.
- Nyár derekán?
- Örömkatonák vagyunk mi, bátyám! Nyáron egy hónap az egész, és éppen letelt.

Belekezdett az ő sokkal viszontagságosabb katonasorának öltögetésébe. Amikor a fronton járt, két szép lovával, és vasalt kocsijával, hej, de melege lett egyszer. Lőszert szállítottak, éjjel mentek, mert úgy lőttek odaátrol, mint a záporosó. Ha csak egy golyó is beletalál a rakományba, talán a lovak is fölmennek az égbe, nemcsak a kocsis. Annyira beszédes mozdulatokkal kísérte meséjét, majdnem elcsöppent a nyálam a gyönyörűségtől, de hirtelen melegem lett nekem is. Katonaruhában tekeri utánunk valaki a biciklit. Jobban nézem, látom, százados. Le kellene ugranom, mert egészen biztosan nem adnak Kossuth-díjat annak a katonának, aki útszélen száll idegen szekerekre, de az is mellé koppant azonnal a fejemben, régen észrevettem már. Csak ártanék magamnak, ha ijedtemben ugrabugrálnék.

A bácsi mondta a maga történetét, máig sajnálom, hogy nem hallgathattam végig. A százados már itt is van, és fölkiált a kocsisnak, parancsi formulában:

- Álljon meg!

Visszafelel a kocsis:

- Csak ha akarok! Mert ha nem akarok, senki emberfia katonatiszt meg nem állít.

Enyhül a katona:

- Legyen szíves, álljon meg!

Megálltunk. Visszavette azonnal természetes parancsosztó hangját, mert akkora dirigálással mondja, hogy szálljak le, de azonnal, mintha most szöknék a Don-kanyarból. Mondom neki, illendő csöndességgel, hogy könnyű azt mondani, de megcsinálni nehéz.

- Ugorjon, katona!

Áldott jó iskola a katonaság. Sehol nem lehetne olyan gyorsan és olyan könnyen megtanulni célra tartva hazudni, mint ott.

- Annak is örülök, ha le tudok szállni.

- Mert? Mi történt magával?

- Éjszakai gyakorlaton rosszul ugrottam bele egy árokba, kibicsaklott a bokám.

- Mutassa!

Föllendítem a jobb lábomat, meglehetősen tiszteletlen magasságba.

- Húzza le a csizmáját!

- Ezt, Százados elvtárs, ne legyen harag belőle, vagy a suszter, vagy az orvos szedi le, de nem én. Bele van dagadva.

- Honnan tudja, ha nem is látja?

- Érzem, Százados elvtárs, nagyon érzem.

- Akkor se ülhet föl idegen járműre, megértette?

Elköszönt a kocsis, látta, itt ő nem használhat, ártani meg nem akar. Utánaszóltam:

- Kedves Pista bátyám, nagy jót tett velem. Eddig se tudtam volna bejutni, ha maga nem jön.

Közbevág a százados:

- Ha beér a laktanyába, azonnal jelentkezik a parancsnokánál. Megértette?

- Hogyne érteném! A bokám ficamodott ki, nem a fejem.

- Ne pimaszkodjon, mert csúnyán ráfizet.

- Csak a színtiszta igazat akartam mondani.

- Csak egyszer nőne be a szátok, mocskos népek! - és fölpattant a biciklire. Sárgára füstödött gimnasztyorkámon még csak meg se akadt a szeme. Amíg a kanyar el nem zárta előlem, addig bicegtem, hol a jobb lábomra, hol a balra, mert hazudni ugyan kapásból megtanul az ember, de be kell gyakorolnia, hogyan biceghet, ha a jobb lába ficamodott ki, és hogyan, ha a bal. Nevetni lett volna kedvem, mert az út felét mégiscsak kocsin tettem meg, de ha béna hadfit játszom, nem illik a nevetés. Más okom is volt. Jelentkezniem kell, ha beérek. Ha pedig jelentkezem, egészen biztos, hogy nálam nélkül megy haza minden egyetemista.

Jaj, de bolondok a kutyák! Észrevették talán a védtelenségemet? Vagy nekik föltűnt az iszonyatos sárga folt a mellemen? Akkora csaholásba kezdtek, attól harsogott a falu a föl-végtől az alvégig. Kerítéstől kerítésig adtak irtóztató vicsorgással. Hozzáadta mindegyik a maga dicsőségét: jól elzavart a háztól. Amelyikek viszont kiszabadultak az útra, csordába verődve mindenáron a sarkamba akartak beleharapni. Ekkora haszna lenne a katonacsizmának? Azt ugyan haraphatták! Ahol viszont ennyire csahol a kíséret, kiegészül bámész föl nőttekkel is.

Meg-megpróbáltam elriasztani a kutyákat, de ha kettő megugrott, öt támadt rám még nagyobb vehemenciával. Elővettem hazulról hozott kutyaiesztőmet: leguggoltam, négykézlábra álltam. Úgy pucoltak, egymást döntögették föl. Mehettem tovább, de nem győztes hangulattal. Háborúból jöttem, hadifogságba megyek.

Nem sajnáltatom tovább magamat, mert lesz ez még cifrább is. Odaértem a kapuhoz, mennék be, de hárman is kiáltják: sehova se!

- Ne bolondozzatok, fiúk!

- Ki vagy te?

Megmondom.

- Azt mindenki mondhatja. Hol van a kilépő parancs?

- Nekem olyan nincsen. A többiekkel mentem ki, minek lenne külön? Ne vakarózzatok annyit, a többiek már megkezdték a leszerelést.

Csak ezt ne mondtam volna. Tényleges katonák előtt, akiknek még legalább egy esztendejük hátra van, leszerelést emlegetni, kész öngyilkosság.

- Hát a kitüntetést hol szerezted?

- Miféle kitüntetést?

- A hasadon hordod. Csak nem a latrinába estél bele? A szagodon rettenetesen érezni, hallod-e!

Elunták idővel az ugratást, és megadta a fölmentő ítéletet a legkisebb:

- Engedjük be a hülyéjét! De hozd rendbe magadat, ne úgy lógjon rajtad a gönc, mintha marhák szájából húztak volna ki.

Beértem végre. Messziről láttam, a többiek gatyában járnak már. Egy nagyot ők is röhögtek rajtam, mert a sárga folt különjáratom szerzeménye volt, azt még nem ismerhették, de segítettek megszabadulni terheimtől.

Akkor fordult be a századparancsnok, azonnal eszembe jutott, nekem jelentkeznem kell. Már lendítem is a karomat, amikor megint működésbe lép a katonai reflex. Meg se kérdezte a nevemet. Az alakulatomat se, a századot se, a szakaszt se. Én lennék a legnagyobb barom, ha jelentkeznék. Akkora jókedv szállt azonnal belém, nem is sejtettem volna, hogy ennyire hamar megváltozhat a világnézetem.

- Százados elvtárs, jelentem, a gázfölszerelést megtaláltam.

- Hagyja már a marhaskodást! Siessen. Nem látja, hogy le van maradva?

Elsőnek a gimnasztyorkát hánytam le magamról. Úgy tekertem be csomóba, hogy a sárgasága belül maradjon, és külön fészket csináltam neki a nagy halom közepébe. Gondom volt arra is, legelőször ezt a lepedőt kössük össze.

Ugyanezt meg kellett csinálnom a trikómmal is, mert azon is átütött a sárgaság.

Törhette a fejét, aki rátalált a mosodában.

Majdnem kezdtem magamat jól érezni, amikor már a civil ruha volt rajtam. Ráfagyott azonban képemre a mosoly, amikor Sajó őrvezető álnok vigyorgását megláttam. Ő még bízott benne, elkapnak, és elrántják a nótámat.

Hazatérés, portóval

Fárasztó nap után álmatlan éjszaka, de végre mégis civilben!

Sorakoztunk még reggelire, de csak azért, hogy egyszerre menjünk. A kutya se törődött már velünk, ünnepélyes búcsúztatónk se volt.

Megmondták viszont, az a laktanyaelhagyás rendje, hogy mindenki bemondja, mikor indul a vonata, és előtte fél órával csoportosan léphetünk ki. Fél óra bőven elég az állomásig, ne izguljon senki, odaérünk. Mielőtt kilépünk, megkapjuk az úti csomagot, attól se kell félnünk, hogy éhen pusztulunk.

- És most, elvtársak, vegyék föl a zsoldjukat!

Fölvettem én is. Előre kiszámítottam már, ha veszek belőle egy tekercs filmet, még marad négy forintom. A filmet meg kell vennem, mert költőnk szülőházát muszáj lefényképeznem. Legalább ennyi hasznom legyen egyhónapos katonáskodásomból. Ha viszont fényképezni akarok, nekem a fél órával előbb történő kirajzás irtózatosan későn van. Ez is súlyos ok, hogy nekem hamarabb ki kell jutnom innen, de van súlyosabb is. Az ördög nem alszik, a fene se tudja, milyen pasas a bicikliző százados. Hátha összefut a századparancsnokunkkal, és megkérdezi:

- Na, hogy van a sánta katonád?

- Miféle sánta? Nekem olyan nincsen.

- Hogyne lenne! A fölkelő nap van a gimnasztyorkája elején.

Tovább is fűztem a történetet. Begurul, mert azt az egyet nem tudja elviselni, hogy átejtették. Odajön hozzánk, arcról arcra végigvizslat mindenkit, és rámbök:

- Ön, hallgató elvtárs, lépjen ki!

És majd nyolc nap múlva megkérdezi valaki a fogdában:

- Ön, hallgató elvtárs, mit keres itt?

Hiába könyveltek el a legutolsó transzportba, én bizony kislisszoltam a legelsővel. Úticsomag nélkül.

A faluban pedig egyszerűen lemorzsolódtam a többitől.

Volt némi ráció a porciózott szabadításban, de nem ránk nézve. Amikor a ténylegesek szerelnek le, első útjuk a kocsmába visz, és úgy beszívnek, mint a csacsi. Kötekednek, veszekednek, verekednek is, a készültségnek is bőven akad ilyenkor dolga.

Inni ugyan a mieink is tudnának, és biztosan innának is, de nekünk a zsoldon kívül egyetlen fillérünk nem volt.

Engem azonban mégis az zavart a legjobban, hogy készültség járja a falut. Bementem a boltba, megvettem az egy tekercs Dekopan filmet, és mentem a szülőházba, nagy költőnk oltalma alá. Az az egy biztos, ott nem keres senki.

Megkértem a ház jószágos őrizőjét, ha lehet, ne kérjen tőlem belépőt. Leszerelő katona vagyok, leendő tanár, mindenképpen szeretnék fölvételeket készíteni. Azt mondta, természetesen bemehetek.

Akkoriban azonban a kisfilmeket előbb kazettába kellett belerakni, ahhoz pedig sötétkamerára lett volna szükség. Nagy költőnk szülei se gondoltak arra, hogy a kései utódoknak sötétkamerát is építsenek. Le kellett vetköznöm, ballonkabátom ujjába be kellett fűznöm a zakóm ujját. Úgy bújtam bele a két végén, mintha hatalmas muffba bújnék. A dupla kabátujj talán ad akkora sötétséget, hogy áttekerhetem a filmet.

Tekerhettem nyugodtan, senki nem zavart.

Szobai sötétben körülményes azonban tizennégydines filmre Szmenával fényképezni, de ez is megoldható. A fotós is legyen leleményes. Asztalra, székre, széktámlára, ágyvégre, a nevezetes ládára támasztottam a gépet, ahová anyám tyúkja is fölszállt, és ha döntenem kellett, a bicskámot raktam alá. Időre fényképeztem, buzgón számoltam a másodperceket. Szent meggyőződésem volt, minden fölvételem sikerült, és majdani munkámban nagy segítségemre lesz.

Sajnos, irtózatosan nagyot tévedtem, de ez csak otthon derült ki. Hiába bújtattam be az emlékház legsötétebb zugában két kabát ujjába a filmet, csak szűrődött be annyi fény, szürke fátyolt kapott. Valósággal restaurálnom kellett előhívás után mindjárt. Ahhoz azonban, hogy mindez kiderüljön, előbb haza kellett jutnom, ennek pedig még mindig kalandos előzményei voltak.

Delet harangoztak a szomszédban. Ha a legkiadósabb reggelit kaptuk volna, akkor is megkordult volna harangkondulásra a gyomrom, de nem szoktak kiadós búcsúreggelit adni katonáéknál. Kezdett mocorogni bennem az önvád is, mégiscsak jobb lett volna kívárnom a soromat, és megvárnom az ebédet is, de a szabadság angyala jótékony legyintéssel elhessentette. A félnapos szabadság sokszorosán megérte a félnapos rettegést, aminek igencsak kétes kimenetelei lehettek volna. Ha a gyomor kordul, alattomosan opportunistává kezd lenni az emberfia. Hátha nem is keresett a biciklis. A másik szólam a gyomorból: mit ér a szabadság, ha közben éhen pusztulok?

Vigasztalgattam magamat, a világ nagy koplalói sokkal többet kibírtak már, de ezt is hozzá gondoltam: nem egyhónapos katonaság után.

Délután, amikor végre elindult velünk a vonat, mondták a többiek, nagy kalamajkák történtek. Rettenetesen kerestek. Szerencsére nem a hajnali szerencsétlen bevonulásom hullámai értek el az illetékesekig, csak egy csomag kimaradt. Minden nyál összeszaladt a számban. Ha pedig egy csomagnak nincsen gazdája, akkor egy fő hiányzik. Hova lett az az egy? És ki az? Szaladgáltak mindenfelé, de belátták, lehetetlen megállapítani.

A készülséget nem rendelték elő.

Lenyeltem a nyálamat.

Akárki megosztotta volna velem csomagját, de élt még a normális szokás: amit ma megehetsz, edd meg azonnal! Ha elkezded cipelni, csak a gondod nő vele, de ha megeszed, biztosan a tied.

Lehet örülni bömbölő gyomorral is? A leszerelés félig éhenhalva is leszerelés.

Mire hajnalok hajnalán befutottunk a Keletibe, már csak zsebetett kézzel tudtam járni. Nem hetykeségből, csak azért, hogy le ne essen a nadrágom. Akkoriban még ritkán hordtam nadrágszíjat.

Akármelyik világháborús visszavonulási filmbe bevághatták volna elnyűtt ábrázatunkat. Akkor már majdnem egyenlők voltunk a koplalásban. Mindenképpen le akartuk mosni ábrázatunkról a gyalázatot, de vízcsapot is alig találtunk. Egy mozgóárus néni kezdte kipakolni löttyeit és aszalt szendvicseit, majdnem elcsordult a nyálunk tőle. Meg is kérdezte:

- Mit vennétek, fiaim, ha pénzetek is lenne?
- Csak a vízcsapnál szeretnénk megmosakodni egy kicsit.
- Honnan jöttök?
- Hadi menekültek vagyunk.
- Szent Isten! Még mindig?

Fél kézzel mosdhattam csak, a másikkal a nadrágomat kellett fognom. Amikor elvonultunk a hevenyészett pult előtt, majdnem odaragadva maradt a szemünk. Mondtam is, az én anyám biztosan adott volna, ha soha nem látott volna is azelőtt bennünket.

Ahány irányba vonat indult Pestről, annyifelé mentünk. A Délibe már talán csak hárman, de ott is három vonatra szálltunk. Nekem még volt egy átszállásom Veszprém-külsőn. Legalább háromnegyed órát kellett várnom a vonatomra, de ez a háromnegyed is kegyes család eredménye volt.

Megnéztem a menetrendet, személyvonat csak déltájban jött, és akkor lehetett tíz óra. Legalább kettő, mire leszállhatok a vonatról, és utána jön még nyolc kilométer gyalog. Négy lenne, mire hazaérnék. Ha nagyon kilépnék, mostantól fogva akkor is még hat óra, mire beések otthon az ajtón.

Tudván tudtam, a jegyem csak személyvonatra szól, de ha háromnegyed óra múlva itt a gyors, akkor nekem arra kell fölszállnom. Ajkáig kell mennem, addig a gyors meg se áll, tehát ha nagyon akarnak, akkor se tudnak leszállítani. Ekkora nyereség minden kockázatot megér.

Befutott a gyors, és én, mint tapasztalt utazó, akkor is az utolsó kocsihoz mentem. Mire odaértem, előkerült a kalauz is. Nincsen már időm előbbre szaladni, odaállok tehát a kalauz elé:

- Leszerelő katona vagyok, másfél napja utazom. Tudom, hogy nem erre a vonatra szól a jegyem, de ha várnék, biztosan éhen halnék. Ha lehet, legyen szíves, ne vegyen észre!

Voltak akkor még jólelkű kalauzok is. Rámnézett, és azonnal elhitte, igazat beszélek. Azt felelte, ha ellenőr nem lesz, akkor baj se lesz. Már fújta is a füttyülőjét, indultunk is.

Mögöttem a kalauz, szemben velem, a kocsi másik végén a karszalagos ellenőr. Kicsinálni se lehetett volna jobban.

Leültem középre, és vártam. Emberhúst talán az ellenőr se eszik! Odaér hozzám, és kéri a jegyet. Átadom a honvédségi kutyanyelvet, megnézi, és azt mondja, erre nem jó. Szó szót követett, az enyém egyre esdeklőbb, az övé egyre katonásabb. Megfenyegetett, ne hozzam rossz hírbe a Magyar Néphadsereget, mert kénytelen lesz bejelenteni, és akkor biztosan elrántják a nótámat. Fizessem ki a különbözetet, meg a büntetést, és pontot tehetünk a végére.

- Uram, ha nekem pénzem lenne, föl se szálltam volna!

Nem értette az összefüggést, ezért kijelentette, a következő állomáson leszállít. Meg nem állhattam, fölhívtam szíves figyelmét a kezében lévő jegyre, amire betűvel is rá van írva, Ajkáig szól éppen. Mai úgy mondanák, bepöccenős fajtából való volt, mert kapásból rávágta:

- De ketten szállunk le, legyen nyugodt!

Ahogy megálltunk, mindjárt magához intette a forgalmistát is, mintha vadorzó lennék. A forgalmista azt felelte, neki előbb el kell indítania a vonatot, de ahogy elsöpört mellettünk a szerelvény, mindjárt átment a másik oldalra, és úgy közrefogtak, mintha szökni akarnék.

Mentem én már így közrefogva a csapatzászló előtt, egyenesen a fogdába.

Amiközben a vonat elporzott mellettünk, egyre kért az ellenőr, meg ne lépjek, és föltétlenül fizessem meg a különbözetet is, meg a büntetést is, különben ő kerül bajba. Mi van itt? Eddig pattogott, mint a nikkelbolha, most meg ő könyörög? Alig zárkózott mellém a forgalmista, megint visszanyerte pattogó keménységét, én pedig vadorzói tisztemet.

Szabályosan előállítottak a forgalmiban, és részletes jegyzőkönyvet vettek föl, mivel ismételten kijelentettem, fizetni nem tudok. Föl kellett állnom, hogy bemutassam, csak zsebetett kézzel járhatok, de úgy láttam, ez se nagyon hatotta meg őket. A pesti büfésnő hozzájuk képest mentőangyal is lehetne, noha ő se adott semmit. Egyiküknek se jutott eszébe, hogy legalább egy darab kenyérrel megkínáljanak, bennem pedig változatlanul dolgozott a teljesen alulról jövők konok büszkesége: inkább halj éhen, de ne kérj!

Nekivágtam az útnak, gyalog. Édesanyánk megrémült, amikor meglátott:

- Nagyon éhes vagy, fiam?

- Annyira csak, több már belém se férne.

Még jobban megijedt azonban, amikor megmondtam, portóval érkeztem.

- Szent Isten! Kikezdtél a hatalommal?

Még nagyobb lett a rémülete két hét múlva. Akkor jött meg a vasút értesítése, huszonnyolc forintot és ötven fillért vagyok köteles haladéktalanul befizetni, különben közadók módjára végrehajtó hajtja be. Nem a behajtás réme ijesztgette azonban, inkább a huszonnyolc forint. A mi zsebünkhöz mérten óriási pénz volt az. Talán a napszámnak is duplája.

- Gyalog is nekivághattál volna Veszprémtől.

- Éhesen, Édesanyám?

- Mert neked mindig az evésen jár az eszed! Ha annyira üres volt a gyomrod, villásreggelit is ehettél volna ennyi pénzért.

Szegény Anyám! Ha nekem akkor pénzem lett volna!

Másnap már az erdőn voltam. Rönköket szállítottunk Devecserbe.

HARMADIK FEJEZET

Kilenc év után

Ne felejtjük el, ötvenhatot írunk. Feje tetejére állt a világ, és alig maradt egyetemista, aki nyakig bele nem keveredett volna a történelembe. Ki úgy, hogy csinálta, de olyan is volt, aki büntette. Aki odacsatlakozott az átokosztókhoz, arról nem szívesen szólnék, mert nem érdemlik meg a szót, aki pedig megkapta a magáét, és üldözött lett saját hazájában, magammal együtt siratom, de nem beszélhetek róla. Szégyen lenne, ha a címbéli röhögést erre is értené valaki.

Annyi azonban ide is tartozik belőle, hogy ősszel, amikor megkezdődött az egyetem, igen zajos DISZ-gyűlést tartottunk. Napirendünk legalább annyi volt, mint léggömbnézős égen a csillag, de csak egyet váltottunk be. Sajó tizedes - mert egy gerendával megint gyarapodtunk - katonaságnál viselt dolgait szedtük elő. A legsimább vád az volt ellene, mások vállára mászva jutott mindig följebb, miközben a lehető legmélyebbre akarta lenyomni az alatta lévőket. Erre, a mi akkori igazságérzetünk szerint csak aljas és tisztességtelen ember képes, tehát Sajó egyetemi hallgató aljas és tisztességtelen.

Hosszú lenne elmondanom az egészet, mert iszonyatosan hosszú lett a gyűlésünk is, jócskán belenyúlt az estébe, de három perccel utána már majdnem mindent tudott évfolyamfelelős tanárunk. A főszoálók neveivel, persze.

Meghült bennünk a vér. Kikkel vagyunk mi körülveve? Rögtön kiderítettük, kik az összekötői. Akkor már volt annyi bátorságunk, őket is besoroltuk az aljas és tisztességtelen emberek közé.

Azt hiszem, egyikük se volt velünk katona.

A három közül a legvehemensebb együtt disszidált Sajóval, és szolgálta Illyés igazságát, amely szerint tőlünk a hősök mind disszidáltak, csak a gyávák maradtak itthon. A másik kettő pedig úgy összehúzta magát, talán azóta se nyújtózkodott ki teljesen. Még a rendszer-kínálta júdáspénzt se vették át.

Ugorjunk azonban egy nagyot, elfújta a szél a katonai tanszékeket is. Az eredeti elképzelések szerint, ahogy mondtam már, a negyedik év végén három hónapra kellett volna bevonulnunk, és legalább alhadnagyi rangban tartalékos tiszti állományba jutnunk, de ebből se lett semmi.

Soha nem sajnáltam.

Gondja lettem azonban a hadseregnek. Kilenc kerek év múltán eszébe jutott, hogy van itt egy facér ember, nagyon ráférne egy kis katonai átképzés. Küldte is a meghívót, februárban.

Rettenetes riadalmat okozott. Pár nappal előtte született meg második gyermekünk, hogyan hagyhatnám itt bimbózó családomat? Régi világháborús történetek is eszembe jutottak: megszületett a gyerek, megjött a behívó, elment az apa, és úgy halt meg ismeretlen helyen, hogy soha nem láthatta többet csemetéjét. Hány, de hány gyerek van, lassan a nyugdíjas korhoz közeledve, aki soha nem látott apja sírját keresi egész életében. És szegény feleségemet is akkor hagyjam magára, amikor legnagyobb szüksége lenne segítségre?

Fogtam magam, kérvényt írtam, adjanak szolgálathalasztást.

Elővette nagy szívét a katonai kiegészítő parancsnokság, adott is azonnal, kerek két hónapot. Irtózatosan nagy kegy volt ez is. Február helyett áprilisban vonulhattam be.

Annyit is enyhült közben a világ, már nem vittek hetedhét határon át, az itthoni laktanyába kellett bevonulnom, és itt is maradhattam.

Bevonultam tehát, csupa hétpróbás tartalékkal. Legtöbbje nagyon póruljárt, mert alig egy éve szerelt le a határőrségtől, máris fontos lett, hogy a semmi katonai képzettséget nem adó belügyminisztériumi katonából igazi honvédelmi minisztériumi műszaki katona legyen.

Hogy el ne felejtsem, az én bokorugró gyalogos státusom is véget ért kilenc évvel később, és műszaki hadfiként szerelek le két hónap múlva.

Na, kíváncsi vagyok, mire mennek velem!

Bevonulásom előtt két dolgot nagyon elhatároztam. Az első: senki emberfiának és semmi istenbarmának nem verem a díszlépést. Öreg vagyok én már a hülyeségre. A másik: sok ember megcsodálta már fényképeimet, megpróbálom itt is beadni. Ja, és volt egy harmadik is: a világ minden kincséért nem robbantok.

Bődületes örültség mindegyik külön-külön is, hát még együtt!

Molnár elvtárs volt a szakaszparancsnokunk, alhadnagyi minőségben. Állítólag bevonulásom előtt léptették elő, ha tehát el nem ért volna a szolgálathalasztás, talán másként alakult volna katonaéletem is. Őt se akarom földicsérni, de nem volt az a nagy észkombáj. Még ezt is kijelentette állítólag dicsősége csúcspontján: elértem életem célját, tiszt lettem. Lehetett volna ettől kezdve földreszállt angyal is, előttünk ezzel örökre elásta magát.

Második napunkat morzsolgattuk már, amikor csendes kérdést intéztem hozzá, meglehetősen civil modorban:

- Lehetne itt fényképezni?

Mintha rugóra járna, úgy pattant:

- Mit képzelsz maga? Honvédségnél, fényképezni?

Azután elővette rabvallató két szemét, és szúrósan, mint a lángszóró, a szemembe nézett:

- Kicsoda maga? Kém talán? Vagy mi az Isten?

Mondom neki, kém még soha nem voltam, és hátralévő életemben se lennék semmi pénzért. Közönséges, egyszázbélű tanárember vagyok.

Fölcsillant a szeme, mint a bagzó macskának:

- Általános iskolában?

- Papiros szerint középiskolában.

- Nagyszerű! És mit tanít?

- Most éppen semmit.

- Talán kirúgták?

- Pályát módosítottam. Hivatalnok lettem.

- Akkor semmi baj!

- Az majd később válik el. Egyelőre nincsen.

- Milyen szakos?

- Magyar és történelem.

- Nagyon jó! Hej, de nagyon jó!

- Mi jó lenne abban? Tiszát lehetne velünk rekeszteni, annyian vagyunk.

- De itt a hadseregben, most éppen, egy sincsen.
- Legalább hármát kapásból tudnék mondani.
- Ne mondjon. Nekem maga is elég.
- És mire, ha meg szabad kérdeznem? Ha nem számít az is kémkedésnek!
- Hagyja már ezt a bolondságot! Tudja, vagyunk itt néhányan, akik most érettségizünk a dolgozók gimnáziumában. Szeretném megkérni, segítsen a tételek kidolgozásában.

Jól belecsöppentem a gödörbe. Ebből hogyan mászok én ki? Mondtam, nehéz aérés, ahhoz könyvek kellenének.

- Van könyv! Amennyit akar, annyi van!
- Akkor pedig mi szükség lenne rám?
- Az a baj, tudja, hogy szolgálat mellett nem lehet tanulni. Jót tene velem, ha segítene. Velem is, meg a többiekkel is.

Majdnem megesett rajta a szívem. A másik oldalon próbálkoztam elhárító hadművelettel:

- Van még egy baj. Aki az én írásomat el tudja olvasni, megérdemli a Kossuth-díjat.
- Jól is néznék ki Kossuth-díjas alhadnagyként, érettségi előtt! De nyugodjon meg, én elolvasom.
- Ha beviszi a patikába, egy marék hashajtót nyomnak a markába.
- Miért éppen hashajtót?
- A patikus minden gyatra írást el tud olvasni, de az enyémről azt hinné, hashajtóra szóló recept.
- Maga bolondozik? Pedig szépen kértem.
- Én is szépen kérdeztem az előbb a fényképezésről, kapásból kémnek nézett.
- Nem akartam megsérteni, csak kicsúszott a számon.
- De most is azt mondja, semmi kilátás nincsen rá?
- Nincsen. Nem azért, mert én mondom, az én szavam itt nem sokat nyom, hanem azért, mert ez hadsereg.
- Rendben van. Akkor az érettségi is hadsereg.

Másnap reggel sorakozó, rohamsisak és gázálarc csak a felszerelés, és rohamági ázó. Micsoda hadsereg lett ebből, ha ennyire lezseren ki lehet lépni már a laktanyából? Azt mondja az alhadnagy, robbantani megyünk.

Ma lesz a főpróbám tehát. Mert hogy én nem robbantok, az biztos.

A sor legvégén álltam, képes volt odajönni hozzám:

- Segítsen rajtam, legyen szíves!
- Én, magának? Mit tudnék én segíteni?
- Maga mégiscsak tanár.
- Csak voltam!
- Ne mosakodjon, aki egyszer tanár volt, az tanár is marad.

- Tehát?
- Én most ÜTI-helyettes vagyok. Tudja, mi az ÜTI?
- Halovány gőzöm sincsen róla.
- Az ÜTI ügyeletes tisztet jelent. Annak vagyok a helyettese ma.
- Gratulálok, szép föladat.
- Ne kunérozson! Előírja azonban a szolgálati szabályzat, ha a szakasz robbantási gyakorlaton van, a szakaszparancsnoknak ott a helye.
- Értem már. Egyszerre két helyen a legjobb katona se lehet.
- Erről van szó. Arra kérem, helyettesítsen.
- A robbantásnál?
- Fenét! Az ÜTI-nél.
- Ahhoz képest, hogy eddig azt se tudtam, eszik-e vagy isszák, igen szívesen.
- Szeretem az ilyen embereket. Bemegy abba a kis fülkébe, ott, a kapu mellett. Ott találja Kalapos százados elvtársat. Szabályosan jelentkezik. Tud maga szabályosan jelentkezni?
- Mindenben lehet hibázni.
- Próbáljon meg nem hibázni. Tehát lejelentkezik, és azt mondja, Molnár alhadnagy küldte.
- Ebből ő mindent megért?
- Megbeszéltem vele.
- De azt nem, hogy engem küld?
- Azt mondtam neki, van itt egy tanár, ha megfelel, őt küldöm. Azt mondta rá, oké.
- Vihetem a rohambilit is?
- Micsodát? Rohambilit? Ezt azért ne mondja neki, mert soha nem lehet tudni, milyen hangulatban van. Ott biztosan nem lesz rá szüksége, de viheti.
- A tarisznyát is?
- Azt is, ha akarja.

Bementem a kis szobába, és láttam egy századost, aki ponyvát olvasott. Akkor még ponyvának hívtuk, amiből azóta krimi lett, és elárasztotta a világot. Jelentkezni akartam, de az ágyra mutatott: üljön le!

Izgalmas lehet a könyv. Eltellett fél óra, még csak nem is szólt hozzám. Egy óra is eltelt, még mindig ketten hallgattunk. Ha így megy tovább, akár kukabarátnak is elmehetek a karthauziakhoz, gondoltam, de így is örültem fenenagy megbízatásomnak. Csak jobb itt csöndben ülnöm, mint odakint robbantanom.

Bejön egyszer Lópofájú, a főhadnagy. Előre szaladok, tudom, mert csak egy hét múlva adtuk rá ezt a nevet, de annyira találó, hadd előzzem meg vele saját koromat. Hazulról jött, elnyúzott képpel, karikás szemekkel, kialvatlanul. Szünet következett az olvasásban, megkérdezte a százados, hogy van a trónörökös. Föltette panaszlemezét a főhadnagy, és elsírta, egész éjjel bömbölt a gyerek. Az időből kitellett, megkérdeztem el nem ítélné pimaszsággal: mennyi idő? Az öregbika szarva nem tudna úgy belém szűrni, ahogy két vasvillaszemét belém mártotta. Mondom neki, mintha észre se venném színévaltozásait, a kicsi gyereket hasfájás

kínozza, körülbelül egy hónapig, legfőljebb kettőig tart, utána rendbe szokott jönni. Tüzes lett szemében a vasvilla minden ága. Rá volt írva elgyötört arcára, hogyan jövök én ahhoz, hogy a tisztek gyerekének éjszakai bölgésébe belebeszélék. Kéretlenül is fölálltam tehát, és ezt mondtam:

- Nem akartam megsérteni, ne legyen harag belőle. Különben láthatja, nekem is két csillagom van, mint Önnek, csak egy kicsit mások a méretek. Nekem azonban két gyerekem van már, ebben a dologban előbbre járok.

Gőze se lehetett a főhadnagynak, ki fia-borja vagyok, úgy elszelelt tehát, mint a fűjtató gőzmozdony. Fölállt a százados, kezét nyújtotta, és gratulált:

- Akárki maga, ezt jól megadta neki.

Attól kezdve beszélgettünk, nem olvasott tovább. Emberségesnek, józan fejűnek ismertem meg, még jobban örültem, hogy nem robbantani mentem.

Alig húzott ki a kapusfülkéből Lópofájú, jött Vágó százados, a politikai helyettes. Első két szavából megállapítottam, a Nyírség dajkálta föl, azt pedig eddig is tudtam, a koldusszegény nyírségiek szívesen mentek katonának.

Vád érhet most, lám-lám, mégiscsak összecimboráltam az akkori hadsereg politikai potentátjával, de kicsi voltam én ehhez. Tény, hogy odaült mellém, és elkezdte kérdezgetni, ki vagyok, mi vagyok, és hogyan érzem magamat. Mondtam neki, túl nagy elragadtatásról nem számolhatok be, tegnap még kémgyanús voltam, mára megbízható ember lettem.

- Maga kémgyanús? Ki mondta ezt a marhaságot?

- Sajnos, nem mondhatom meg. Csak azt kérdeztem, lehet-e itt fényképezni...

- Maga tud fényképezni? Miért nem ezzel kezdte?

- Volt már gép a kezemben.

- Ne bolondozzon! Tud, vagy nem tud?

- Azt hiszem, nem jó nyomon jár. Soha nem dicsekedtem avval, hogy tudok, és most se teszem. El tudom sütni a gépet.

- Az nekünk kevés.

- Akkor mondok nagyobbbat: négy éve a magasságos televízió szegedi tudósítója vagyok.

- Maga az? Szoktam látni az anyagait. Van fölszerelése?

- Csak egy vacak kamera.

- Nem a tévére gondolok, hanem fényképre. Mindig azon forgott az eszem, hogy jó lenne a gyakorlatokról fényképeket készíteni, de soha nem találtam hozzá megfelelő embert. Magát az Isten küldte hozzánk!

- Nem akarom megsérteni az Istent, de rosszul tette.

- Ugyan miért?

- Nemrég születet második gyermekünk, egyedül kínlódik velük szegény feleségem, én pedig itt rostokolok, haszon nélkül.

- Gondoskodom róla, hogy gyakran hazamehessen. Van fölszerelése?

- Nekem nincsen, de onnan tudnék hozni, ahol dolgozom.

- Mikor indulhatunk?

- Ha nem kötne ez a nagyon fontos megbízatás, azt mondanám, akár azonnal is.

- Akkor mondja nyugodtan, mert százados elvtárs biztosan kiengedi. Mi a maga dolga most?

- Helyettesítem a szakaszparancsnokunkat. Robbantási gyakorlatot vezényel, és megkért, üljek itt helyette.

Fogta magát, előtelefonált egy böhömnagy teherautót, és meghagyta, az egyik fegyverszobát ürítsék ki, mire visszaérünk.

- Nagyobb kocsi nincsen? Az én fölszerelésem sokkal kisebb. Evvel egy egész pontonhidat is el lehet vinni.

- Tanulja meg, a honvédségnél mindig az a legjobb, ami van. Most csak ilyen van. Mehetünk?

- Mehetünk.

Meglepődtek kollégáim, amikor benyitottunk hozzájuk. Összes katonahacukámat meggusztálták, és sandán nézegették a századost. Bementünk a főnökhöz, pillanatok alatt megegyeztünk, hogy mindent vihetek, ami csak kell, hiszen úgyse dolgozna vele senki, amíg katona vagyok. Akkoriban jött divatba a Pentacon Six, a nagyfilmes fényképezőgép, káposztáskő helyett is megfelelt volna, akkora volt. Vihettem a nagyítót, a tálakat, a csipeszeket, a hívótankot, a szárítót, egyszerűen mindent bevonultattam katonának, amink csak volt. Megígértem kollégáimnak, hamarosan látjuk egymást megint, és kérdően néztem a századosra.

- Az csak természetes!

Mentünk a boltba, filmért, papírért és vegyszerekért, és mire visszaértünk, teljesen kitakarítva várt a fegyverszoba. Külön kulcsot kaptam hozzá. Csak egy párja volt, azt pedig Vágó százados tette zsebre, erősen megígérve, csak akkor jön be egyedül, ha ég és föld össze akar omlani. Tekintsem saját birodalmamnak.

Új világ kezdődött.

Amíg új a menyasszony, sok az érdeklődő utána. Aki tiszt csak megfordult a laktanyába, mind értesült róla, hogy itt fényképező ember működik. Abban állapotunk meg Vágó századossal, hogy ugyanúgy kelek, mint a többiek, reggeli eligazításra is ugyanúgy megyek, de utána külön munkán vagyok. A napos tud rólam, és mindenki tud, akinek tudnia kell. Az lesz a dolgom, hogy fényképezek, amire parancsot kapok, aztán előhívom, és megnagyítom. Mondtam rá, nagy baj van, mert nem szokott parancsra dolgozni a gépem. Észrevette magát a százados, és helyesbített. Természetesen azért mondta így, mert erre jár rá a szája, különben maga is rühelli ezt a szót. Tehát amit előre megbeszélünk.

Vasárnapi söröző

Első nekifutásként egyesített zászlóalj-támadást rendeztek tiszteletemre. Ami gépezet egy műszaki zászlóaljban létezik, és mozoghat, az mind kivonult a gyakorlótérre. Kiss őrnagy vezette az akciót, a zászlóalj parancsnoka, amiből egyenesen következett, az összes tiszt is itt volt.

Nagy blama lett belőle.

Fölállt a zászlóalj, meghatározták a támadás irányát, célját és eredményét előre, aztán megbeszéltük, hogyan tudom én mindezt beleterelni a gépbe. Mondtam, hogy sehogy. Van valahol egy Feszty-körkép, romokban, azt is túllépnénk méreteiben, ha egyben akarnánk látni az egészet. Úgy képzeltek, odaállok a gyakorlótér egyik végére, és a majdnem kilométer hosszú sort egy lövéssel elintézem. Időbe tellett, amíg meggyőztem őket, így még a kocafényképező se fényképez. Ha azt akarják, hogy ne vesszen kárba ez a nagy igyekezet, hallgassanak meg engem is.

Nehezen álltak rá.

Mondtam, a támadás súlypontjait kell külön-külön fényképeznünk. Itt van például ez a szerkezet, amelyik maga telepíti az aknákat. Külön személyzete van, csak rakogatni kell bele az aknát, ő pedig elülte a földbe. Ezt természetesen külön képben kell földolgoznom. Ha azt akarom, hogy a parancsnok is szerepeljen, akkor rá is külön képet kell szánnom.

Azt hiszem, evvel kellett volna kezdenem. Azonnal belátta az őrnagy, ezt csak így lehet megcsinálni, de azért ő egyszerre adta ki mindenkinek a parancsot. Két üres kocka volt csak a gépben, jó érzékkel, ide-oda ugrálva kétszer elsütöttem, aztán elkiáltottam magam a támadási lázban:

- Állj az egész!

A közönséges katonának több esze van, mint a fotósnek, tudja jól, azt a parancsot, amit őrnagy ad ki, azt egy tizedes nem fújhatja le, de azt is tudta mind, erre megy ki a játék, ezért egy pillanatig zavar keletkezett ugyan, de a végén mégiscsak megállt mindenki. Odavágtatott hozzám az őrnagy, majdnem szétduzzadó fejjel, és azt mondta, máskor ilyet ne csináljak.

- Könnyörgöm, elfogyott a film.

- Hogyhogy elfogyott?

- El szokott fogyni. Cserélnem kell.

- Miért nem cserélt előtte?

- Addig nem lehet másikat betölteni, amíg az előzőt el nem lőttük. Az ágyúnál is így van, nem?

- Nem szeretem a faksznikat, nagyon nem szeretem!

- Sajnos, a fényképezőgépeket faksznisra gyártották. Ezen én már nem változtathatok.

- Mennyi idő alatt tudja kicserélni?

- Maximum másfél perc.

Tíz perc pihenőt rendelt el. Mindjárt a nekiindulás után.

Az újabb rohamnál még szabadabban mozoghattam, és tizenkét fölvételig nem kellett újabb pihenőt tartanunk. Leadtam a megbeszélte jelet - diszkréten intettem az őrnagynak -, és kemény parancsra megint szünet támadt a támadásban.

Újra indultunk, de Vágó százados már nem akart mindenhol jelen lenni. Addig velem futott, velem guggolt, és ha én lehasaltam, mellém hasalt ő is. Most se látszott rajta, hogy kémnek nézne, csak élvezte a fölhajtást, és mutatni akarta, mindez egyedül neki köszönhető. Tetszett neki az is, hogy hamar beletanultam a regulába, és a szolgálati út betartásával rendelttem el a szüneteket, de a többi csak távolról követte. Az őrnagy pedig azt is elviselte már, hogy külön kapcsolatom kezd lenni egy-egy csoporttal, és ha lassítást kértem, vagy pillanatra való megállást a beállítás kedvéért, azt is hajlandó volt elrendelni.

Talán négy tekercset kaptam erre a föladatra. Amikor kivettem a gépből, a századosnak adtam át, és ez is tetszett neki. Együtt rohantunk be a laborra átalakított fegyverszobába is, hogy kettesével előhívjuk mindjárt. Mint a kisangyal, úgy várt, csöndben, amikor teljes sötétre volt szükségem a tanba való betöltéshez. Megkértem, mérje az időt, és föltétlenül szóljon tizenkét perc múlva. Hajszálpontosan dolgozhattam, nála precízebb fontoskodót nem találhattam volna. És amikor kivettem a fixirből is, ő csalódott legjobban.

- Jól látom? Nem sikerült? A szentségit neki!

- Nagyszerűen sikerült.

- Látom, őskáosz van minden kockán.

- Mert duplán van a film. Majd szétveszem.

Két kézzel kapott utána, kénytelen voltam leinteni. Majd én mutatom, különben nem tudunk róla képet nagyítani.

Amíg a másik kettőt is betöltöttem a tankba, sötétben csorgatta az elsőkre a vizet. Elmondtam neki mindent a közben lejátszódó folyamatokról, és ő hálával fogadta.

Szerencsém volt, minden kocka sikerült, és olyan képek lettek, civil helyen is elismerést kaptam volna értük. A tisztek viszont csodájára jártak. A szolgálati utat betartva először az őrnagy jött. Azt nem mondhatom, hogy elárasztott volna dicsérettel, hiszen a katona parancsra cselekszik, de azért hamar kibújt a szeg a zsákból:

- Megkérhetném valamire?

- Természetesen.

- Mikor érne rá legjobban?

- Szabad ember vagyok, tehát amikor rá szabad érnem.

- Behozhatnám egyszer a családomat?

- Fényképezésre tetszik gondolni?

- Csinálna rólunk egy sorozatot? A lányomról meg a feleségemről lenne szó, és természetesen rólam. Még nincsen családi képünk.

Abban maradtunk, vasárnap lenne a legjobb. A család is akkor érne rá legjobban.

Hajszálpontosan mentem eléjük - tízre beszéltük meg -, és hajszálpontosan ott voltak mindnyájan. Már-már kínos volt, ahogy kitüntetett figyelmességével az egész család. Kiválaszthattam a legsemlegesebb helyszíneket, oda álltak, ahová kértem őket. Gyönyörűen sütött a nap, ami fotós fondorlatot bele lehetett vinni a képbe, azt én belevittem, és arra is

vigyáztam, végig maradjon meg csevegő hangulatban a család. Először beálltak volna, mint a merev szentek, így viszont oldottság, sőt melegség sugárzott róluk. Nem siettem, de nem is húztam az időt. Körülbelül egy óra ment rá.

Ekkor ért a legnagyobb meglepetés. Elkészönt családjától az őrnagy, és meghívott egy sörre a kantinba.

Kínos fél óra következett. Nem akarok farizeust játszani, de ifjú korom egyetlen részegsége óta soha nem ittam, és se testem, se lelkem nem kívánta a sört. Sajnos, nem volt bátorságom megmondani neki, hiszen minden mozdulatán látszott, civil módon akarja meghálálni munkámat. Mentünk tehát sörözni, vasárnap délelőtt, 11-kor.

Mint a disznóól, olyan a kantin. Megtömve részeg katonával. Füst akkora, látni alig lehet tőle, és minden katonából ömlik az útszéli szó. Nyakig vörösödött az őrnagy, vagy talán tovább is, de én csak nyakig láthattam. Azt hittem, azonnal fölrobban, de aztán nyelt egy nagyot. A dülöngélő katonák kiguvadt szemmel nyitottak utat a pult előtt, aztán egy szempillantás alatt kipucoltak az ivóból. Ketten maradtunk, a kantinos nem győzött bocsánatot kérni, miközben lázas sietséggel itatta föl a bádogról a sörhabot.

Azt hiszem, legjobban ő haragudhatott ránk. Azért a két korsó sörért, amit elfogyasztottunk, neki elment teljes fél órája. Mert az őrnagy itt is a civil udvariasságot mutatta, és nagyot beszélgettünk, támasztva a pultot. Néha-néha bedugta a fejét egy katona, de el is kotródott azonnal, mint a farbarúgott kutya.

Valósággal meggyóna életét az őrnagy. Neki is kijelentettem, temetője van nálam a szónak, senki meg nem tudhat belőle semmit. Jó lenne most, ha visszaidézhetném, de nem tehetem. Köt a gyónási titok, mint a jó papot. Azért se haragudott meg, hogy én is elmondtam cserében bevonulásomkor tett fogadalmaimat.

- Az első: senki emberfiának nem verem a vigyázzmenetet!
- Pedig az hozzátartozik a katonasághoz.
- Vén vagyok a bohócságra.

Azonnal eszébe jutott minapi jelenetünk is. Vágó századossal kellett volna sürgősen szót váltanom, de az egy kupac tiszt közepén beszélgetett az udvaron, közel a kapuhoz. Késve vettem észre, hogy ott van az őrnagy is. Tudtam, hogyne tudtam volna, tőle kell engedélyt kérnem, hogy a rangban lejjebb lévővel szót válthassak, annak pedig, hogy megszólíthassam, mozdulatbéli előzményei vannak. Csattognia kellett volna talpam alatt az aszfaltnak. Az enyém nem csattogott, csöndben mentem, mint a cserkésző róka. Megszólítottam a végén az őrnagyot, kértem az engedélyt, de ő csípőre szaladt kézzel hátrált, és ezt mondta:

- Nem megy még magának az előljáróhoz való odamenés, tizedes elvtárs!
- Majd megtanuljuk, Őrnagy elvtárs. Kerek két hónapunk van rá.

Nyelt egyet.

- Tanulni kell, valóban.

Na, ettől kezdve elnézte, ha nem rengett lépteim alatt a föld. Persze, nem mondta senkinek, mások tehát nem tudhatták.

Ott volt például Czigány százados. Tanítani lehetett volna bohóciskolában, ahogyan ő vezényelt reggelente. Olyan vörös lett, azt hittük, azonnyomban megüti a guta, és úgy üvöltötte a vigyáztt, a szája is félrecsúszott, majdnem a füléig.

Napos voltam egyszer, protekciós napos. Hogy kéznél legyek, ha nagyon kellenék. Az egyik sógort kellett kikísérnem a kapuig, orvoshoz ment szerencsétlen. (Nem tudom, mondtam-e már, első évben mindenki koma volt, a második nyáron sógor lett, ezt a megszólítást hoztam el ide is.) Peckesen kísértem az udvaron, előre memorizálva a jelenteni valómat. Lópofájú az ÜTI, el voltunk készülve a legrosszabbra is.

El se kellett jutnunk a kapuig, előre kivették már belőlünk a vámot. Ott lődörgött az alakuló tér sarkán Czigány százados, de háttal nekünk. A regula szerint úgy kellett volna vernünk a vigyázzmenetet, mintha dróton rángattak volna bennünket, mert a két ember már egységnek, köteléknek számít, de úgy ítélt meg, úgyse figyel ránk, csöndben mentünk tehát. Amikor a hátával értünk elvágólag, még meg is pöccintettem a sapkám szélit, és félhangosan ezt is mondtam: ‘sten! Ami az Adjonisten becsületes rövidítése. Mintha őt rántották volna dróton, megpördült, és gutaütéses szájrágással parancsolta:

- Visszaaa!

A jó parancs mindig lényegre törő, és rövid. Ötöst kapott volna a parancsok vizsgáján. Tudtuk, mi a vétkünck, visszamentünk legalább ötven métert, és olyan üvöltéssel vezényeltem egyszem beteg seregemnek, ahogy a számon kifért:

- Zászlóalj, vigyázz! Fogadás balról, balra nézz!

Aki látta, elröhögte magát az egyszemélyes zászlóaljtól és a díszmenettől. Lópofájú is kidugta ábrázatát az ablakon. Czigány százados is észrevette a komédiát benne, tehetetlen mérgében csapott egyet a levegőben, és otthagyt bennünket.

Csoda történt. Lópofájú is gratulált az attrakcióhoz, és a beteg sógort első nekifutásra kiengedte. Azt se vette észre, hogy zokni sincsen a lábán.

Csak egy számmal volt nagyobb a kimenő nadrágja, eltakarta a lábát.

Ja, a lényegyet el ne felejtsem: családi nagydíjat kaptam az őrnagytól a fényképekért.

A kovács

Ritkán adódott, hogy napos voltam, de ez inkább csak az első hónapra igaz. Jó, ha kéznél van az udvari fotográfus, könnyebb előszólítani, mintha gyakorlaton lenne. Vágó százados elleni házon belüli aknamunka számlájára írható, ha mégis napos lettem, mert ő valójában azt szerette volna, ha reggeltől estig a laborban kotlom. Mások meg azt szerették volna, ha ugyanúgy ugráltatnak, mint a többi. A két „szeretem” között félúton van a naposság. Tudtam ugyan, hogy Czigány százados is benne van a dologban, két kézzel tekerte a fűröt Vágó ellen, és kapóra jött neki mindig, ha velem állhat rajta bosszút, de egyetlen szóval nem említettem a nevét, amikor panaszt tettem kétszeres kiszolgáltatottságom miatt.

Mélyen belegondolt a világ mikéntjébe, és csak ennyit mondott:

- Rendben van!

Attól kezdve csak akkor lettem napos, ha ő nem volt itthon. Legtöbbször nagyokat sétáltunk, tisztos távolságban a napi robotot végző társaimtól, de mindig úgy, hogy a fényképezni valókat figyelni tudjuk.

Leginkább séta közben gyónta meg az életét.

Ha nem sétáltunk, a laborban motoztam. Majdnem minden délelőttre akadt egy látogatóm. Leültettem, el-elmondogattam, most éppen mi a harci föladatom, de leginkább értelmesen hallgatnom kellett. Ahogy a jó horgász megrántja időnként a horgot, hogy mozgásban jobban ráharapjon a hal, úgy rántogattam néha a beszélgetés fonálát én is. Jóval később tudtam meg, amikor már újságíró voltam, a jó riporter szokása is ez. Megnyerni a riportalany bizalmát, és hagyni, hagyni, hogy kiöntse a lelkét.

Hol voltam én még akkor a riporterségtől?

Nagy kötet lehetne az akkori gyónásokból. Kötél is lehetett volna némelyik a gyónó nyakán, akár azonnal is, de a gyónási titkot természetesen én is megtartottam.

Őrnagynál magasabb rangú tiszt szervezetileg nem lehetett a zászlóaljnál, ha a parancsnok őrnagy volt, de szervezetin kívül azért akadt egy alezredes is. Lelkibeteg lett szerencsétlen, mert alig három évvel a katonák hivatalos nyugdíjkorhatára előtt még beiskolázták valamilyen főtiszti akadémiára a Szovjetunióba. Főtiszti kötelező gyakorlatát töltötte a csapatnál, ami lényegesen különbözött a mi mindennapi gyakorlatainktól. Neki semmi dolga nem volt. Meg is kérte a többi tisztet, ne ugráljon körülötte, vegye úgy, mintha itt se lenne.

Nekem azért elmondogatta, miket tapasztalt a tisztek körül. Jó megfigyelő volt, szépen lefőstötte mindet.

Azt is elmondta, családi házat vettek nemrég. Hiányzott neki az üllő meg a kalapács. Emeletes házban ha felet vert volna csak rá a vasra, már magára haragította volna az egész házat. Pedig ha ő, mint virtigli kovács, nem ölheti bele mérgét a kalapácsba, akkor megeszi a fene. Műhelyt ragasztott a családi házhoz, ha hazamegy, és nagyon szorítja a gőz a fejét, akkorákat kongat, az ég is zeng belé. Szent Péter inti majd, mennydörgések képében:

- Csihadj már, te kovács!

Lovat ugyan nem patkolhatott, mert ahhoz ló is kellene, finomabb kovácsmunkákra tért rá. Először vaskerítéseket, vaskapukat kalapált, a neki kedves tiszteknek sorban, aztán gyertyatartókat, falikarokat, mindenféle encsömbencsömöket. Az asztalomat is telerajzolta mindenféle szép mintákkal.

Érdekelt a kovácsszakma is, nem tagadom, de a kovács még jobban. A mi falunk kovácsa mesterien patkolta a lovat, húzta a ráfot a kerekre, megvasalta a kocsikat és a szekereket, ha tehette, mintákat is vitt löcsvasalásaiba, tehát törekedett is a szépre, de ilyeneket én azelőtt nem is láttam. Csak a rajzaiból lehetett volna kiállítás rendezni, és akkor az én asztalom is méltó helyet kapott volna.

- Miért lett katona, ha a vasat szereti?

- Nem teljes jószántomból. Kiemeltek. Azt mondták, énram a pártnak a haza védelmében van a legnagyobb szüksége. Az fájt legjobban, hogy a régi kovácscimborák meg se akartak ismerni. Várjatok, majd megmutatom én nektek, ki a kovács! Nem hagytam el a szakmát, inkább tovább fejlesztettem.

- Érdemes a még hátralévő három esztendő kedvéért főtiszti rangért gebeszkednie?

- Le se tojom a rangokat, bár, láthatja, olyan nagyon nem gebeszkedek most se. Sajnos, soha nem voltam abban a helyzetben, hogy a magam dolgában magam dönthettem volna. Olyan bolond a mi rendszerünk, mint az előző volt: akkor érzi jól magát, ha mindenkinek dirigálhat. Jobban lehet dirigálni egy főtisztnak, mint egy kisebbnek.

Nem folytatom. Ha még él, öreg kovácsként talán még tiszteli is valaki. Hogy főtiszt volt közben? Vagy elfelejtették, vagy megbocsátották neki.

Alaki szemlét rendeztek egyszer, végeredményben ezt akarom elmondani. Bőrünkön tapasztalhattuk mindennap, katonáéknál a legeslegfontosabb az alaki. Még a sapka levevésének is megvan a maga formulája. De hogy szemlével kiegészítve mi lehet, nem tudtam.

Azonnal transzba esett az egész sereg, amikor kimondták: alaki szemle lesz. Első nyáron az „esküvőnkre” nem készültünk nagyobb vehemenciával, mint erre, csak a ruhamosás maradt el. Igaz, itt patak se folyt.

Minden csizma aranyostisztára kipucullva, minden ránc simára kihúzkodva rajtunk. Gyors leltár a hátizsákban, egycsapásra kiderült, legalább nyolc embernek hiányzik a fegyvertisztító készlete. Mondjuk a rajparancsnok tizedesnek - tényleges katona volt megint -, ő meg azt feleli rá, hallgassunk, mert ilyesmiért akasztottak is már. Aki elhányja a holmiját, az az ellenséggel paktál. Gyanús lett most is a pasas, mondtam a többieknek, szerencsét próbálok, külön szemlét tartok. Engedélyt kértem, hogy visszaugorhassak a körletbe - csak nem tudom ezt az utálatos szót kikerülni most se! -, mert a vánkossom alatt maradt az egyik kapcám. Fejcsóválását avval ütöttem el, esteli altatóként szokott szerepelni életemben a kapca, azért maradt bent. Jót nevettek rajta.

Kapcát keresnem természetesen nem kellett, benn volt az a hátizsákban, de a Feri tizedes hátizsákját azért megvizitáltam hirtelen. A tényleges rajparancsnokokra nem vonatkozott az alaki szemle minden pontja, ott lógott tehát hátizsákja az egyedül nem emeletes ágyának a végén. Alig nyúltam bele, fegyvertisztító szerelékek tömegébe botlott bele a kezem. Megszámláltam, kitette a tizedes. Minek ennek tíz, amikor egyszer se tisztítja a csúzlóját? Gyerebácsihoz jelszóval magamhoz vettem hatot, és rohantam vissza, jelentvén, kapcáim száma immár teljes. A szerelékeket pedig add tovább, mert számár maradsz üzenettel küldtem tovább. Akinek hiányzott, hálás volt érte.

Ha el nem felejttem, szólok majd a rajparancsnok tizedesről, meg a másiktól még inkább, mert mindegyik méltó rá, hogy ki ne essen az utókor emlékezetéből, de most alaki szemle lesz, nem kalandozhatunk el. A szemle is az utókornak készült.

Ekkora gyülevész néppel még nem álltunk sorba. Aki a mi laktanyánkban élt és mozgott, mind itt volt. Sorakoztunk tehát vég nélkül szakaszonként, századonként, és besodrództunk a zászlóaljban elfoglalt helyünkre. Na, éppen ez a hely találtatott meg nehezen, de ez se a mi hibánk, hanem a tisztéké.

Ha ők tévedtek, mi ismételtünk, ez a demokratikus munkamegosztás.

Arra is itt ébredtem rá, mennyivel könnyebb civilnek lenni, mint katonának. Ha állok az utcasarkon, és jön valaki, akire oda kell figyelnem, egyszerűen felé fordulok. Ha elmegy előttem, esetleg követem tekintetemmel. Nézzük ugyanezt zászlóalji kötelékben! Föltűnik a láthatáron a leghivatalosabb főkatona. Ahhoz, hogy én mint egyesharcos is észrevegyem, kell egy főészrevező, aki a legbarbárabb üvöltéssel kiáltja:

- Zászlóalj, vigyázz!

Ha, mondjuk, Czigány százados a főészrevező, akkor oldalra szalad a szája, és akkora körtévé válik, tank is megfordulhatna öblében. Hogy mennyivel fut följebb az első z-től az utolsó zz-ig a vérnyomása, nem tudni. Mi tehát nem azt vesszük észre, hogy föltűnt valaki a láthatáron, hanem azt, hogy megint üvölt a Czigány, elkezdünk tehát vigyázni. Gyakorolni kell még, mert ez se megy egyszerre, ismételnünk tehát vég nélkül.

Az időnkéből futja, más dolgunk nincsen.

Azt is hozzá gyakoroljuk később, hogy honnan várható a főelőljáró, ez pedig úgy történik, hogy megint előtör az előző svádájú üvöltés Czigányból:

- Fogadáás jobbról, jobbra nézz!

Kottája van ennek is, de aki volt már katona, annak az idegeiben lakik benne a kottája. Ekkor indul el Foxi Maxi nagydobja, és Miklós trombitája, a Vakpali dallamára. Miklós komoly zenetanár, a színház korrepetitora, és kitűnő trombitás, Foxi Maxi pedig nem tudom kicsoda. Csak Foxi Maxi. Akkoriban kezdődött a televízióban a mesesorozat, egyidőben a Futrinka utcával. Ez a gombócemberke tehát a Foxi Maxi nevet kapta vissza nem térítendő kölcsönként, most pedig egy nagydobot a nyakába, mert állítólag zenekarban is dobolni szokott. De tessék elképzelni egy gombócembert, jó nagy hassal, akinek ráadásként nagydob is van a hasán. Eredetileg is olyan volt, mintha állapotos lenne, a nagydob már csak ráadás. Mintha a saját hasát verné.

Aki erre se röhögi el magát, az menjen inkább a fakírok közé alaki szemlére. Aki pedig elröhögi, az ismételjen. Egyetlen röhintés elég, hogy az egész zászlóalj mindent az elejétől kezdjen. Természetesen Foxi Maxi is. Miklós meg káromkodik magában, mert röhögve nem lehet trombitát fújni, és különben se szereti ugyanazt a műsort hússzor egymás után.

Jó két órát gyakoroltuk megállás nélkül, és sulykoltunk, mire fölcillant a befejezés rémséges lehetősége. Tudom jól, nem illik össze a vágyakozást is kifejező végre szócska a rémséggel, de megfejtéséhez még csak nagy ész se kell. Rettenetesen untuk már az egészet, ha tehát valóban föltűnt a magasságos szemlész bizottság, joggal sóhajtottunk föl: végre! De mert két órán át mást se hallottunk a kisebb tisztektől, mint letolást, borzalmas üvöltésekbe ágyazva, ugyanakkora joggal rémüldözhattünk is: a nagyobb tisztekkel még nagyobb letolások jöhetnek.

A rettegés azonban nagy úr, és furcsa jószág, legjobban azt támadja meg, aki elveti a magját. Szemmel láthatóan reszket például Czigány százados, mindkét lába egyfolytában remeg, és vitustáncot járnak ábrázatán a ráncok. Szájának minden vezényletskor történő kiöblösödése is remegéssel szalad tele. Innen már csak egy ugrás a világvége, teljes összeomlással.

Mindazonáltal rendben vigyázunk, amikor elhangzik a vigyázz, jobbra nézünk, és Miklós fújja a rezet, Foxi Maxi ráver a hasára, miközben megérkezik a teljes vezérkar, élén a kovács mesterrel.

- Jó napot, elvtársak!

- Erőt, egészséget, Alezredes elvtárs!

Hajszál híján beszalad a madzag, mert ezzel a ranggal mostanában nem találkoztunk szemtől-szemben, a megszólításig, de többen vagyunk, akik tudjuk jól, így a mi hangunk lesz az erősebb. Mond ugyan néhány okos szót is, de kihallani belőle, szívesebben verné most is az üllőt, nagykalapáccsal. Kérdéseket tesz föl, leginkább nekünk, vén legényeknek, és rámutatva választja ki a felelgető embereket: Ön, Tizedes elvtárs! Vagy: Ön, Örvezető elvtárs!

Elő-előfordult, hogy a felelet nem sikerült katonásan, tisztán, de nem kezdett el üvölteni, nem is marházza le az illetőt, közönséges civilhahotával fogadta, és maga mondta el a szabályos választ. Pillanatok alatt föloldódott minden feszültség bennünk, és ahelyett, hogy a guta ütögetne bennünket, vidáman röhögcséltünk. Van ez is annyira ragadós, mint a hisztéria, még Czigány százados is kegyeskedik elfelejteni savanyúuborkaságát, és méltóztatik elmosolyogni is.

Hogy mire nem képes az én kovácsom!

Talán mondanom is fölösleges, észrevett, és ki nem hagyott volna a játékból. Odalépett hozzám, az előttem állók természetesen szétnyíltak előtte, és a legártatlanabbal kezdte:

- Kérem a fegyverét, Horváth elvtárs!

Nem tizedes elvtárs? Annyira nem tiszteli a regulát, hogy képes családi nevemen szólítani? Nagyon tudtam, be kell mondanom ilyenkor a fegyver számát - géppisztoly volt már, nem puská! -, és hozzátennem: a cső üres, de én a számát nem a fejemben, hanem a fejemen hordtam. Tintaceruzával beleírtam a sapkám belsejébe. Hiába hangzott el előtte a pihenj vezényszó, akit megszólítottak, haptákba vágta magát, a haptákhoz pedig sehogy nem illik, hogy kalapoljon az ember. Belátom, vígjátéki figurává váltam azonnal, mert a legtermészetesebb mozdulattal lekaptam a fejemről a sapkát, kiolvastam belőle a titkos számot, és úgy adtam át: a cső üres!

A szemle egész népes farkaalja ott állt az alezredes mellett, de természetesen a rangban utána következő őrnagy tartotta legfontosabbnak, hogy megszólaljon. Ő is családi nevemet említette, jelezvén, tud igazodni a pillanatnyi helyzethez.

- Nem megy még magának a fegyver szabályos odaadása, Horváth elvtárs!

Csoda történt. Nem nekem kellett felelnem rá, az alezredes adta rá a választ:

- Nem baj, őrnagy elvtárs! Majd megtanuljuk. Arra való ez a két hónap.

Hajszálra ezt feleltem, amikor a kapu előtti gyülekezetnél enyhe feddést kaptam, amiért nem vertem a díszlépést. Egyik beszélgetős gyónáson elmondtam a kovácsnak, jó nagy röhögést váltva ki belőle, de nem gondoltam, hogy ennyire fejben tartja.

Nagyobb rendbontás is történt. Kezet is fogott velem, Czigány százados legnagyobb csodálatára.

Pitricsom

Helyismereti járatlanságom az oka, azelőtt azt se tudtam, hogy a világon van, pedig sokszor elmentem előtte. Hiába hasonlít hangulatában a lipityom-lapityom népdalos fordulathoz, semmi köze a kettőnek egymáshoz. Piccerfalva változatáról se hallottam természetesen. Pitricsom azonban van, és föltehetően unokáink dédunokái korában is lesz még, ahogy öregapánk ükapja idején is volt. Ha volt, hát volt, ha lesz, legyen is, de hogy mi hogyan kerültünk oda, az nem mindennapi.

Riadóval.

Sorakoztunk, a teljesnél is teljesebb fölszereléssel, fölvezényeltek bennünket egy-egy teherautóra. Végig a városon, végig a falun, jó háromnegyed óra múlva már kászálódhattunk is le. A tábor nem kellett megrohamozni, abból ítélve viszont, hogy fölállított sátrak között találtuk magunkat, éles eszünkkel azonnal kikövetkeztettük, az is meglehet, nem egy napot töltünk itt. Hogy hányat? Talán az se tudta, aki a kitelepülést elrendelte.

Nagy gyakorlatunk volt a tábori életből, mondom én, pedig ez legföljebb rám érvényes, meg Jóskára. Mások is lehettek táborlakók, de mi csak táborlakók voltunk teljes egy hónapig annakidején. Közben belőle könyvtáros lett, és kisleány, majdnem egy évig dolgoztunk is együtt.

Az is tábor, ez is tábor, ez az egy biztos. Abban is sátrak voltak, ebben is, ez is közös. Az ágyak itt se arra vannak rendszerezítve, hogy a csajkákat rakjuk rá. Csakhogy az tölgyfa-erdőben volt, nyár derekán, ez meg akácerdőben van, amikor virágzik az akác. Ha valaki élt már gyönyörűséget, azt tudja talán elképzelni, milyen hely Pitricsom.

Tünemény szép lenne, csak a katonaságot kellene kivonni belőle.

Nem akarom agyondicsérni a sereget, de ezt a földi paradicsomot is agyon tudja verni, akár egy otromba paranccsal is. Az pedig úgy terem, mint eső után a gomba. Mondjuk, az őzláb, ami egyébként az egyik legfinomabb gombája az akácerdőnek, itt az Alföldön. És itt van a réti tyúkgomba is, az erdő mellett, amit itt, ha jól tudom, szegfűgombának neveznek. Laposkúszás közben a leggazdagabb gombatermő sávokat dörzsöltük széjjel hasunkkal. Legszívesebben fenéken rugdostam volna magunkat ekkora értelmetlen pusztítás láttán.

Gyönyörű volt a tavasz.

Nekem kicsit bánatos is, de most leginkább azért, mert egy időre odahagytam sötétkamrává vedlett fegyverszobámat, gyóntató székével együtt.

A katonának arra sincsen gondja, a sok sátor közül melyiket foglalja el, komoly hadi elosztás gondoskodik róla. Ki a szálláscsinálója? Minek kellene azt tudnia? Lehet, hogy tíz évvel ezelőtt már itt volt, mert ez a tábor a mi laktanyánknak szinte állandó kitelepülési helye, mint az amerikai elnöknek Camp David.

Leginkább a szalmazsákon látszik meg az ilyesmi.

Az elsőszámú katonai törvény akkor is törvény, ha mindent készen kaptunk: a katona ténykedjen! Jobb lett volna, persze, ha elnyúlhatunk az erdőszélen, belebódulva az akácillatba, ahogy a méhek is belebódulnak, de prózaibb föladvatok várnak ránk. A honfoglalás napján az előző sátorlakók nyomait kellett eltüntetnünk. Úgy mentek el, mintha török ütött volna rajtuk: minden szemetet hátrahagytak. Nagy baj ebből se lehet, majd így hagyjuk hátra mi is a miénket. A természet örök körforgásába még csak porszem se pöccenhet.

Ennél is fontosabb azonban, hogy őrséget kell állnunk. Megtudhatja az ellenség, hogy nem üres már a tábor, és úgy elporolhat bennünket, arrul koldulunk. Milyen az őrség akácillatban? Napközben még csak hagyján, elálldogál az emberfia, de az éjszaka egészen más. A szerelem hónapja lehet ez sündisznóéknál, meg a többi állatnál, mert akkora szerelmi életet él az erdő, szegény árva őrsem azt se tudja, hová legyen tőle. A sündisznók mocorgása például úgy tűnik, mintha éjszakai támadást akarnának indítani a tábor ellen.

Áll a sógor a posztján, éjnek évadján, egyszercsak beleüvölt az ájerba: Állj, ki vagy? Gyanús, nagyon gyanús, mert a sündisznó rá se ránt. Törvényszerűen életbe lép a második fokozat: Állj, vagy lövök! Mivel a bolond sün erre se áll meg, eldurran az első lövés. Hatalmas lőtás-futás kezdődik, és a vér is megfagy az ereken: az ördög és az ellenség egymás kezét fogva nem alszik. Riadó az egész őrségnek, és hajszaal hiján az egész tábornak.

Az őrségünkkel egyébként már odabent is bajok voltak. A testvérlaktanyában is mi adtuk időnként, a mi katonánk került ilyenkor a gépek mellé is éjjeli pásztornak. Minden ellenség első lépcsőben a gépeket akarja megszerezni, ez tehát a legnagyobb felelősség. Jóval takarodó után menne az egyik sofőrkatona a kocsijához, mintha otthon lenne, mert állítólag benne felejtette a sapkáját. Föl se tűnik neki, hogy ott az őr. A mi őrsemünk szerint sapka nélkül is lehet aludni, és semmit nem tud az itteni népi szokásról, rákiált tehát egy nagyot: Állj, ki vagy? A sapkátlan katona ugyanúgy rá se ránt, mint most a sündisznó, és megy a maga kótyagos feje után. Egy szempillantás alatt eljut a mi emberünk a harmadik fölszólításig, és szégyen ide, szégyen oda, eldurrantja a gitárját, de úgy ám, hogy hajszaal hiján belelő a sofőrkatonaiba. Az, szerencsétlen, most már kapásból összezsínálja magát, és ugyanolyan lőtás-futás támad, mint most a sündisznóra rálövés idején. Mert ha lövés történt, arról jegyzőkönyvnek kell maradnia, és a töltennyel is hivatalosan el kell számolnia az őrnek. Egyenes következmény, hogy a sapkátlan katona törvényes keretek között bevonul a dutyiba, a durrantó katona pedig dicséretet kap, ha kényszeredetten is. Mert az ébersége olyan szilárd, arra építeni lehet, az biztos, de azért gondolhatta volna, nem az ellenség incselkedik vele.

Most, kinn az erdőben elmarad a dicséret, noha időbe telik, amíg tisztázódik, senki se támad, csak a sün szerelmes. Vagy éhes egy kicsit? Itt ez a sok ember, elszórta az ételmaradékot, arra körénk gyűlnek mindenféle apró vadak, egerek és bogarak, természetesen ott a helye a rájuk fölügyelő sünfajzatnak is.

Másnap délelőtt bemutató következik. Előáll Czigány százados, és elmagyarázza a tőle telhető legnagyobb bugyutasággal, hogyan kell szurkapiszzkafával aknát keresni, és hogyan lehet hatástalanítani. Tulajdon maga hasal bele a harmatos fübe, kezébe fogja a leginkább gerelyhez hasonlító piszkafát, aknának nevezi ki a legközelebbi tehénpalacsintát, és abban a biztos tudatban, hogy fölrobbanni soha nem fog, elkezdi körbeszurkálni. Magyarázza közben teljes lelkesedéssel, hogy az akna sugarasan és tölcser alakban robban, aki tehát jó hosszúra fogja a pálcáját, akármekkorát durran is a rosszul megszúrt akna, legföljebb a dobhártyája szakad meg, és a szívverése áll el, de más baja nem lehet. Szokni kell az egészséget, és tudni a kottáját, ez a titka.

Kikészített a lába elé egy igazi aknaimitációt is, fából készült harckocsiaknát, és azon magyarázza el az élesítés elhárítását. A legkedvesebb kedvest se simogathatja a katona akkora gyöngédséggel, amekkorával a földmorzsákat letakarítja róla, megkeresi a gyutacsot, visszadugja a csapszeget, kitekeri az aknából, és akár füttyülve mehetne a következőhöz, ha lenne még egy tehénlepény a közelben.

- Követelmény, elvtársak, hogy félteni nem szabad. Megértve? Van kérdés?

Kérdés mindig van. Az értelmes ember olyan, mint a gyerek: mindig kérdez.

- Csak azt szeretném megkérdezni, hová lett Százados elvtárs jobb kezének a középső ujjja?

Nekivörösödik, és töredelmesen bevallja, egy akna gyutacsa vitte el.

- Köszönöm, más kérdésem nincsen.

Kérdés nincsen, de a felelet hosszúra nyúlik még. Mint hadfi a hadfival, úgy beszél velünk a százados, mindegyre hangoztatva, hogy félni nem szabad, mert semmi veszély nem fenyeget. Meg nem állhatom megint:

- És ha a szomszéd szúr mellé?

- Akkor sincsen. Úgy van kisakkozva az egymástól való távolságuk, hogy a körkörös és tölcséresen robbanó akna semmi kárt nem tehet senkiben. Mert maga, természetesen, hasal, és nem áll.

Azt is elmondja újra, hányféle telepítési rendszer van. Már az egyetemen megtanultuk, de ismétlés a tudás anyja. Ha rájön az ember a nyitjára, mérget vehet rá, az összes többi is úgy van. Tehát csak az első lépések nehezek.

Mi természetesen okvetetlenkedünk. Ha mi telepítenénk, a legszigorúbb rendbe is beleültetnénk néhány kóbor aknapalántát, hogy a fölszedni akaró ellenséget halálosan megtréfáljuk. Kisakkozza, hogy ott kellene lennie a következőnek, és miközben odakúszik hozzá, szépen rákúszik az élesített fattyúra. Hangos cáfolat következik: egyetlen ellenség se teheti meg, mert soha nem tudhatja, mi lesz a csata vége. Ha ő nyerne, neki kellene elvégeznie az aknamentesítést, és akkor saját csapdájába, vagy saját selejtjébe esne bele. Maga alatt robbanna föl a kóbor akna.

Hisszük is, meg nem is. Mert pusztá tévedésből is elmehet akárki a mennyek országába, vizitre. De a legbiztosabb: amíg kérdezzünk, addig se kell piszkálódni. Majdcsak fölszáll a reggeli harmat!

Úgy belejöttünk az aknaszedésbe, mint azelőtt a célratartásba: kerek egy hétig alig csinálunk mást. Egyszer ugyan elmehettünk az erdő túlsó szélére is, Csikójárásra, nem aknát szedni, telepíteni. Úgy elültettük mindet, felét se találtuk meg később. Márpedig az aknával is el kell számolnunk, akkor is, ha fából van. Szerencsére az elsőszámú hadparancs mellett - hogy a katona ténykedjen - van egy második is: a katona legyen leleményes. Azonnal kiderülne a trehány munka, amikor visszavisszük a raktárba a ládába rakott, aranyostisztára megpucult aknákat, ha nem fondorlattal csinálnánk. Minden ládának a legközepéből hiányzott annyi, hogy hajszálpontosan elszámolhattunk vele.

A napokban jártam arra megint. Tanúsíthatom, a huszonhét év alatt se kelt ki egy se.

Piros pünkösöd napján is harmatot feküdtünk. Másnapján is. Egész héten. Föl is robbantunk volna, ha igazi aknákkal dolgozunk, egészen biztos, de a tehénlepény még mindig nem robbant. Nyakig voltunk az aknaszedésben akkor is, amikor megint jött a riadó.

- Hát ez meg mi?

Akkora örömmel pucoltunk, mintha könyv nélkül tudnánk az egészséget. Azok a piszkos és mocskos imperialisták megint bele akarnak köpni a levesünkbe? Éberségünk azonban a régi, incselkedése most se sikerülhet: villámgyorsan hagytuk el a pitricsomi gombamezőt. Mindent hátrahagytunk, rohantunk a megye másik végébe vasúti hidat robbantani.

És ezt tessék szó szerint érteni. Nem a víz fölöttit, de csak kivételesen nem, mert ki az a bolond, aki felelősséget merne vállalni, hogy nem esz bele bennünket a fene a folyóba? Jobbról is, balról is hosszú ártéri híd vezet a mederhídhöz, gyakorlási célra az is megfelel.

Gyerekfejjel ezt is élveztük volna, mert rettenetesen izgalmas lehet kötélhágcsón mászkálni, híd alatt bujkálni, és közben trikettőből csomózott kötegeket kötni talpfák aljához, vas-szerkezetek oldalához, de mi most is inkább szídtuk a nyájas utasok alfelét. Csak egy ugrás a hídtól az állomás, odamenet még mindenki beugrott a budiba, és ráncsorgatta a levét, a visszafelé jövő vonaton meg azok tették hajszálra ugyanezt, akik sokat vártak az állomáson, de nem volt gusztusuk az állomási klozettra. Miközben szakszerűen kötözgettük a trikettőt, ki kellett találnunk valamit a csorgások és potyogtatások ellen is. A katona természetesen leleményes, a második fordulónál már tudtuk, a pillér melyik oldalára kell húzódnunk, ha befelé megy a vonat, és melyikre, ha kifelé jön. Hogy a nagy munkától el ne vonja mindez a figyelmünket, őrszemeket állítottunk megfigyelői minőségben, akik előre jelezték, ha jött a vonat.

A kötélhágcsók nekünk is tetszettek. Fortély a van, hogyan lehet fölkapaszkodni rájuk. Kaszkadőrökké váltunk mi is képzeletben, és éppen filmforgatáson voltunk dublőrként. A történetet kitalálni se kellett hozzá, adva volt: jön Vadkelet egyetlen vonata, titkos rakománnyal, mindenáron föl kell robbantanunk.

Mindjárt más a leányzó fekvése, ha újra gyerek tud lenni az ember.

Nem tudtuk még, mi lehet a levegőben, de valaminek lennie kell, az biztos. Annyira hirtelen rendelték ide bennünket, már az föltűnt, de vége is hirtelen lett a gyakorlatnak. Nem azt sajnáltuk, hogy ki se próbálhattuk gondosan fölrakott trikettőinket, mert annyira hígvelejük nyilván nem voltunk, hogy jól működő hídnak akár kicsike darabját is romokban szerettünk volna látni, de zavart bennünket, hogy gyorsvágóban kellett összecsomagolnunk is. Mint a fejünk fölött eldübörgő hasmenés, úgy kapkodtuk össze a kötélhágcsókat, álgutacsokat, gyújtószinórokat és villanydrótokat, mert megint parancs érkezett. Még indulás előtt megkaptuk legújabb beosztásunkat is: mi a helyőrségi fogdát, őrizésre.

Ha pánik nem is tört ki közöttünk, meglehetősen nyugtalanság azért történt. Csak nem világháború? Azonnal nyilvánvaló lett előttünk, a ténylegeseknek valahová igen gyorsan kell elmenniök. Vagy már el is mentek, csak az őrség maradt vissza, amíg le nem váltjuk őket?

Hogy a pitricsomi holminkkal mi lesz, nem is gondolhattunk rá.

Bent, a helyőrségi fogda elpuculó őrségétől tudtuk meg, árvíz tört rá az országra, oda vitték a ténylegeseket. A műszaki katona aranyat ér ilyen helyen. Messze van az árvíz, a mi családunkat nem fenyegeti veszély, kezdtünk leereszteni egy kicsit, mint a kilukadt futball-labda.

Öt perccel beérkezésünk után már porkoláb voltam a fogda folyosóján. Jobbról is, balról is cellák nyíltak, tizenöten-húszan is voltak egyben. Felsőbb parancsra időnként kijöhettek az udvarra, cigarettára, kicsike mozgásra. Szánalmas látvány volt kivonulásuk is, beteretésük is. Mindegyiknek hátul a keze, hogy én, mint ő, azonnal észrevegyem, ha támadni akar. A széles folyosó másik oldalán kellett vonulniok, libasorban. Hervatag arcú legények, nem is nagyon akarhattak ők támadni. Mielőtt azonban megkapták volna bűdös bagójukat, külön tortúrákon estek át. Egy pökhendi kölkök üzött csúfot belőlük, kiskutyaként „szolgáltatva” velük. Hol föl kellett ugraniok hátratett kézzel a cigarettáért, és szájjal kikapni a kézből, hol meg úgy odavágta a lábukhoz, majdnem szétmállott közben. Tülekedniök természetesen tilos volt, de szinte valamennyi rávetette magát.

Nekem ebben nem kellett résztvennem, de végeredményben részt vettem, mert az én fegyveres védelmem alatt pökhendiskedhetett amaz, akiről szintén nem tudtam, kicsoda. Minden kivonuláskor fölvonult a készség is, tisztas távolságban szinte sorfalat állt, de csak az tudta, miféle szerzetbe csöppentünk, aki tényleges korában már megfordult hasonlóan.

Szünet után azonban magamra maradtam, jobbról-balról a cellalakókkal. Ki tudja, kerülök-e még ilyen helyzetbe, ki nem hagyhatom, elkezdtem egymás után mindbe beszólogatni. Hát te mit vétettél, édes fiam?

Berúgott az egyik otthon, és elfelejtett visszajönni. Én is járhattam volna így is, amikor katonaszökevénné nyilvánítottak. A másik sofőr volt, és kihelyezésen - a táborozás katonai műszava a kihelyezés - magánembereknek fát fuvarozott az erdőről. A harmadik visszaesőként verekedett. Mind ítélet előtt volt még. Mire a negyediket is kérdezhettem volna a tényérnyi kis kémlelőn át, elsötétült a folyosó.

A kút is akkor sötétül el, amikor valaki behajol a kávéjában. Fényt csak a végéről kaphatott, könnyű volt kitalálnom még odafordulás előtt, valaki beállt az ajtóba. Az a csontbőr százados volt, akit látásból ismertem már. Ő parancsnokolta a rabkatonákat a városban akkor is, amikor az első zebrákat fölföstötték az utcasarokra. Se jó, se rossz véleményem nem volt róla, de meglepett, hogy ő ennek az egész rabszállásnak a parancsnoka. Nem tudhattam, eredetileg mit akart, de amikor meglátta, hogy én tiltott dolgot cselekszem, megállt, és pár pillanatig szótlanul ott is maradt.

Természetesen nem tehettem, hogy az őrség összes szabálya szerint rászóljak, és hívjam az őrparancsnokot, itt az őrzés teljesen egyirányú volt, csak a bennlevőkre értődött. Ő meg csak állt, és nézett. Azt se tudom, összehúzta-e a szemöldökét, mert saját árnyéka eltakarta csontos arcának vonásait, de erősen hiszem, jól összehúzta. Aztán fogta magát, és elment.

Vártam, jön-e a váltás azonnal.

Nem jött.

Amikor azonban letelt az első két órám, és szabályosan leváltottak, mondták a többiek, jelentkeznem kell a parancsnoknál. Jövendőlniök se nagyon kellett, magam is gondoltam, ezt megint nem úszom meg, és az is megeshet, néhány perc múlva belül leszek a zárkaajtón. Nyilván nem azzal a szándékkal, hogy nyugodtan kibeszélgethessem magamat velük.

Szerencsém volt, végrendeletet nem csináltam.

Belépek a szobába, egyedül van benn. Szabályosan jelentkezem. Rámtámadt rögtön:

- Remélem, tudja, miért hívtam.
- Sajnos, fogalmam sincsen róla.
- Nincsen? Mondja, maga marhának néz engem?
- Százados elvtársnak jelentem, mivel eddig csak látásból ismerhetem, ilyen durvaság meg se fordult a fejemben.
- De azt azért tudja, remélem, hogy ezért hadbíróság jár!
- Nem tudhatom, miről van szó.

Most már üvölt a csontbőr:

- Ne játssza meg itt a bazári majmot! Megsértette a szolgálati szabályzatot, beszélgetett az őrizetére bízott őrizeteseikkel.

A szóismétlés ugyan nem vallott stilisztára, de hajszála így történt, és rendes körülmények között le se tagadhatnám, de hol vagyunk a rendes körülményektől? A mostani körülmények azonban hajszálpontosan egyeznek azokkal, amikor a katona esze vág, mint a borotva.

- Valami nagy tévedés lehet a dologban, Százados elvtárs! Ez nem igaz.

Most már mennydörgés volt minden szavában.

- Nem igaz? Meghazudtol, szemtől szembe?

- A világ minden kincséért nem mondanék ellent, ha csak egy csöpp igazság is lenne benne. Ha kívánja, be is bizonyítom.

Furcsa és torz lett az arca. Mint a rókáé, ha vadkörtebe harap.

- Kíváncsi vagyok, mit tud kitalálni!

- Magam mentésére semmit nem kell kitalálnom, mert nem követtem el semmit.

- Magam láttam, tulajdon két szememmel! Az ajtó előtt diskurált az őrizeteseikkel.

- Százados elvtárs, engem nem láthatott.

- Nem érti, hogy láttam?

- Szavait, sajnos értem, de tévedés lakik bennük. Hadd utaljak a szolgálati szabályzat idevágó pontjaira.

(Vékony jégre merészkedtem, bármikor leszakadhat alattam. Egyetlen mondatot nem tudtam a szolgálati szabályzatból. Soha a kezemben se volt, és most én hivatkozom rá? De ha ő avval kezdte, miért ne folytathatnánk avval?)

- Utaljon rá!

- Ha úgy lett volna, ahogy Százados elvtárs mondja, a szolgálati szabályzat értelmében engem azonnal le kellett volna váltania. Nem váltott le, tehát nem igaz.

Váltótáncba kezdtek orcáján a színek. Ha tartja az emelt hangot, azonnyomban megüti a guta.

- Pusztulj előlem, te csavargó! Te jogász vagy?

- Remélem, nem komolyan mondja, Százados elvtárs. Kénytelen lennék panaszt tenni. Egyébként közönséges tanár vagyok csak, nem jogász.

Az akácillatú Pitricsomtól, hej, de messzire jutottunk! Üldöz a balsors, hajszálon múltott, hogy nem lett megint fogda belőle.

Telefon

Most jött igazán a kutyára dér, noha nyakig jártunk a tavaszban. Nem is tudom, mi lett volna a laktanyánkkal, ha mi nem lettünk volna. A ténylegesek a Dunán védekeztek árvíz ellen, nem maradt más hátra, az egyik őrséget letettük, vettük föl a másikat. Az a cél, hogy belőlünk kiváló műszaki katonát faragjanak, végképp elhomályosult. Az én külön célom is háttérbe szorult, ami a hadsereg fotóval való megegyezését illeti. Ha napos voltam, azért nem mehettem a sötétkamrába, ha őrségbe mentem, akkor meg azért.

Halovány remény azért mégis maradt. Egyetlen kivételtől eltekintve igazi őrséggel nem volt dolgom. Legtöbbször fegyvertelen kapuőr voltam.

Azt kérdezi Dibó őrmester: ismerem-e a rendfokozatokat? Mondom neki, egyet-kettőt láttam már. Azt is tudom például, ha valakinek nagyon fénylik a vállapja, nagy kutya lehet.

- Ez az! Ne is mondja tovább! Aki ennyit tud, az már nagyon jó katona. Na, figyeljen jól! Kiáll a kapuba, nyakába akasztja a távcsövet, és figyel. Ne mindig a lányokat, mert az nem visz jóra, időnként a villamosra is legyen ideje. Amikor a fényesvállú pasas leszáll a villamosról, akkor szól nekem. Megértette?

- Kicsit bonyolult, de fölfogtam azért.

Máris elővette különbejáratú maroklöfegyverét, a mindig zsebben hordott csúzlit, és elkezdte lövöldözni a verebeket. Ott zsinatoltak mindig a kapusszoba fölött, és máig nem tudom, hergelte a verébzaj, vagy csábította csak, de mindig azokat vegzálta. Másik zsebe géppisztolyból kilőtt golyókkal volt megrakva, komoly katona nem lödözhet kavicsal. Mindig volt embere, aki kikapargatta a lőtér golyófogó sáncából, mert a még igazibb katona arra se vetemedhet, hogy maga gyűjtse a passzióra valót. Pocakja akkora volt már, az egyszerű lehajlás is nehéz testimunkának számított nála. Ha bement az ajtón, fél óráig a pocakja ment csak, és utána következett ő maga.

Jönnek tehát a fényesvállúak, és én rendre szólok neki. Mindig kihúzza magát, kisimítja derékszíja körül a ráncokat, hogy legkényesebb pontján, a pocakja körül teljes legyen a rend, kidugja a fejét a kikapun, és vagy azt mondja, ez lúszar csak, nem érdekes, vagy azt, hogy rendes gyerek vagy, édes komám, most nagy egeret fogtál. A nagy egerek elé aztán odavágódott, hogy rengett belé a hasa, és táncolt fején a sapka, beadta a jelentést, és elkísérte a kapusszoba sarkáig.

Ahogy elment a nagykutya, máris reszkethettek a verebek. Amikor nagyot koppant valamelyik alatt az ág, behúzott az ájérba: hú, azannyát! Majdnem eltaláltam!

Tudtommal egyet se talált el. Lövési eredménye hajszálra megegyezett az enyémmel.

Elmúlt a reggel, amikorra minden tisztnek be kellett érkeznie, délig túl nagy forgalom nem akadt. De a dél mindig nagy élvezeteket hozott.

Majdnem olyanok voltak a tisztek, mint az a sofőrkatona, melyik csak úgy egyszerűen menni akart a kocsijához éjnek évadján, mert benne felejtette a sapkáját. Lezserségben fölvették volna a versenyt akárkivel. Jön például egy rövidnadrágos pasas, és mintha ott se lennék, menne befelé. Mondom neki, ácsi! Hova, hova? Megütközik, és azt mondja, még soha nem látott itt. Kinyilvánítja tehát, hogy én vagyok itt törvénytelenül. Mondom neki, kvittek vagyunk, mert én se láttam, és ha őszinte akarok lenni, nem is akarom többet itt látni. Még jobban megütközik, és azt vágja rá, hogyan merek én vele így beszélni? Én meg azt felelem, benne van a zsoldomban ez is. Megkérdezi rókaképű ábrázattal, tudom-e, hogy ennek a

laktanyának ő a parancsnoka. Legszívesebben elszíszenttettem volna magamat, mint Dibó őrmester: hú, azannyát! Majdnem eltaláltam! Inkább azt mondtam neki, soha nem hallottam róla, de ha be akarnék menni, én is ezt mondanám. Ha lúd, legyen kövér! Dokument, jeszt?

Milyen az ember? Eszembe se jutott, hogy én is álltam, ha nem is egészen így, kapu előtt, bebocsátásért esedezve.

Könyékig turkál egyszem rövidnadrágja minden zsebében, de semmi használhatót nem talál benne. Kér most már, értsem meg, ebédelni jár be mindennap, egyébként szabadságon van. Megint mondom, én is erre terelném a szót, ha be akarnék menni. Elkezd pattogni:

- Hívd a kapuparancsnokot!

Nafene! Már tegeződünk? Kapásból visszategezem:

- Nekem te ne dirigálj, édes öcsikém!

Tátva marad a szája.

- Állj csak oda, oldalt, majd ha kedvem lesz, szólok.

Jön a másik, szintén nyári lengében, melléállítom. A harmadikat is, negyediket is. Irtózatosan tud zsinatolni a négy ember, lekörözik a verebeket is. Nem csúzlizom le őket azonban, csak rájuk szólok:

- Csöndesebben nem lehetne, uraim?

Nem tagadom, előnt a gyönyörűség, ahogy végignézek rajtuk. Jönnek, persze, szabályos belépővel is, meg is kéretik oldalágilag mindegyik, szóljon a Dibónak, mert kettőbe lesz vágva, de ebbe én nem szólhatok bele. Amikor kicsi hézag támad a déli ostromlók között, akkor megyek be Dibóhoz, aki az ágyon húzza a lóbőrt. Megrázom, mint Krisztus a vargát, horkant három gyorsat, és bambán kérdezi:

- Mi az, mi történt?

Mondom neki, mindenféle gyanús alakok akarnak bemenni, de megnyugodhat, nem engedtem be egyet se. Nagyobbra szalad a hú a szájából, mint amikor verébre vadászik:

- Hú, a Krisztusát! De nagy barom maga!

Kivágódik az ajtón, és majdnem hátraesik. Valóban a laktanyaparancsnok áll az élen, ételhordóval a kezében, és sorban következnek az ilyen-olyan törzsfőnökök, meg másfajta parancsnokok, de a szolgálati utat betartva csak az első mer pocskondiázni, de az irtózatosan. Kénytelen voltam közbeszólni, ami önmagában is halálos véték:

- Csak a kötelességemet teljesítem.

Dibó őrmester fejéből talán egész hétre kiszállt az álom, legalábbis azt hittem, és erős fogadalmat tett, még a máj napon kiigazítja a fejemben a srófot, mert szemmel láthatóan meghibbantam. Elvonult a hadnép, tovább zsongva, de most nem a csúzliját veszi elő, hanem engem. Maga elé állít, rettentő keményen. Elibe állok a biztos kivégzés tudatával, de a nyakazás most is elmaradt. A katonai körökben legnagyobb szóbeli dicséretet kaptam, kénytelen vagyok szó szerint ide idézni. Bocsánatot kérek érte:

- Hú, de fasza gyerek vagy, egykomám! Az életben nem táncoltatták meg ennyire őket!

Eljött a délután, egyszercsak szól a telefon. Illetve nem szól, csak csörög. Tudom a szabályos jelentkezés módját, de mivel ez nem szól semmit, én se szólok bele. Rámreccsen a kagyló, de igen ordinaré módon: nem tud jelentkezni? Belém áll az ördög, lecsapom. Akárki borja vagy,

velem így ne beszélj! Villámgyorsan csörren megint az asztali patkányfogó, belesúgom, mint a szerelmes postáskisasszony:

- Halló, halló...!

Még nagyobbat reccsen:

- Szabályosan jelentkezzen!

Megint letettem. Megint csörren.

- Idefigyeljen, maga marha! Én tanítsam meg a katonai fegyelemre?

Senki nem ítelt engem arra, hogy ilyen beszédet hallgassak, megint letettem. A folytatást tudják már: megint csörög, mintha kézigránátot tettek volna alá. Megint elővettem postáskisasszonyi bűgásomat, de most messzebbre tartottam a fülemtől, mert dobhártyám került volna veszélybe. Amikor már kikáromkodta magát, megsúgtam neki, megint gerlicebűgással, hogy akárkinek nem jelentkezem be, galambocskám. És megint technikai szünetet rendelttem el.

Néma csönd a válasz. Azt hittem, tankba vágta magát, és jön, megostromolni engem. Játszik a fantáziám, nem ez történt. Kicsi szünet után megint csörög, fölveszem, hát mit hallanak füleim?

- Itt Boros százados beszélek!

Sok ez egy centivel, a beszél is elég lenne, ha jól tudna magyarul, de ne tartsunk most nyelvtanból órát. Még föl is ugrottam, úgy jelentkeztem:

- Százados elvtárs, Horváth tartalékos tizedes, jelentkezem.

Nyelvtanilag ez se tökéletes, de katonailag a legjobb.

- Na, ide figyeljen! Azt üzeni Vágó százados, hogy reggel hétre legyenek a fényképek a kapu-ügyeletésnél.

Kapásból rávágom:

- Nagyon sajnálom, de abból nem lesz semmi.

- Hogyan beszél maga megint énvelem?! Ez parancs, megértette?

- Értem, hogyne érteném, de ághághatatlan akadályai vannak. Jobb, ha előre megbeszéljük.

- A parancs az parancs!

- Kötelességem bejelenteni, ez a parancs kivihetetlen.

- Maga ne dumáljon, nincsen nekem arra időm.

- Azért elmondanám. Itt vagyok a testvérlaktanyában, és nem a sötétkamrában.

- Tudom, azért kerestem ott. De délután négykor leteszi a szolgálatot. Mehet egyenesen a sötétbe!

- Sajnos, nem tehetem.

- Ne nyavalyogjon annyit! Miért ne tehetné?

- Utamban áll a szolgálati szabályzat.

- Ezt hogy érti?

- Írva vagyon, eddig meg eddig nem lehet szolgálat után vezényelni a katonát. A fotózás különösen megterhelő munka.

- Akkor mi lesz?

- Nem lesz semmi.

- Nem érti, hogy ez parancs?

- Tudnék áthidaló megoldást. Az Ön által magadott időpontra kapok egy „beutalót” a sötétkamrába. Tehát reggel hétre. Igyekszem, hogy ne kelljen sokat várnia rám Vágó századosnak.

Másnap reggel hétkor szólt a napos, menjek a zászlóalj-irodába.

- Jól elrántják a nótákat, nyugodj meg!

- Nincs is nekem nótám, te is nyugodj meg, Sógor.

Egyenesen a sötétkamrába mentem.

Tíz óra körül lehetett, amikor hallottam, katonáéknál is szokatlan keménységgel koppan a flashter, és különszobám felé tart. Ideges kopogtatás az ajtón. Soha nem láttam még, most jöhetett vissza szabadságról, de kitaláltam: ez a Boros. Kiszólok, teljes civiliséggel:

- Ki az?

Gorombán felel, de a tegnapi telefon óta semmin nem csodálkozom már:

- Nyissa ki!

- Sajnálom, uram, de akárkinek nem nyithatom ki. Parancsom van rá.

- Az én parancsom meg az, hogy nyissa ki!

- Tudja mit? Nem nyitom!

- Itt Boros százados. Nyissa ki!

- Az más! Néhány pillanat türelmet kérek. Be kell előbb csomagolnom a fotópapírokat.

- Igyekezzen, igyekezzen!

- Talán kitört a háború?

- Ne magyarázzon, siessen!

Gondoltam, hadd hallja ő is, mennyire igyekszem, odaálltam az ajtó belső feléhez a piros csomagolópapírossal, és elkezdtem dörzsölgetni. Jó kiadósan dörzsöltem.

- Meddig szöszmötöl még?

- Azonnal nyitom.

Kicsit még vártam, aztán kinyitottam. Böszült bikaként vágódott be rajta. Haptákba vágtam magamat, és szabályosan jelentkeztem.

- Miért nem nyitotta ki, azt mondja meg!?

- Bocsánatát kérem, de igen egyszerű oka van. Az ajtón nem látszik át a csillag. Még akkor se, ha három van belőle. Többször volt szerencsém megkérdezni, ki van odakint, de csak sokára kaptam rá feleletet.

Sarkonfordult, és bevágta maga után az ajtót. Én meg ráfordítottam a kulcsot.

Tudtam, ezt se úszom meg, de nem ilyen fordulatra számítottam. Tíz perc múlva ugyanaz a flaszterropogás, de ezerszer enyhébb kopogás az ajtón.

- Ki az?

- Boros százados vagyok, legyen szíves, engedjen be.

Mi történt itt? Tíz perc alatt kicseréltek egy embert? Kicsi filmet vett elő:

- Szeretném megkérni, hívja ezt elő, legyen szíves. Most jöttünk haza szabadságról, ott készültek a fölvételek. Hallottam Vágó századostól, nagyszerűen dolgozik.

- Köszönöm az elismerést, de nagy baj van.

- Mert nem katonai?

- Dehogy azért! Tessék nézni, én itt nagyfilmre dolgozom, a hívótankom is arra való. Legalább korrekszalagból kellene másik hozzá. Azt viszont megígérem, ha előhívhatja az Ofotértnál, a képeket kidolgozom kívánsága szerint. Három forintért előhívják, az talán még belefér a nyaralási keretbe.

Ezt az embert valóban kicserélték. Még kezét is nyújtott, amikor elköszönt.

Sajnáltam nagyon, mert valóban bevitte előhívni, de semmi nem volt rajta. Soha le nem mosta volna rólam a vádat, ha nálam derült volna ki mindez.

A kapuőrségre azonban vissza kell még térnem. Jól elbogarászott, illetve elcsúzlizgatott napközben Dibó őrmester, de estére kelvén nyugós kezdett lenni. Iszogatott is valahol, mert látszott néminemű pirosodás az arcán. Edzett ivónál pedig akkor kezdett ez meglátszani, amikor már tele van. Kötekedett egy darabig, ugráltatott, aztán kijelentette, torkig van az egész hadsereggel. Itt minden nyápic tisztecske azt akarja, hogy a seggit is őrmester törölje ki. Hát mit képzelnek ezek? Még a fenekükön volt a tojáshéj, amikor ő már a hazát védte. Hogy nem lett tiszt? Mert nem is akart tiszt lenni! Ő mindig ott akart lenni, ahol a legfontosabb dolgok eldőlnék. Mi van rábízva egy századosra? Hogy tovább harsogja az őrnagy parancsát, semmi több. És az őrmesterre? Az egész hadsereg kosztja, ruházata, fegyverzete. Őrmester nélkül összecsuczlana az egész vercájg, ezt vegyem tudomásul.

Tudomásul vettem. Italos emberrel civilben se szabad kötekedni. Ott ült az asztalnál, ahol azelőtt én ültem. Máshol nem volt hely, leültem az ágy szélére. De amíg az asztaltól az ágyig eljutottam, rámordított:

- Sehova! Nem mész sehova!

Intettem szép szóval, ne tegezzen, mert kénytelen leszek visszategezni.

- Engem, te? Te, koszos tizedes? Eltaposlak, mint a svábbogarat, ha sokat jár a szád.

Odaálltam elé, amennyire terjedelmes pocakja megengedte, megfogtam a gramancát, meg-ráztam, és ezt mondtam neki:

- Apró öltésekkel úgy bevarrom a szádát, ha a pofádat be nem fogod, hogy édesanyád se szedi ki belőle a fércet.

Bonyolult lehetett neki a hosszú mondat, de a rázást megértette. Kijelentette, ő már fáradt, lefekszik.

- Ágyazz meg!

- Nem az ágyasod vagyok! Ágyazz meg, ha aludni akarsz.

Eltántorgott az ágyig, ráesett valósággal, aztán nyújtja a lábát fölfelé:

- Húzd le!
- Csizmahúzónak se szegődtem be hozzád.
- Csizmában nem alhatok!
- Semmi közöm a csizmádhoz.

Fektében elkezdett kotorászni a pisztolytáskája körül.

- Lelőlek, mint a kutyát, te mocskos dög!

Részeg ember mindenre képes, már rá akartam vetni magamat, mielőtt kivenné tokjából, de nem volt rá szükség. Menet közben úgy elaludt, mintha édesanyja ölében lenne. Iszonyatos horkolásával végigrepesztette az egész éjszakát.

Aludj, kicsim, aludj! Meg tudtuk mi ketten is szervezni a magunk éjszakáját. Mert Dibón kívül hárman vigyáztuk a kaput, fölváltva. Kivittünk három széket a tornácra, és fölváltva aludtunk rajta.

Fényes csillagok éjjel csak az égen járnak, nem a váll-lapokon. Hajnal felé kezdett lehűlni a levegő, akkor már egyikünk se aludt, hanem sétálgatva beszélgettünk arról, ha én lennék a hadügyminiszter, tíz perc elég lenne rá, hogy a teljes leszerelést végrehajtsam.

- Hogyan? - kérdezte a kapus sógor.
- A legegyszerűbben. Minden laktanyát egybekapcsolatnék telefonon, és kiadnám a parancsot: aki tíz perc múlva is bent lesz, azt löje fenéken az őrség.
- Jó gondolat, de van egy bökkenője: és az őrséget ki lövi le?

Azt hiszem, azért nem történt meg még mindig a teljes leszerelés, mert ezt a pontját nem dolgoztuk ki. Lélekmelegítőnek azonban a buta gondolatok is jól jönnek.

A víznél

Még tartanak az ország nehéz napjai, támad a víz, és odavannak a katonáink. Mi meg itthon álljuk az őrseget, feszít. Szívesen tesszük, ha áttételesen segíthetünk, akkor is a legnagyobbat tehetjük. Alhadnagyunk a lehető legjobb helyekre oszt be, hátha megszállna a Szentlélek, és nekiállnék kidolgozni érettségi tételeit. Most megint naposnak például. Mert mi dolga lehet egy naposnak, ha minden katonája őrsegebe van? Kiül a naposasztal mellé, és rogyásig érettségizik, főnöke helyett.

Azt ugyan megtettem a magam érettségije után, régesrégén bölcsészként is, hogy matematikából készítettem föl valakit pótérettségire, és át is ment fényesen, de hol van az már? Való igaz, most nem a matematika tételeit bírta volna rá, a történelmet és a magyart csak, de mivel összesen két évig tanítottam, azt a kettőt is általános iskolában csupán, és csak magyart, ennyi idő után, ha tisztesség is lakik bennem, nem vállalhattam el. Saját fejemre hagyatkoztam, másnak lenne életveszélyes. Annyira pedig nem vagyok ellensége még az alhadnagynak se, hogy szívességből ártsak neki.

Naposkodásom tehát egészen prózai dolgokra ment rá. Láttam például, hogy Árgyelán örvezető rajparancsnokunknál van még surgyelánabb rajvezető örvezető is, és az is a mi szakaszunkban. Nagy szerencsém most is, nem abban a rajban, ahová engem sorolt be a vak sors.

Előáll egyszer, sötét éjjel, és azt mondja, kussoljak, de nagyon. Mivel a mi laktanyánkból is a víznél vannak a ténylegesek, visszalopja fegyvertisztító asztalainkat. Minden asztal legalább két részből áll: a lapjából, és az iksz lábából, de mindegyik akkora, egy embernek megmozdítása is elég. Fölmászott az emeleti ablakukhoz, bemászott a kulturális foglalkoztatójukba, ablakon át kioperálta onnan a lábakat is, a lapokat is, a mi ablakukon pedig beoperálta.

Én is bajba kerülnék, ha kiderülne, mert a naposnak kutyakötelessége észrevennie, hogy idegen holmi kerül a századához. Még csak azt se mondhatja, hogy nem vette észre, mert egyrészt kötelessége mindent észrevennie, másrészt viszont aki ekkora monstrumokat se vesz észre, az végképp nem való katonának. Kitaláltam mentségnek, félig-meddig parancsnokom nekem is, és nekem nem kötelességem követni vadorzásait.

Sajnos, nem éreztem többnek ezt az akciót, mint amikor én nyúltam be rajparancsnokunk hátizsákjába. Az eszközök kiegyenlítődéseként egyetlen lehetséges módja volt ez.

A katona legyen leleményes!

Volt másik kalandom is. Bejelenti az egyik tizedes, ő nem hajlandó őrseget állni. Miért, jó komám? Azért, mert benne van a szolgálati szabályzatban, tizedes kiállított őrként nem foglalkoztatható. Megint a szolgálati szabályzat! Lehet, hogy benne van, lehet, hogy nincsen, de minálunk, ha kutyát akarna is ütni valaki, akkor is tizedest találna, annyi van belőlünk, még őrsegekben is. És eddig nem tiltakozott senki, mert a víz nagy úr akkor is, ha messze van. Tehát te, sógor, miért lennél különb? Nem hagyta magát, kihallgatásra ment, és neki lett igaza. Ha már akkor divatban lett volna a mostanában hangoztatott zendülés, mindnyájan egyszerre mentünk volna a dutyiba, annyira fölháborodott mindenki.

- Bízátok csak rám!

Mellém osztották be, naposhelyettesnek. Két bolond egy pár, két tizedes jól megfér egymással.

Nagy összevisszaság szokott lenni, amikor őrségbe készülődünk. Kisuvikszolva, aranyos-tisztán kellett előállnia mindenkinek az eligazításon, nehogy megsértődjön az ellenség, hogy sáros csizmában akarják előle elvédeni a hazát. A leendő napos viszont azért káromkodott mindig, mert ha otthagynak neki mindent, koszt, piszkot, szemetet, és amikor jön szemlézni az ÜTI, őt üti meg a guta. Én nem káromkodtam. Hagyjátok csak, majd elintézem.

Elvonult a hadnép, ketten maradtunk csak, két tizedes. Könnyű kitalálni, melyikünknek kellett takarítania. Öreg este lett, mire fölnyalta a flasztet is. A fürdőben is, a vécében is. Barát-ságosan noszogattam: biztosan elkerülte a figyelmedet, de az ÜTI sasnak való szemeit nem kerüli el. És kénytelen volt minden alkalommal visszamenni söprűvel vagy fölmosóronggyal.

Soha nem szalasztottam el, hogy meg ne dicsértem volna szorgalmáért. Nem mondhatom, mennyire örült neki.

Másnap megint kihallgatásra ment. Most meg azt kérte, mindenokvetetlen osszák be őrségbe, mert ő őrt állni szeret legjobban.

Naposságom dicsőséges eseményeihez egy szégyellni való botrány is tartozik. Az őrségben lévő kosztjáról is nekem kellett gondoskodnom. Vasárnap déltájban megrakták a hátizsák-ként hordható duplafalú edényeket tűzrőlpattant ételekkel, de nekem kellett előteremtenem azt az embert, aki el is viszi azokat. Volt bent ugyan néhány katonánk, de éppen én rontsam el délutáni pihenőjüket? Ha rohanva tennék meg az utat, akkor se érnének vissza, amikor megint őrségbe vonulnak, meg se próbáltam mozgósítani őket, de az őrségnek ennie kell. Mintha égből küldték volna, előállt viszont egy másik századbéli tényleges katona - ma se tudom, hogyan maradt itthon egyáltalán -, és azt mondta, szívesen elvinne egyet.

- Komám, téged Szent Péter is homlokon csókol, meglátod!

Azt mondja, ő a saját gitárjáért vissza nem megy, szerezzek neki egyet. Mit tehet ilyenkor az a napos, aki el van telve hálával?

- Itt az enyém, fogd és vidd!

Többet nem is törődtem vele. Ha tényleges, jobban tudja a föladatát, mint én.

Délután derült ki, mekkora örültséget csináltam. Az az ebéd soha meg nem érkezett. Nem az ellenség lőtte ki a szállítót, betévedt az első kocsmába, odatámasztotta a gitárt az asztal lábához, a badellát pedig betaszította az asztal alá, és föl se állt addig, amíg tökrészegre nem itta magát.

Az még hagyján, hogy részeg lett, de a részeg katona borzalmas látvány. Elkezdett handabandázni az én gitárommal, aminek a számát csak sapkalevéve tudom kimondani. Ha akarom, ha nem, cinkosa vagyok. Állítólag tudnom kellett volna, hogy többhónapos laktanyafogságát töltötte. Azért jelentkezett, hogy mégis kimehessen.

Másnap reggel csapkod igazán az istennyila. Mindenki azt kutatja, hogyan mehetett ki ez a pasas. Ki engedte ki? Mert rajtam kívül mindenki tudta róla, mennyire hitvány ember. Ki mer ennek egyáltalán fegyvert adni a kezébe? És kié a gitár? Mert amikor a kocsmabéliek végső lehetőségként kihívták a készültséget, természetesen a gitáromat is letartóztatták.

Őt rövid úton belökték a kóterba, nem is láttam többet. Körülöttem támadt a nagy fölhajtás.

Előadtam jámbor együgyűséggel, mekkora nehézségeket támasztanak ezek a válságos napok. Elismertem, hogy halálos bűnt követtem el, amikor még azt se néztem meg, nincsen-e valamilyen fenytése, de civil tanári eszemben meg se fordult az ilyesmi. Örültem az ártatlan-

ság vélelmével fölfegyverkezve, hogy kosztot küldhetek enyéimnek. Bár éppen a koszt nem érkezett meg.

- És a fegyver?

- Nagy vétek, tudom, de annyira a körmünkre égett a dolog, nem akartam húzni az időt vele.

Avval ment el valamennyi vizsgálódó bizottság, majd meglátják, de jóra ne számítsak.

Csak a legrosszabbra gondolhattam.

Miért ver engem az Isten a hadbíróság örökös fenyegetésével?

Máig nem tudom, hol simították el viharosra tupírozott ügyemet, de semmi nem lett belőle. Megbízhatatlan lettem viszont a naposasztal körül, a következő napon mehettem őrségbe a víz mellé. Néminemű örökölt kedvezmény volt viszont benne, hogy nem kiállított őr lettem, hanem fölvezető. Hatalmas beosztás a minden rangra éhes katonák körében.

Külön őrség volt a víz mellett. Pontonhidak tagjai voltak ott partra vontatva, pajtába rakva, azokra vigyáztunk, de ha már oda őr kell, akkor őrszoba is kell. Az őrszobához tartozó földet körül kell keríteni, ne tudjon oda akárki bemászkalni. Ha körül van kerítve, akkor a kerítéshez is kell külön őr, és természetes támlás is kell. Kétóránként mentem a váltás élén, és én mondhattam el mindig a varázsigét: őr az őrhelyet add át!

Hatalmas föladat.

Éjszaka annyi történt csak, hogy kijött őrséget ellenőrizni egy kis hadnagyocska. Nem a rangja volt kicsi, hanem a termete. Szőke volt, mint aszályban a zabszalma, és rettenetesen be volt rittyentve. Pár nappal azelőtt durrantotta el magát az egyik őrünk. Tudhatta a hadnagy, az a férfi most is itt van a parton. Ha egyszer híre megy, hogy ezek nem kukoricáznak, akkor jobb félni, mint vásárra vinni az eleven bőrt.

Baj nélkül lezajlott az ellenőrzés, minden úgy ment, ahogy a nagykönyvben meg van írva. Nagyot szusszant a sóhajtása, amikor elkészönt tőlünk.

A délelőtt is jól kezdődött. Nem szoktam én erre járni civilként, nem tudhattam, hogy ennek a körzetnek külön varázsa van. Tizenegy körül elkezdtek szállingózni a parti pillangók. Vagy sellők? Ringó léptekkel jöttek, és varázsos, sőt kígyóbüvölő szemeiket tartósan meresztgették befelé. Szépségükről semmit nem tudnék mondani, de ahogy emlékszem rá, már ott azt mondtam, olyanok, mint a koreai baktériumháború.

Híre járt, nem sokkal előbb, a laktanya melletti műszaki telep kapujában egyetlen este egyetlen lánytól huszonhatan kaptak trippert. Csak nekivetette farát a kapufélfának, fölhúzta a szoknyáját, és rajkötélkebe járultak elé a kikoplalt katonák. Társadalmi fölajánlásként, ellenszolgáltatás nélkül ajándékozta meg valamennyit. Pár nap múlva ugyanilyen rajkötélkeben, ugyancsak ingyen vonultak a nemibeteg-gondozóba.

Nem láthattam, de az az érzésem, az a lány lehetett, amelyik legjobban meresztgette be most a szemeit. Rajvezető tizedesünk viszont jól ismervén már, azonnal azt mondta, elmegy vele egy fordulóra.

- Ne menj, sógor, ráfizetsz. A huszonhat példa nem elég?

- Bánja a fene! Egyszer élünk, és egyszer vagyunk fiatalok.

Bolondító szava a májusnak. Egyszer élünk, de sokszor ráfizetünk.

Elment vele, és ezt már csak a teljesség kedvéért teszem hozzá: néhány nap késéssel ő is követte a többi nemibeteg vizitáción. De most nem ezt akarom mondani, hanem azt, hogy ideiglenes távolléte idejére rám szállt a helyettesítése. Én is azt mondtam rá:

- Bánja a fene!

A hadnagy úgyse mer még egyszer visszajönni, más veszedelem pedig nem fenyeget.

Baj nem is lett, de beszél egyszer a támlás őr, menjek ki, mert valami habókos pacák nyösztet.

Kimentem, hát egy rövidnadrágos atyafi állt odakint, és a biciklijét támasztja. Kapubéli gyűjtögetésem óta minden rövidnadrágos gyanús volt, és minden katonai nyavalygást kerülve kezet nyújtottam neki. Megkérdeztem, mit akar.

- Mennék a vízhez, horgászni.

Láthattam volna a hosszú horognyeleteket a biciklijén.

- Tudja mit? Ne menjen oda!

Sátáni vigyorral kérdezi:

- Miért ne mennék?

- Csak magának súgom, ne mondja senkinek: az ott katonai terület.

- Tudom.

- És veszélyes.

- Azt is tudom.

- Annál jobb. Akkor azt is tudja, ott nem terem meg a hal.

- Ezt maga rosszul tudja.

- Ezt én tudom a legjobban. Őr vigyáz a parton, azért nem terem meg.

- Tudja mit? Maga ne dumáljon nekem.

Belenyúl apró nadrágja farzsebébe, és kiveszi az igazolványát. Százados volt a szerencsétlen. Ha tényleges lennék, ismernem kellene, de soha nem láttam még. Családias hangon szóltam hozzá:

- Muszáj magának éppen ott horgászni, Sándor?

Eszembe jutott Lópofájú, az ő példája megtaníthatott volna, hogy jobb kerülnöm minden bizalmaskodást, de ő vette a lapot, és mosolyogva mondja, pedig ő ott horgászik ma is, mert mindig ott szokott. Még kérdezett is:

- Talán megváltozott a rendszer, amióta szabadságon vagyok?

- Dehogyan változott. Csak az a baj, hogy az őrpáncsnokunknak hirtelen el kellett mennie, én helyettesítem, így nem kísérhetem le a partra.

- Nem kell nekem díszkíséret, letalálok én magam is.

Erősen bíztam benne, nem oda ment a lánnyal a mi fiúnk, ahol ő szokta áztatni a madzagot, de kötelességem volt ezt az eshetőséget is szem előtt tartani. Rátettem a vállára a kezemet, úgy kértem:

- Ne legyen annyira csökönyös. Arrébb is van hal.

Ő is rátette az enyémre a kezét, és azt mondta, mindenképpen oda megy. Az a törzshelye.

- Higgye el, nem ajánlom.

- Ugyan miért nem?

- Olyan gyerek ott az őr, ő lőtt a napokban is a laktanyaudvaron.

- Igazán? Még inkább ott fogok horgászni. Legalább lesz egy megbízható ember, aki vigyáz rám.

És már nyomta is a pedált. Utánaszóltam még:

- Én figyelmeztettem! Jól vigyázzon!

Töltésről lefelé egyébként is jól gurul a bicikli, ő még belenyomott néhányat a pedálba. Az biztos, hogy a prosztátája rendben volt, mert azon a döcögős úton úgy rohant, majdnem röpült.

Sajnos, nemcsak majdnem.

Hallotta teljes beszélgetésünket a lenti őr, volt ideje készülni a méltó fogadásra. Behúzódott a raktárpajta sarkába, ahogy a pók is behúzódik, ha csemege közeledik a hálójához. Amikor éppen odaért, pontos ritmusérzéssel kivágódott eléje, és legalább akkorát rikkantott, mint Toldi, amikor a bika elé toppant. Bocsánat a kifejezésért, de a százados úgy eltaknyolt, mint a gyalogbéka. Utánaszóltam:

- Nem megmondtam? Neki ez a szokása.

Czigány

Talán emlékszik rá mindenki. Okkal-móddal minden tiszt megfordult sötétkamrámba, ő egyszer se jött be beszélgetni. Ha a folyosón futottunk össze, a közönséges tisztelgésnél tovább ott se jutottunk. Majdnem két hónapig így ment ez, egyszer aztán megtört a jég.

Nem emlékszem már rá, mi szél hozta, csak arra, bent van már, és szálára szedi a boglya nagyságú képkupacot. Eltartott legalább háromnegyed óráig. Csak egyszer szólalt meg.

Volt egy lavórnyi kis szökőkút az udvaron, és a medencéjében egy szál tündérrózsza. Hajszálla olyan, mint amiből gimnazista koromban Takács Pistával együtt akartuk kitépni a virágot, hogy a növénytani szertárnak is legyen belőle. Annyira az ellenség keze lettünk mindjárt, majdnem kicsaptak bennünket. A vízvezeték Rákosi elvtárs ajándéka volt, a tündérrózsás szökőkút meg a falu hálóját fejezte ki. Amikor az őrnagy családját fényképeztem le, a mi kis lavórunk virágját is lefényképeztem. A hatalmas bőrleveleken vízpermet volt, elég jól mutató szokványkép lett belőle. Amikor ez került a kezébe, akkor szólalt meg:

- Ezek a kérdések nagyon szépen kijöttek.

Amikor végzett, gondos gazdaként körülgázította a boglyát, és megint megszólalt, a tőle telhető legbarátságosabb szemrehányással. Az elejét akkor se írom le, ha azóta köztűz lett belőle.

- ... meg, mindenkit lefényképezett, csak engem nem.

- Pedig nagyon szerettem volna!

Hirtelen kifényesedett a szeme:

- Mikor?

- Amikor reggel elkiáltja magát: Zászlóalj, vigyázz!

Hajszálla úgy üvöltöttem, ahogy ő szokott, csak a zárt épületben erősebbnek hangzott. Gondolom, végigszánkázott a hang a folyosón. És a számát is ugyanúgy elhúztam. Ha a fülem ott nem lett volna, körülszaladt volna a fejemen a repedés.

Rámnézett, és otthagyt.

Nem nagyon bántam. Ennyivel tartozunk egymásnak.

Pár perc múlva visszajött. Mintha kicserélték volna őt is, bár filmet nem hozott előhívásra. Bekövetkezett az, amit soha nem tudtam volna elképzelni róla: kedves lett hozzám.

- Azt szeretném megkérdezni, gyereket fényképezni tud-e?

- Fényképeztem már.

- Nem azt kérdeztem, fényképezett, vagy nem, hanem azt, tud vagy nem tud?

Neki is azt feleltem, tisztességes ember nem dicsekszik. Ha annyit mondok, fényképeztem már, vegye úgy, hogy szokott sikerülni. Vannak nekem is gyerekeim, volt alkalmam gyakorolni.

- Vannak? Mekkora?

- Két éves a nagyobbik, és már öt hónapos a kisebbik. Sajnos, akkor kellett bevonulnom, amikor a legnagyobb szükségem voltam otthon.

- Az enyém nyolc hónapos. Lefényképezné?
 - Nehéz dolog, nagyon nehéz.
 - Miért?
 - Csak azért, mert ő otthon van, én meg itt.
 - Nem gond. Eljönne hozzánk! Ott lakunk a börtön mellett.
 - Még nehezebb.
 - Nem értem.
 - Ahhoz nekem kimenő kellene.
 - Ejnye már! Csak nem gondolja, hogy ennyit se tudok elintézni?
 - Tudom jól, azért mondom.
 - Mennyi időre kellene?
 - Éjfél után kettőig.
- Átlátta, ráadást is kérek.
- Meglesz.
 - Akár holnap is?
 - Már holnap. Úgyis vasárnap lesz.

Másnap reggel már a kezembe nyomta a napos a kilépőt. Ebéd utántól éjfél után kettőig szólt. Legalább egy kicsit otthon lehetek még leszerelés előtt.

Fogtam a két reflektort, vittem a gépet, és becsöngettem a tiszti ház egyik lakásába. Nem akarok túlozni, de nem hiszem, hogy akárki nagyobb várakozással fogadott volna. Czigány százados mintha előre üdvözült volna, olyan képet vágott, és tessékelt befelé. Kedveskedve mutatott be a feleségének, és az én kedvemért külön is gügyögött a lányának.

Dögmeleg volt akkor már a május, jól megizzadtam.

- Vesse le nyugodtan a dzsekit!

Annyi esze a katonának is volt, ha melegben jön ki, ráadásul olyan „kiutalóval”, amelyet én kaptam, hogy nem kell tartania semmiféle vakaródzó vizitálásoktól, semmit nem vett föl a kimenőruha alá. Ha most levetettem volna, azonnal lebuktam volna, mert a katonának csak szabályos öltözékben szabad elhagynia a laktanyát. De jól is mutattam volna félmeztelenül, vendégségben, soha nem látott ifjú asszony társaságában. Szabódtam:

- Engem most a hadsereg ruház. Amit rámad, azt én elviselem, ha belepusztulok is. Akár a gázálcot, a laposkúszást, vagy a vigyázzmenetet.
- Ennyire a szívére vette a visszaküldést?
- Örülök, ha emlékszik rá. Azt hittem, csak rutinból volt. Megtörtént, el van felejtve.
- Hálásan köszönöm Önnek!

Kiselőadásba kezdett, mennyire kényelmetlen helyzetben vannak ők, tisztek. Akiket tartalékosként behívnak, már mind egzisztenciát teremtetek maguknak, nekik viszont kutyakötelességük ennek az írmagját is kiirtani belőlük, mert katonaságnál az ember csak

katona, és nem több. Azt mondtam rá, nem egészen egy srófra jár az eszünk kereke, és nem most kellene ezt megbeszelnünk, hiszen két nap múlva úgylis leszerelek. Inkább dolgozzunk!

A nyolchónapos kislány ott dőngött mellettünk a járókáját. Az a tiszt, akit én addig csak ferdeszájú üvöltéseiről ismertem, melegszívű, kedves apa volt otthon. Megint gügyögött egy sort a lányának. Ahogy akkor láttam, föltételeztem, a feleségével is szót ért, talán jobban, mint a többi civil. Rejtett szadizmusát tehát nem itthon éli ki, behozza magával a laktanyába.

Vannak, akik ezt is fordítva csinálják.

Addig azt hittem, azért ennyire bolond, mert rosszlevegőjű család van mögötte. Ebben is tévedtem. Akár példaképem is lehetne itthoni változata, ha most akarnék példaképet.

Gyanítottam azonban, az egész életet nem lehet kettős hangszerelésben leélni. Úgy hallottam később, igazam lett. Talán el is váltak.

Alig kapcsoltam be a két reflektort, kiment a biztosíték. Egy villanás érte csak a kislányt, játéknak vette, és követelte, szavak nélkül bár, hogy még, még, még! Most derült ki, hogy a műszaki tiszt azt se tudja, hol a biztosíték. A felesége mutatott föl egyetlen szobájuk falára.

Széket hoztunk, rá akartam állni, de nem engedett. Majd ő! Ő pedig, mint kétbalkezes, azonnal kiejtette az akkor még nagyon modernnek tartott betétet. Be is gurult azonnal az ágy alá.

Lemászott, bebújt érte.

Sajnos, kiderült, ilyet ő még soha nem látott. És az is biztos, még egy nincsen a lakásban.

- Kérünk talán a szomszédból.

- Nem kell! Megpatkoljuk.

- Maga kovács volt? Nem tanár?

- Sajnos, annyi eszem nem volt, hogy kovácsnak menjek, ezért lettem tanár. Ez a patkolás azonban egészen más.

Szent áhítattal nézte, hogyan szedem szét az egyik reflektor dugóját, hogyan vágok le a vezetékéből egy darabot, hogyan fejtem le róla a szigetelést, hogyan húzok ki belőle egy szálat, és hogyan patkolom meg a betétet. Az afrikai bennszülött is így nézte volna, hajszájra. Sajnos, abból az apró darából, ami kitölti a betét közepét, egy csomó kiömlött a földre. Szégyelltem magamat.

- Semmi baj! Csak hagyja.

Hatalmas csatakiáltással nyugtázta a járóka lakója, hogy sikerült a patkolás. Körbefényképeztem, nem győzött alakítani közben. Tudta a kis csibész, hogy körülötte forog most a világ, és ahhoz mérten viselkedett, apja-anyja gyönyörűségére. Sorozatot készítettem édesanyjával is, külön az apjával is, aztán kettejükkel együtt, ahogy jó házifotóshoz illik.

Az asszony megkérdezte, de akkora tisztelettel és alázattal, amekkorát el se tudtam volna képzelni egy tisztí feleségtől, hogy meg tudom-e még csinálni leszerelek előtt. Ma már semmiképpen nem, mert megyek haza, és elviszem sétálni nagyobbik lányunkat, de ha holnapra is kapok ennyi segítséget, akkor biztosan készen leszek.

Elköszöntem, mentem haza. Az egész család kikísért, sőt a százados mindenáron azt akarta, ne cipeljem a felszerelést városon át, majd holnap ő behozza a laktanyába. Féltettem, ha becsörtet velük, behorpadhat a lámpák ernyője, elgömbülhet a száruk. De visszautasítani se akartam a kegyes ajánlkozást.

- Ha ennyire közel a leszerelés, legjobb lesz, ha már be se viszem.

- Akkor se cipelje. Majd beviszem én a munkahelyére.

- Nem biztos, hogy jól tenne vele. Úgy hoztam el, hogy ki nem adom a kezemből. Ellenben, de jó, hogy eszembe juttatták! Holnap mindenképpen venniök kell egy új betétet a biztosítékba. A patkolás ellenállását nem ismerem, nem tudom, hány wattot bír el. Nehogy valamelyik gépük vagy vasalójuk menjen tönkre a túlbiztosítás következtében.

Látszott az ábrázatán, egyetlen szót se ért se a wattból, se az ellenállásból, de a feleség megígérte, föltétlenül ez lesz a holnapi első dolga.

Volt nagy öröm, amikor hazaértem. Nagyobbik lányunk akkor volt virágszedő korban, már húzott is, hogy menjek vele. Alig volt időm rá, hogy levessem a komisz göncöt. Lányom addig a sapkámmal parádézott. Nagy baj lett, hogy csak egy sapkám volt, lányom meg kettő van: mindegyiknek a tányérsapkám kellett volna.

Lányom valósággal cibált: menjünk már! Büszkeség is lehetett benne: vele megy az apja, nem a húgával. Az apja, aki katona! A fene tudja, miért vannak annyira oda a nők az egyenruháért, már ilyen töpörtyűkorban is!

Mentünk a parkba, mert sok apró, fehér virág volt ott. Nálunk pipitér a neve. Pipitéjt szedtünk tehát.

Útközben azonban majdnem ért még egy baleset.

Ott állott a tér sarkán egy alezredes. Soha nem láttam még, és föltehetően ő se engem, mert észre se vett. A lányom azonban kirántotta kezét az enyémből, és odafutott hozzá. Mintha a torony tövéből nézne föl a torony gombjára, úgy állt meg alatta, aztán körüljárta szépen.

- Apa! Te miért vetetted le a katonaruhádat?

Ölbekaptam, elfutottam vele. Hatalmas szerencsém, a torony gombjáig nem hallatszott föl a gyerekhang. Akkor még kötelező volt a szabadságos katonának is katonaruhában járnia. A rövidnadrágért, ráadásul vasárnap délután, biztosan áristom járt volna.

A pipitérek azonban nem bánták, hogy rövidnadrágban szedem őket.

Kicsillagzott

Másnap egésznap bent szöszmötöltem. Attól kellett tartanom, megölel és megcsókol a százados, annyira kedvére való lett a sorozat.

- Hát ezt nem gondoltam volna!

- Aranyos a kis tündér, könnyű volt fényképeznem.

- És ha fényképészhez visszük, akkor nem aranyos?

- Biztosan aranyos akkor is.

- De soha nem csinálnak ilyen jó képeket róla. Legszívesebben rendelnék még belőle.

- Sajnos, már nem lehet. Láthatja, összecsomagoltam a holmimat, mindjárt jön a kocsi, és viszem vissza.

- Ha nem, hát nem. Így is köszönöm. Mivel tartozom?

- Ha majd nagy lesz a kislánya, mondja meg neki, volt egy katonája, ő csinálta. A filmet azonban szívesen odaadom, erről már akárki tud képeket készíteni.

Attól kezdve akármikor találkoztunk, előre nyújtotta a kezét. Volt rá alkalma, mert a lánya, fölcseperedvén, egy osztályba járt a mienkkel.

Sorra jöttek a tisztek, és szorongatták Vágó százados kezét. Mégiscsak nagy ötlet volt külön fényképészt foglalkoztatni.

Kellő öntudattal fogadta az elismeréseket a százados, de volt annyi becsület benne, mindig rám is mutatott:

- Nem egyedül az én érdemem!

Ahogy a cirkuszban mutogatnak egymásra taps közben.

Elkezdtek aszerint is válogatni, melyikeket lenne érdemes megfestetni. Akkor már híre jött, a következő fordulóban néhány festőt is továbbképeznek a műszaki tudományokban. Nekik nyilván az lesz a legjobb, ha festhetnek.

Már-már testreszabott katonaság lenne?

Ismertem a festőket, és sajnáltam őket. Ha az én képeim alapján kell harci jeleneteket festeniök, örökre elmegy a kedvük az ecsettől.

Amikor mind elmentek, egyenként szivárogtak vissza beszélgető társaim. Elköszönt a kovács, még alezredesi rangban, eljött az őrnagy is, jó erősen szorongatva a kezemet. Még a telefonos százados is bekukkantott. Éppen Vágó volt nálam akkor, megengedhettem magamnak, hogy tizedes létemre vezényelhettem. És jelentettem is:

- Százados elvtársnak jelentem, az ajtón nem látszik át a csillag.

- Jól kibabrált velem, az biztos.

- De megérte!

Vágó semmit nem értett belőle. Tőlem érdeklődött, de hagytam, ő mondja el. Jól emlékezett telefonos kalandjára is, meg a másnapi ajtódöngetésére is.

Este lett, mire mindennel végeztem.

Nagy nyüzsgést találtam odalent is. Akörül folyt a leghangosabb vita, hogyan kellene sötétben lekapni tíz körméről a legszemetebb örvezetőt, Surgyelánt, mert nála gennyesebb rajvezető még nem volt a világon. Azt tervezték, behívják, valaki lekapcsolja mögötte a villanyt, aztán üti, aki éri.

Módosítást ajánlottam. Addig rendben van, hogy behívjuk. Az is jó, ha utána valaki lekapcsolja a villanyt. De ne nyúljon hozzá senki, mert sötétben inden előfordulhat. Meg se mukkanjon senki. Aki a villanyt lekapcsolta, álljon az ajtó mögé, nehogy meglépjen, de hadd álljon legalább öt percet, néma csöndben. A nyavalya kirágja félelmében, mert nyilván minden pillanatban azt várja, honnan kapja a pofonokat.

- Aztán? Papot ne hívjunk, hogy oldozza föl bűnei alól?

- Papunk nincsen, de Feri tizedest jó lenne behívnunk.

- Aki a tripper is maga szerezte? Vele semmi bajunk nem volt.

- Csak azért, hogy legyen tanú, aki hírül adja az itt maradóknak.

Hajszálra így történt. Senki nem törődött már velünk, nem kellett félnünk, hogy megzavarnak bennünket. Rajának első emberét kértük meg, a lehető legudvariasabb hangon hívja be, mert szeretnénk elköszönni tőle. Akkora marha volt, mennybemeneteli ábrázattal lépett be. Ezt még láthattuk, de azt már nem, milyenné változott, amikor elsötétült előtte a világ. Megszegte ugyan a megállapodásunkat az ajtónálló sógor, mert akkorát taszított rajta, a szemközti ágy állította meg, de a csöndet sikerült teljes némaságig megőriznünk.

A hangjáról ítélve talán be is rittyentett.

- Mit akartok, fiúk?

Senki nem szólt semmit. Feri is meg akart szólalni, de a mellette lévő betapasztotta a száját.

Senki nem hinné, mennyire hosszú az öt perc. Valakinek volt világító számlapú órája, ő mérte ki pontosan az időt. Aztán szépen, sorban, ahogy az ágyaink következtek, elmondta mindenki, mennyire dögletes trágyadomb volt a két hónap alatt. Hogy lássuk a hatást, minden beolvasás után egy pillanatig fölkapcsolták a villanyt, aztán el is oltották mindjárt. A harmadiknál már bőgött, mint a taknyos gyerek.

Ötvenen biztosan voltunk a teremben. Szerencsétlen éretlen kölöknek mind az ötvenet végig kellett hallgatnia.

A kivégzés ehhez képest fejedelmi kegyelem.

Amikor végleg fölkapcsolták a villanyt, láthattuk, a rongyemberből roncsember lett. Úgy meg volt törve, kávéskanállal is nehéz lett volna összekaparni. Mondtuk neki, ha akar, kimehet, de ha esze van, marad. Ne lássák a többiek.

Következett a második fölvonás, de ehhez már nem kellett sötétség. Kaszás sógort vettük elő. Azt a tizedest, aki nem akart őrséget állani. Megkértük szépen, vegye le a gimnasztyorkáját, meg a nadrágját is. Irtózatossá elruházások lehetősége fordulhatott meg a fejében, de hozzá se nyúltunk. Körbejárt a gimnasztyorka is, meg a nadrág is, és mindenki rávarrta a saját csillagját. Úgy kipitykéztük, a háta közepe, a nadrágjának az ülepe is tele volt. Hogy el ne felejtsem, akkor már gerenda helyett krumplivirág volt a gallér csücskén. A Lópfájúval történt afféromnál már említettem. Amíg a varroda tartott, szóban ő is megkapta a magáét.

Különbséget tettünk azonban Surgyelán és Kaszás között. Az előbbit lebeszéltük róla, hogy közönség elé lépjen, emezt viszont külön biztattuk, vegye föl ruháját, és jöjjön velünk folyosói sétára. Lelkileg teljesen megtörve engedelmeskedett. Ment elől, mindnyájunk csillagjával fölékesítve, mi pedig özönlöttünk utána, mint a megtépett ludak.

A cirkusz legközepén elkiáltja magát a napos:

- Első század, vigyázz!

Rá se rántottunk. Játssza az eszt!

Pedig nem játszott. Czigány százados jött be, neki szólt a riadt vezénylés.

Nem szólt egy szót se, még akkor se, amikor fokozatosan elhalt a zaj, mint a parthoz verődő hullám. Körüljárta a fölcsillagzott katonát, és fíntorokat vágott. Úgy tűnt, mindent ért. Kaszás majdnem elsüllyedt előtte, de föltámadt benne az alattvalói gyávaság, és jelentést akart tenni a méltatlan elbánásról. Bele is kezdett, de leintette a százados. Aztán csöndben csak ennyit mondott:

- Tíz perc múlva mindenkit saját rangjelzésével akarok látni.

Hatalmas rohammal vagdostuk róla le a csillagokat. És járt a tű, mint a mesében. Néminemű fazonigazításokra szükség volt, mert a végén nem maradt annyi csillag, amennyi kellett volna, Kaszás sógornak tehát egy se maradt. Volt olyan szakaszvezető is, aki őrzetői rangban volt kénytelen eltölteni az utolsó éjszakát. Eltelt a tíz perc, el a fél óra, sőt az egész is, senki nem volt tovább kíváncsi ránk. Csak a csillagos katona ruhája illett volna be tésztaszűrőnek, annyi volt a luk rajta. Száz macska nem fogott volna meg benne egyetlen egeret.

Ez is olyan leszerelés volt, amelyik nem fejeződött be se szónoklattal, se parádéval. Mintha zsilipet húztak volna föl, úgy áradtunk ki a kapun. Legtöbben a villamost rohamoztuk meg, kevesebben a kocsmát. Bennük volt a régi tapasztalat: józan fejjel se bevonulni, se kivonulni nem lehet a hadseregből.

Kútágas

Az illendőség is azt kívánná, hagyjam már abba, de ezt még le kell írnom. Ez már nem katonáéknál történt, hanem utána, de katonák voltak, akik bekerítettek. Egészen pontosan határőrök.

Ki voltam éhezve a civil témák fényképezésére. Vasárnaponként azelőtt is megsétáltattam a gépemet a tanyák között, de régen rájöttem már, nem a legjobb erre a vasárnap. Az ünneplő paraszt is fontos, de nekem a hétköznapi sokkal különb.

Tavaszi volt még, és éjjel esett az eső. Minden port kimosott a levegőből, ez a legjobb. Ráadás is van, száz ágra süt a nap. Tizennégydines filmet a gépbe, gyerünk! Tegnap úgyis három-műszakos voltam, éjfél tájban keveredtem haza, gondoltam, csúsztatok fél napot. Elmentem reggel a madzagvasútra, és meg se álltam, amíg ki nem értem. Többször megesett már, hogy leszálltam valahol, és elindultam gyalog vagy előre, vagy visszafelé. Mire a vonat vissza-érkezett, tele lett a gépem képpel.

Leszálltam most is, Nagyszéksóson. Imádságoskönyvbe valóan gyönyörű az idő, amit ma fényképezek, az bevonul a fotó történelmébe. Aki nem evvel indul neki, abból soha nem lesz semmi. Kicsike kanyart vesz az út, veszem a kanyart én is. Régesrégen kinéztem már, ott megy a dűlőút, párhuzamosan a vasúttal, azon biztosan visszatalálok az előző állomásra. És közben mindent lefényképezek, ami kedvemre való. Füttyürészve lóbálom a gépemet. És ahogy történni szokott a különbejáratú dramaturgiám szerint, ekkor...

...ekkor jön szembe velem egy biciklis. Olyan rozsdás volt a járgánya, mellette az enyém is kihúzhatta volna magát, pedig azt is a rozsdá tartotta össze. Folytathatom tovább a dramaturgia szerint? Amilyen a bicikli, olyan a gazdája. Vagy még olyanabb? Szakadt, rongyos legény, munkásruhában. Olyan értelmes azonban a képe, tiszta a tekintete, első pillantásra észreveszem, ez a gönc csak álruha rajta. Oldalán bőrtáska, de olyan ócska az is, a guberaló nem vette volna föl a szemétből. Penészfoltok verték ki az oldalát. A lehajtója alól olyan rozsdás pumpa lógott ki, ha annál rozsdásabb még lenne, az már nem is pumpa lenne. Folytatom a szemrevételező leltárt, látom, egészen jó a cipője. Ágrólszakadt embernek ha ilyen cipője lenne, már nem is lenne ágrólszakadt.

Hoppá! A zoknija katonazokni. Éppen ilyet kerestünk a sógornak, orvosi vizsgálatra indulván, amikor Czigány százados visszazavart bennünket.

Villámgyorsan beleütött a fejembe a meggyőződés: ez a pasas határőr.

Elmegy mellettem, és úgy néz, majdnem leesik a rozsdáról. Gondolom, elkészítette ő is a maga leltárát.

Leteszi egyik lábát a pedálról a földre, és a nyeregből kérdez, meg tudnám-e mondani, hány az óra?

- Nyolc múlt öt perccel.

- Ejnye, a Krisztusát! Már megint elkéstem!

Érzem a cselt, nagyon jó, de játsszuk végig!

- Hová akart menni?

- Csak ide a kocsmába. Hát nem bezárt megint?

- Ne búsuljon! Akad bor itt minden tanyában.

- Nem is a bor végett mennék én, inkább pálinkáért. Sokkal jobb.
 - Pálinka is akad.
 - Hogy a fene egye meg az eszemet! Mindig közbejön valami.
 - Közbe szokott jönni. Ez a világ úgy van megteremtve, valami mindig közbejön.
- Már meg is fordította a biciklit, és jön visszafelé.
- Jól látom? Fényképezünk, fényképezünk?
- (A vicc szerint a rendőr is így köt bele vizsgán a telefonpóznába: Álldogálunk, álldogálunk? Hírt viszünk, hírt hozunk?)
- Nagyon fényképre való az idő. És egészségesebb a pálinkánál.
 - Szokott erre fényképezni máskor is?
 - Hajjaj! Sokszor.
 - Mit?
 - Kútágast. Tanyát. Embereket.
 - Kútágast? Minek?
 - Mert szép.
 - Szép a kútágas? Erre csak nagyon ócskák vannak.
 - Ismerem őket. Nekem tetszenek.
 - Kicsoda Ön, ha meg nem sértem?
 - Szegény, szerencsétlen, egyszázbélű, homokfutó tanár volnék. De kérdezhetek én is? Fifti-fifti alapon. Ha meg nem sértem!
 - Persze, kérdezzen!
 - És maga kicsoda?
 - Kárpitoslegény vagyok.
 - Itt, tanyán?
 - Nem itt, Vásárhelyen.
 - Vigyázzon, mit mond. A kárpitoslegény már kárpitosnak mondja magát. Vásárhely pedig messze van, és nincsen is ideje pálinka után kajtatni.
 - A mesterem vásárookra szokott járni, de már annyi a kész portéka, kiadta a szabadságot. De ha fifti-fifti, akkor önnek is az iskolában lenne a helye. Melyik iskolában tanít?
 - Most lebuktam. Egyikben sem.
 - Hát az hogy lehet?
 - Hallott már pályaelhagyó pedagógusról?
 - Csak nem azt akarja mondani, hogy Ön is elhagyta?
 - Szóról-szóra azt. Ha jól számolom, öt évvel ezelőtt.
 - Mert beleszeretett a kútágásokba?
 - Gratulálok, egészen jól megy, de most én következem. Mi ennek a víznek a neve?

- Ennek semmi.

- Olyan vizet még nem talált föl a természet, aminek az ember nevet ne adott volna. Legföljebb mi se tudtuk a patak nevét, amikor először katonáskodtunk. Hát az a gerenda az udvaron?

- Az meg csak gerenda.

- Mire használják?

- Akármire. Egy jó gerenda sok mindenre jó.

- Erre leginkább paprikát akasztanak. Nem akarom megsérteni, de maga nem erre a vidékre való. Na, Isten megáldja! Én ezen az úton bemegyek.

Nyújtom neki a kezemet, nyújtja ő is, de nem kézfogásra. Nejlomba hegesztett igazolványt nyújt felém.

- Hagyja csak. Első pillanattól fogva tudom, hogy határőr. Ott az igazolványa a bokáján. Hogy nem tudtak már egy rongyos zoknit is találni a rongyos áruházhoz? A határőrségnek sincsen stílusa?

- Most én következem. Van igazolványa?

- Van.

- Mutassa!

- Legyen szíves!

- Bocsánat, úgy akartam mondani. Legyen szíves, mutassa meg a személyi igazolványát.

Amióta személyi igazolvány létezik, az enyémet még nem nézte meg senki. Még a pontot is megvakarta, hogy igazi-e, vagy légypiszok csak.

- Sajnos, velem kell jönnie.

- Hová?

- Be kell kísérenem az őrsre. Parancsom van rá, hogy bekísérjem.

- Figyeljen rám, Kárpitos! Aki magának ezt a parancsot kiadhatta volna, azt se tudja, hogy én a világon vagyok. Azt meg főleg nem, hogy ma ide jövök. Ne bohóckodjunk egymással, legyen szíves.

- Be kell jönnie velem!

- Értsen meg, én fényképezni jöttem, és nincsen elherdálni való időm. Mikor lesz ilyen napsütés még egyszer?

- Azt én nem tudhatom, az időjósítás nem a mi feladatunk. Erre tessék!

- Zavarnám, ha közben fényképeznék?

- A legkisebbet se. Mindig szerettem volna én is fényképezni.

- Milyen messze van az őrs?

- Négy kilométer lehet. Vagy öt?

- És közben sehol egy pálinkamérés? Hogy ilyen messzire eljött pálinkáért.

Elneveti magát.

- Gondoltam valamit. Lehet, hogy nem is kell bemennünk egészen. Ennek az útnak a végén átereszt építenek...

- Miért nem mondja hídnak, vagy kis hídnak? Az legalább magyarul van.
 - Rendben van. Ahol tehát a kis hidat építik, ott van egy barátom, motorral, megkérem, ugorjon be, és hozza ki a parancsnokot.
 - Rozsdás a motor, remélem.
 - Miért lenne rozsdás?
 - Mert beépített embereknel így a jó. Viszont én is gondoltam egyet, ha érvényes még a fifti-fifti. Elbírna még ez a bicikli két embert?
 - Még el. Csak kívül rozsdás.
 - Akkor föl is ülhetnénk. Ha akarja, én ülök előre, maga meg hajtja, de fordítva is lehet.
 - Mégis inkább maga üljön előre!
 - Fél, mi? Ha átkarolom, akármit tehetek magával.
 - Nem attól félek. Szégyellem is, hogy be kell kísérem, mert egészen biztosra veszem, tévedés van a dologban, de ha volt katona, tudja, a parancs az parancs.
 - Tudom, hogyne tudnám. A napokban szereltem le sokadszorra. De olyan katonáról is hallottam, aki kijelentette, hülye parancsot csak írásban hajlandó elfogadni.
- Fölültünk ketten, és a legszebb témák mellett kerekeztünk el. Odaértünk a kereszteződéshez, én félreálltam a nagy nyárfákhoz, ő meg elment a hidászokhoz. Kiugrott azonnal az árokból a beépített ember, hasbarúgta a motorját, és elporzott.
- Nemsokára visszaporzott. Rohamsisakos tizedest hozott magával, gitárral a nyakán. Tizedes lenne a parancsnok?
- Odamegy hozzá a Kárpitos, váltanak néhány szót egymással, aztán odaszól nekem:
- Gyűjjön ide!
 - Jöjjön ide maga!
 - Azt mondtam, idejön!
 - Parancsoljon, édes öcsém, a kutyájának, de ne nekem!
- Erre ő jött hozzám.
- Van személyi igazolványa?
 - Vóni vót, de hogy van-e még, azt nem tudom.
 - Miért nem tudja? Nem a magáé? Talán lopta?
 - Ejnye, de kemény feje van magának! Azért nem tudom, mert a barátja elkérte, de nem adta vissza.
- Már nyújtotta is a Kárpitos. Hajszájra ugyanúgy piszkálta meg ez is a pontokat.
- Beviszem az örsre!
 - Engem? Maga? Ne tessék bolondozni!
- Előre rántotta a gitárt a nyakában.
- Én hát!

- Állj meg egy szóra, jó komám! A barátod azt mondta, kihívja a parancsnokot. Elhiszem, hogy a parancsnok nem ér rá, de nem értem, miért olyan embert küld helyettesének, aki az ábécét se ismeri.

- Ne pofázz!

- Elnézést, azért mertelek letegezni, mert pár nappal ezelőtt még katona voltam én is, de adod te majd alább is.

Elindultunk. Ahogy ráértünk a főútra, én szépen átmentem a bal oldalra.

- Gyűjön vissza!

- Nem megyek! Inkább gyertek át ti is.

- Azt mondtam, gyűjön ide!

Sajnos, néha belém áll a hirtelen harag, és akkor ordítani is tudok. Átűvöltöttem a túlsó partra:

- Nem ismered a kreszt? Gyalogosnak a bal oldalon a helye.

Átjöttek ők.

Sokan dolgoztak a határban, legtöbben paprikát palántáltak. Mind megálltak, és bámultak. Megint elfogtak valakit?

Mindig sajnáltam az itt élőket. Minden mozi arról szól, hogy jönnek a határsértők, a diverzánsok, és borzalmas dolgokat művelnek. Kijön a művelődési autó a tanyai iskolákba, és filmet vetít. De milyen filmet? Olyan rémségeket látnak a műveltség terjesztésének ürügyén, egészséges észjárású ember leszédülne azonnal a padról.

Jön tehát megint a diverzáns! De két határőr már kíséri. Látszik rajta az ellenséges szándék, hiszen fényképezőgépet lóbál a kezében. Minek kellene a fényképezőgép, ha nem fényképezni? És kinek fényképezne? Akik ide küldték. A mocskos imperialistáknak. De hála éber határőreinknek, ez is lebukott.

Legszívesebben azt mondanám, ne féljete, emberek, mert nem tettem én semmi rosszat. Kedvem lenne beállni hozzátok, paprikát rakni. Nem mondhattam, ezért csak a köszönés maradt. Látszott is a meglepetés az arcukon: hiszen ez magyar!

- Figyelj rám, tizedes! Ez a bicikli már ki van próbálva, elbír két embert is. Ülünk föl, hamarabb érünk! Az én időm ki van szabva, fél egykor nekem a kisvasúton kell lennem.

- Maga nem ért magyarul? Nem megmondtam, hogy ne pofázzon?

Nem szóltam hozzá többet. A Kárpitossal viszont jót beszélgettem.

Az őrs kapujában ugyanolyan rongyosruhás fiú áll a kapuban, mint az én legényem. Vállát hanyag lezserséggel a kapufélfának támasztja, és szívja a cigarettát. Ahogy elmegyek mellette, rettenetes nagyot rácsapok a kezére, hogy kiesik belőle a csikk.

- Katona! Őrségben cigaretta?

Úgy meglepődött szerencsétlen, ijedtében összekapta a bokáját.

Belülre kerülve megálltam, és körbenéztem. Rám is ripakodott a tizedes:

- Nem azért hoztuk ide, hogy körülnézzon!

Nem neki mondtam, hanem a Kárpitosnak:

- Akárhová megyek, mindig körülnézek. Ne felejtsd el, nem én akartam ide jönni, de nem tudhatom, meddig akartok itt aszalni. Nekem tehát tudnom kell, hol vagyok.

Félreérthetetlen irányítással betaszígták az ajtón a tizedes. Hosszú folyosóra nyílt, láttam mindjárt, szemben vele szoba van, és az asztal mögött főtörzsőrmester ül. Amikor meglátott, fölugrott, magára kapta a zubbonyát, fölcsatolta a derékszíját, fejébe tette a sapkáját, és teljes katonai díszben várt. A tizedes jelentett:

- A határsértőt előállítottam.

- Az öreganyád térde a határsértő!

Elküldte a tizedest is, a kárpitost is, ketten maradtunk csak. Megálltam előtte, megbiccenttem a fejemet, és bemutatkoztam. Nyújtotta a kezét, és megmondta ő is a nevét.

- Mi szél hozta mifelénk?

- Fényképezni akartam, de annyira éber a határőrség, nem engedte.

Előtte volt személyi igazolványom, de bele se nézett.

- Valami más igazolványa nincsen? Olyan, amelyik a fényképezést engedélyezné.

- Tessék, itt van az összes igazolványom, legyen szíves, válassza ki, amelyiket legjobban szereti.

Kinyílt közben az oldalajtó, és kivágtatott rajta egy mitugrász kis emberke.

- Mi van, mi van?

Megfordultam, kinéztem az ablakon.

- Magához beszélek, nem hallja?

- Bocsánatot kérek! - és neki is bemutatkoztam.

- Nem az érdekel engem most, hanem az, hogy mi van itt.

Megint megfordultam, és megint kinéztem az ablakon. Alpári módon üvölt rám:

- Nem mondtam, hogy magához beszélek?

- Újfent bocsánatot kérek! - és megmondtam még egyszer a nevemet.

Még jobban üvöltött:

- Nem érdekel!

Kiesett belőlem a jómodor, erőt vett rajtam megint az ordíthatnék, és úgy világosítottam föl, ha valaki kétszer is be akar mutatkozni, akkor hatalmas sértés visszautasítani.

- Különben is, kicsoda maga? Henteslegény, folygúrt ingujjban? Miért nem gatyában jön elő az odújából? Eddig még soha nem hallott a katonai udvariasságról? A nyavalya törje ki magát!

Hajszálra úgy tett, mint a kapuban a fiú. Nem tudta, ki ez az Isten borja. Visszarobogott a szobájába, beöltözött teljes egyenruhájába, hát százados volt. Összeütötte a bokáját, és megmondta a nevét.

- Tehát maga fényképezni jött a határra.

- Nem a határra, innen legalább nyolc kilométerre.

- Az is a mi felügyeletünk alá tartozik. Mit fényképezett?

- Az égvilágon semmit. Jött a maguk kárpitos legénye, és behozott.
- Van rá engedélye?
- Én úgy tudom, nem kell külön engedély.
- De kell!
- Akkor megkérem, mutassa meg.
- Nem érek én rá magának rendeleteket keresgetni.
- Akkor én mutatok egyet. Nézze csak meg! Az aláírást csak. Ki írta alá?
- A belügyminiszter elvtárs.
- És ki a maguk főnöke?
- A belügyminiszter elvtárs.

Meglehetős alpári hangon hoztam tudomására, hogy a főnöke engedélye az ő számára parancs. Azt nem ismerni nem lehet.

A Fotóklub igazolványának kiadása idején levélben kértek fényképezési engedélyt a belügyminisztertől, de ő azt a választ küldte, hogy „Magyarországon mindenki külön engedély nélkül fényképezhet. Kivétel: hidak és vasutak.” Ezt nyomtatták bele az igazolványba.

- Jól fölvtágták a nyelvét, de majd én letöröm a szarvát. Vegye tudomásul, itt én vagyok a belügyminiszter!
- Annyira tudomásul veszem, hogy azonnal tájékoztatom az igazit, kalózok bitorolják beosztását.
- És mit akart fényképezni?
- Többször is elmondtam már: tanyát, kútágast, tanyai embereket.
- Kútágast?
- Kútágast is.
- Kinek? Minek?
- Magamnak. Mert szép.
- Ez magának szép?
- Talán magának nem tetszik?
- Egy csöppet se.

Megint elővettem ordító hangomat, és beleüvöltöttem őszinte haraggal az arcába, hogy szégyellje magát.

- Ilyen emberek őrzik a magyar határt? Akiknek még csak nem is szép ez az ország?
- Tehát engedély nélkül akart fényképezni!
- Mivel nem kell hozzá engedély.

A felső oktávokon folyt a szó közöttünk, de időnként még jobban megnyomta:

- Kell!

Jó ideje izeg-mozog mögötte a főtörzs, meg is akarta már rángatni a ruháját, de úgy ugrált ez, mire megfogta volna, már nem érte el. Most végre szusszantáshoz jutott, mutatta is mindjárt, mit talált az irataim között. El nem tudtam képzelni, mi lehet a zsebemben, ami ezeket ennyire érdekelheti. Mint a bálványimádó, amikor összetalálkozik az Atyaistennel, olyan ábrázatot vágott a százados.

- A Siklós elvtárs? Miért nem mondta mindjárt?

Legalább négyéves papiros volt, soha nem használtam, noha én sürgettem, hogy legyen. Megyei filmkészítési csoport szerveződött - gyönyörű már a neve is -, és engem gondoltak operatőrnek. Kértem, szerezzenek valami engedélyt, mert ha akárki belénk rúghat, soha nem lesz készen egyetlen film se. Elmentek tehát a megyei pártbizottságra, ott írták meg ezt az engedélyt, és be is vitték mindjárt az ideológiai titkárhoz, hogy írja alá. Az ő papírja volt a bálványimádó atyaistene. Vissza is huppant azonnal a fölleges egekből a földszintes földre.

- Bocsánatot kérek, nem tudhattam.

Leeresztettem én is a hangomat, de nem adtam meg magamat. Elősoroltam a paprikaültetők megfélemlítettségét, a mozifilmek állandó rettegéskeltését, a gyanútlan állampolgár csapdába hajtását, mindent, ami csak eszembe jutott. Leizzadt a fejéről a sapka.

- Nagyon sajnálom. Elhiheti, mennyire kellemetlen ez nekem. Szívesen följánlanám, hogy bevisszük a városba kocsival, de egyetlenegy sincsen most idehaza. Csak azt tehetem, hogy megmondom, mikor tud busszal hazamenni.

- Köszönöm, de se az autójára nincsen szükségem, se a buszok menetrendjére. Megterveztem a magam útját, fél óra múlva onnan indul a vonat, ahol ez a cirkusz elkezdődött. Legyen szíves, fél óra múlva tetessen föl a madzgasútra.

- Most mondtam, kedves elvtársam, nincsen benn egyetlen kocsinck se.

- Jó nekem a bicikli is, ami idehozott. És az a kárpitos legény is nagyon jó lesz, aki őrizetbe vett. Legszívesebben a világ legostobább tizedesét is oda kérném, de tudom, dupla biciklijé még nincsen a határőrségnek. Tehát: sietnünk kéne, de nagyon.

Perceken belül előkiáltották a kárpitost, biciklistül, fölültem a vázra, és mondtam neki, vess keresztet, és csapj a lovak közé, mert mindjárt itt a vonat. Tátott szájjal nézett bennünket a tizedes is, a kapus is, kikísért a százados, a főtörzs, mindenki ott volt, aki élt és mozgott. Mi pedig toronyiránt, tőkön-paszúron át mentünk az állomásra. Föláradt homokon egy embert is nehezen visz el a bicikli, még szerencse, hogy éjjel megázott. Így se irigyeltem a legényt, és egyszer se ajánlottam föl, hogy cserélhetnénk.

Útközben megkérdeztem, hogyan kerültem én a gyanús alakok listájára.

- Tegnap elfogtunk két kelet-németet. Ők is fényképeztek, és kútágast emlegettek, ezért adták ki, ha ma is jön valaki hasonló mesével, azt be kell kísérnünk.

Ki miben vétkezik, abban bűnhődik, így fogalmaztam át időszerűvé Dante purgatóriumának tanulságát. Igaz, rugózott a lábom, amikor leszálltam a vázról, úgy elszibbadt mind a kettő, de éppen beértünk, amikor a vonat odaért. Elkezeltem a kárpitostól. Alázatos kedvességgel meghívott a szobori búcsúba, szeptember első vasárnapjára. Mert nem vásárhelyi ő, nem is nagyon járt még Vásárhelyen, hanem pusztaszeri. De föltétlenül menjek el, mert ekkora szégyent muszáj leöblítenünk.

Nem akarom agyondicsérni, de a sok határőr között mégiscsak ő volt a legértelmesebb. Neki is pechje, nekem is, hogy összefutottunk. Amikor a vonat elindult velem, ezt olvastam le az arcáról.

Integetett, amíg a kanyar el nem takarta. Azt is láttam még, nem győzi törölgetni magát, úgy megizzadt.

-&-